Tweede Kamer, het wetsvoorstel Intrekking van de Rijkswet van 10 februari 2017, houdende wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in verband met het intrekken van het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid (Stb. 2017, 52) en tot wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (36984-(R2222))

VERSLAG VAN EEN WETGEVINGSOVERLEG
Concept

De vaste commissie voor Justitie en Veiligheid heeft op 26 november 2026 overleg gevoerd met de heer Van Weel, minister van Justitie en Veiligheid, over:

- **het wetsvoorstel Intrekking van de Rijkswet van 10 februari 2017, houdende wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in verband met het intrekken van het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid (Stb. 2017, 52) en tot wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (36984-(R2222)).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid,
Eerdmans

De griffier van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid,
Van Tilburg

Voorzitter: Mutluer
Griffier: Van Tilburg

Aanwezig zijn tien leden der Kamer, te weten: El Abassi, Bikker, Ceulemans, Diederik van Dijk, Lammers, Martens-America, Mutluer, Neijenhuis, Straatman en Vondeling,

en de heer Van Weel, minister van Justitie en Veiligheid.

Aanvang 10.01 uur.

De **voorzitter**:
Een heel goede morgen allemaal. Nog niet alle leden van de Kamer zijn aanwezig. Ik heb begrepen dat een aantal collega's iets later aanschuift. Volgens mij zijn er voldoende leden aanwezig om te beginnen met het wetgevingsoverleg aangaande de Intrekking van de Rijkswet van 10 februari 2017, houdende wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in verband met het intrekken van het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid. Dat is een mond vol. De agenda loopt tot ongeveer 17.30 uur. Dit is een wetgevingsoverleg, dus ik stel voor dat we zo meteen even de volgorde aanhouden en op die manier de collega's het woord geven. Ik ben coulant met interrupties, maar als het de spuigaten uitloopt, dan grijp ik heel streng in. Houd daar rekening mee en ga daar op een bewuste wijze mee om, zodat we dit debat op een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

respectvolle manier en in ieder geval tijdig kunnen afronden.

Dat gezegd hebbende, wil ik als eerste het woord geven aan mevrouw Lammers van DNA voor haar eerste termijn. Overigens dank ik ook de minister voor zijn aanwezigheid. We gaan gewoon beginnen.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Dank u wel, voorzitter. Het Nederlandse paspoort is een enorm kostbaar bezit, maar in Nederland gaan de paspoorten als warme broodjes over de toonbank. Het kabinet schreef ons onlangs naar aanleiding van onze vragen dat er in de afgelopen twintig jaar ruim 750.000 paspoorten zijn weggegeven aan mensen die niet als Nederlander zijn geboren. In 2025 waren het er alleen al bijna 56.000, twee keer zo veel als in 2018.

Voorzitter. Het Nederlanderschap is de band met het volk dat dit land op de zee heeft veroverd, dat zich heeft vrijgevochten en dat dit land heeft opgebouwd. Wie die band krijgt, krijgt alles: het kiesrecht, de bescherming van onze rechtsstaat en het recht om hier te zijn. Daar staat één ding tegenover en dat is trouw aan ons land, aan onze wetten en aan onze normen en waarden. Cicero schreef dat een menigte pas een volk wordt als die zich aan hetzelfde recht verbindt. Onze wet maakt daar een belofte van. Iedere nieuwe Nederlander legt bij de naturalisatieceremonie de verklaring van verbondenheid af en belooft daarin om de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt, getrouw te vervullen. Het Nederlanderschap rust dus op een belofte. Wie die belofte breekt, verbreekt de band. Wij hebben daarom zes amendementen ingediend. Met de eerste vier leggen wij strengere eisen op aan wie het Nederlandse paspoort wil krijgen. Met de laatste twee raken fraudeurs, moordenaars, verkrachters en zware drugscriminelen hun paspoort kwijt.

Ons eerste amendement regelt dat wie Nederlander wil worden, hier voortaan minstens tien jaar onafgebroken moet wonen in plaats van vijf jaar. In Zwitserland, Oostenrijk, Italië en Spanje is die periode van tien jaar al geregeld. Nederland is hierin een buitenbeentje. Wij willen dat dit hier ook geregeld wordt. Dat kan vandaag nog.

Ons tweede amendement gaat over inburgering. Daarin maken we geen uitzonderingen meer voor wie zakt. Vandaag krijgt iemand die zakt voor het inburgeringsexamen het paspoort alsnog, als hij maar aantoont dat hij zijn best heeft gedaan. Een Nederlands paspoort als troostprijs voor wie zakt! Dat is de wereld op zijn kop. Die ontheffing wegens geleverde inspanning schrappen wij. Wie het examen niet haalt, wordt geen Nederlander.

Met ons derde amendement schrappen wij de derdegeneratieregel, die een kind bij de geboorte automatisch Nederlander maakt, wanneer een ouder en/of een grootouder hier al zijn hoofdverblijf had, zonder inburgering en zonder verklaring van verbondenheid. Wie bij de geboorte Nederlander wordt, wordt dat door afstamming van een Nederlander en niet anders.

Ons vierde amendement maakt een naturalisatiestop mogelijk. Worden de aantallen zo hoog dat de IND identiteit, fraude en veiligheid niet meer goed kan controleren, dan kan de regering de verlenging van het Nederlanderschap een jaar stilleggen en dit zo nodig met een jaar verlengen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dan de twee amendementen waarmee wij fraudeurs en zware criminelen keihard aanpakken. Wie zijn paspoort met fraude heeft verkregen, heeft het gestolen. En toch: vandaag kan het na 11 jaar en 364 dagen nadat het is verkregen nog worden ingetrokken, maar na 12 jaar en een dag mag iemand het voor altijd houden. Dat is absurd. Zo beloont de wet de fraudeur die lang genoeg zwijgt. Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt hem wel. Dat moet ook na twaalf jaar blijven gelden. Ons vijfde amendement schrapt daarom die termijn.

Het zesde en belangrijkste amendement gaat over moordenaars, verkrachters, zware geweldplegers, overvallers, mensenhandelaren en drugscriminelen met een Nederlands paspoort. Ook zij moeten dat paspoort inleveren. Het kabinet erkent zelf dat het Nederlanderschap kan worden afgenomen, want met dit wetsvoorstel maakt het de intrekking blijvend voor wie zich in het buitenland aansluit bij een terroristische organisatie. Maar bij terreur trekt het kabinet de grens. Wie moordt met een terroristisch oogmerk, kan zijn Nederlanderschap verliezen, en wie moordt uit wraak of in opdracht van een drugsbaas, houdt het. Het slachtoffer is in beide gevallen vermoord en de band met ons land is in beide gevallen even grondig doorgesneden. Dit amendement maakt een einde aan dat verschil. Het blijft daarbij strikt binnen de drie domeinen: geweld, zeden en georganiseerde misdaad. Wie in een van die drie is veroordeeld voor een misdrijf waarop vijf jaar cel of meer staat, kan zijn Nederlanderschap verliezen. Zo iemand heeft de band met ons land zelf verbroken en de Staat trekt daar de enige juiste conclusie uit.

Afgelopen dinsdag bleek dat een meerderheid van deze Kamer dat ook wil. De VVD en het CDA stemden toen voor een motie van de PVV die vraagt het Nederlanderschap af te nemen van criminelen met een dubbele nationaliteit die zijn veroordeeld voor een ernstig misdrijf. Mijn fractie stemde uiteraard ook voor. Dat is mooi, maar een motie regelt niets. Zij vraagt het kabinet alleen om met een wet te komen. De PVV laat het schrijven van die wet blijkbaar liever over aan het kabinet. Kennelijk heeft zij dus nog vertrouwen in dit kabinet. Wij hebben weinig vertrouwen in dit kabinet. Daarom hebben wij dit amendement zelf geschreven, volledig juridisch sluitend en op geen enkel punt of moment in strijd met verdragsverplichtingen.

De keuze ligt vandaag op tafel, want met dit amendement kan deze Kamer het nu zelf regelen en komt het meteen in de wet te staan, zonder jaren vertraging. Wie dinsdag voor die motie stemde, zoals de VVD en het CDA, kan niet anders dan ook voor dit amendement stemmen. Wie dat nalaat, stemde alleen voor zolang het een motie was waar niets mee gebeurde.

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie, dus u mag een punt zetten.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
En dan moeten we dus concluderen dat het dinsdag voor de bühne was.

De **voorzitter**:
U was nog niet klaar met uw bijdrage, maar er is een interruptie van mevrouw Vondeling van de PVV.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik heb een vraag over het amendement van mevrouw Lammers. Uiteraard kunnen wij dat steunen. Alleen, mijn vraag ziet een beetje op de reikwijdte. Ik heb het bestudeerd en het is van toepassing op misdrijven waar vijf jaar gevangenisstraf of hoger op staat, maar de heer Markuszower, de fractievoorzitter van Groep Markuszower, heeft in het verleden ook een motie ingediend om bijvoorbeeld straatterroristen te denaturaliseren. Begrijp ik dan uit dit amendement, waar bijvoorbeeld mishandeling en bedreiging niet onder vallen, dat Groep Markuszower dat nu niet meer wil?

De **voorzitter**:
Zullen we even wachten met het antwoord? De bel gaat nu een minuut. Dan kunt u even een minuut lang nadenken. Nou, dat was de langste minuut van de dag. We hebben in de tussentijd op mevrouw Martens-America gewacht. Mevrouw Lammers mag reageren op mevrouw Vondeling.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ja, dat klopt; wij zouden dat natuurlijk ook graag willen. Alleen, wij vinden dat we het nu in stappen moeten doen. Hier is dus een meerderheid voor. Overigens is mishandeling niet gekwalificeerd als ernstig misdrijf. Dat zou dus ook niet onder de motie van de PVV zijn gevallen. Volgens mij moeten we het gewoon stap voor stap strenger maken. Voor dit voorstel is er een meerderheid. Het gaat ook nu niet in tegen verdragsverplichtingen. Iets is dus beter dan niets.

De **voorzitter**:
Er zijn geen andere interrupties, dus u kunt door. O, nee. Er is er nog eentje van mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
We werden ook aangesproken. Je zou, als je het betoog van mevrouw Lammers hoort, bijna vergeten dat we het vandaag hebben over de intrekking van het Nederlanderschap bij uitreizigers, artikel 14.4 van de rijkswet. Dat is een vrij vergaande bepaling. Ik zou het vandaag graag ook bij de orde van het debat en bij het wetsartikel willen houden. Ik zal inhoudelijk dus geen oordeel geven over alle amendementen. Ik vind echt dat we aan een zorgvuldig wetgevingsproces moeten meedoen, dat de Raad van State daar iets van moet vinden en dat we niet zomaar tussen de soep en de aardappelen allerlei zeer vergaande amendementen in een wet kunnen fietsen. We hebben het vandaag over iets totaal anders. Dat wilde ik wel even gezegd hebben.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik heb eigenlijk geen vraag gehoord, maar ik vind dit erg vreemd, want zelfs het CDA had voor de motie gestemd die echt veel verder ging dan het amendement dat nu voorligt. We kunnen dit dus gewoon vandaag regelen, maar het CDA wacht dus liever nog twee jaar voordat die wetgeving uiteindelijk gepland wordt. Twee jaar lang blijven moordenaars, verkrachters en zware criminelen dus in Nederland rondlopen met hun Nederlandse paspoort.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik heb net inderdaad geen vraag gehoord. Ik zit eigenlijk wel met de vraag, en die proefde ik ook een beetje vanuit het CDA. Ik ga voorbeelden noemen. Misschien is het dan iets duidelijker voor mevrouw Lammers. Het verhogen van de naturalisatietermijn van vijf naar tien jaar. Het schrappen van de ontheffing van de afstandsplicht wegens

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

geleverde inspanningen. De tijdslimiet voor nationaliteitsintrekking wegens een valse verklaring schrappen. Het mogelijk maken van een naturalisatiestop. Wat heeft dat met deze wet te maken?

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Dat zijn allemaal dingen die worden geregeld in de Wet op het Nederlanderschap en de Wet op het Nederlanderschap ligt vandaag voor.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik dacht dat we het hadden over intrekking van het Nederlanderschap. We hadden het volgens mij niet over een wet die mevrouw Lammers gebruikt om allerlei andere manieren in het leven te roepen om mensen überhaupt niet naar Nederland te krijgen. Volgens mij is dat niet waar we vandaag met z'n allen over discussiëren. Of is mevrouw Lammers van mening dat dat wel het geval is vandaag?

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ja, ik ben van mening dat dat wel binnen de reikwijdte van dit WGO past. De Wet op het Nederlanderschap ligt nu voor. Dat betekent dat er ook amendementen kunnen worden ingediend die zien op andere artikelen dan 12.4 en die gewoon zien op de Wet op het Nederlanderschap. Bovendien zijn deze amendementen al een hele tijd geleden ingediend. Ik heb geen enkele vraag daarover gehad, dus het verbaast mij ook dat dit nu ineens oppopt.

De **voorzitter**:
Uiteindelijk gaat een Kamerlid over zijn eigen bijdrage, maar het is waar: vandaag hebben we het wel over het intrekken van het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid. Ik wil ook iedereen oproepen om het daarover te hebben. Aan de andere kant realiseer ik me dat iedereen over zijn eigen bijdrage gaat. Dat punt maken we wel, maar volgens mij zijn de opmerkingen, terecht of onterecht, gemaakt door de collega's hier in deze zaal. Ik stel voor dat mevrouw Lammers even doorgaat met haar bijdrage.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Voorzitter. Dit debat is ongelofelijk belangrijk, want het is een eerste stap om het Nederlandse paspoort beter te beschermen. Dat paspoort is een kostbaar bezit. Het Nederlanderschap is een band die verplicht. Wie erbij hoort, gedraagt zich naar onze normen en waarden. Wie moordt, verkracht of dit land vergiftigt met drugs en geweld, heeft die band zelf doorgesneden en levert zijn paspoort in.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Lammers van Groep Markuszower. Ik wil nu het woord geven aan mevrouw Vondeling van de PVV.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Dank u wel, voorzitter. Vandaag bespreken we het wetsvoorstel om de bevoegdheid tot intrekking van het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid te behouden. Deze maatregel werd op 1 maart 2017 ingevoerd om Nederlanders die zich aansluiten bij een terroristische organisatie, het paspoort af te pakken en ongewenst

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vreemdeling te verklaren. Deze maatregel dreigt door een horizonbepaling echter op 1 maart 2027 te vervallen.

Natuurlijk staat de PVV achter het behoud van deze bevoegdheid. Maar laten we eerlijk zijn: het vandaag voorliggende wetsvoorstel is een druppel op een gloeiende plaat. Zolang het kabinet onze grenzen wagenwijd open laat staan, ieder jaar opnieuw tienduizenden asielzoekers uit islamitische landen, inclusief meereizende terroristen, ons land binnenlaat, is deze aanpak volstrekt onvoldoende om Nederland veilig te houden. De PVV wil daarom niet alleen deze wet aanscherpen, waarvoor zij ook een aantal amendementen heeft ingediend, maar ook dat het kabinet onze grenzen sluit en stopt met het strooien met Nederlandse paspoorten.

De afgelopen twintig jaar zijn er meer dan 750.000 vreemdelingen anders dan door geboorte Nederlander geworden. Honderdduizenden migranten uit Syrië, Irak, Afghanistan, Eritrea, Somalië en Marokko zijn inmiddels Nederlander geworden. Een groot deel daarvan heeft ook zijn oorspronkelijke nationaliteit behouden. Na vijf jaar komen de meeste migranten zonder hoge eisen in aanmerking voor onze nationaliteit. Wat de PVV betreft, is het Nederlanderschap de hoofdprijs en geen vanzelfsprekendheid. Daarom willen wij ook dat de eisen voor naturalisatie fors omhooggaan en dat de termijn naar twintig jaar gaat.

De enorme toestroom en het grote aantal dubbele paspoorten eisen inmiddels een zware tol. Personen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn fors oververtegenwoordigd in de criminaliteitscijfers. Onze wijken en steden worden steeds vaker geteisterd door straatterroristen. Overal in West-Europa zien we de rampzalige gevolgen van dit decennialange falende immigratiebeleid. Landen worden een voor een kapotgemaakt. Engeland staat op instorten. Grote delen van België zijn al volledig gearabiseerd. Frankrijk gaat gebukt onder grootschalig, veelal allochtoon geweld. Ook ons eigen Nederland wordt gestaag afgebroken. Het is de hoogste tijd dat we onze grenzen sluiten, maar het is minstens zo belangrijk dat we criminelen denaturaliseren en ons land uit zetten.

Afgelopen dinsdag heeft de motie van de PVV om criminelen bij ernstige misdrijven te denaturaliseren, een meerderheid gehaald. Dat is historisch. Wat ons betreft komt de minister heel snel met een zo breed mogelijk wetsvoorstel waarin geweld, aanranding, verkrachting, straatterrorisme, bedreiging en nog veel meer strafbare feiten leiden tot denaturalisatie, van de eerste tot de tiende generatie, zonder uitzonderingen. Het liefst hebben we dat de ouders ook worden gedenaturaliseerd wanneer het een minderjarige criminele vreemdeling betreft. Wanneer kunnen we wetgeving van het kabinet verwachten?

Dan kom ik bij het wetsvoorstel dat we vandaag bespreken. Wij hebben een aantal amendementen ingediend om het voorstel ...

De **voorzitter**:
Eén momentje, mevrouw Vondeling. Ik denk dat er op dit punt een interruptie is van mevrouw Martens-America.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Het leuke van de commissie voor JenV is dat iedereen in hoge mate de handen uit de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

mouwen steekt en zelf wetten schrijft. De PVV dient altijd moties in die de minister oproepen om met wetten te komen. Is mevrouw Vondeling zelf bereid om hierover een wet te schrijven in plaats van de minister te vragen dit te doen? Daar kunnen we dan namelijk wat langer over doordebatteren.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik ben overal toe bereid, maar volgens mij is het de taak van de minister om met wetgeving te komen. Onder het vorige kabinet zou er al een wet komen, geschreven door de minister van Justitie. Er zou in ieder geval worden gekeken naar het denaturaliseren. Daar hebben we nog niets over ontvangen. Wij hebben een aangenomen motie waar ook de VVD voor heeft gestemd. Ik snap dus niet waarom u nu de verantwoordelijkheid bij ons neerlegt. Natuurlijk zijn wij bereid om overal mee te komen, maar ook deze minister heeft gewoon een verantwoordelijkheid.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Het is 10.20 uur. De sfeer was nog goed. Het is gewoon een oprechte, geïnteresseerde vraag. Ik vond bijvoorbeeld dat het verbod op religieuze uitingen bij boa's niet snel genoeg ging. Toen ben ik zelf een wet gaan schrijven. Het is dus gewoon een oprechte, geïnteresseerde vraag. Wellicht gaat het sneller als u zelf de pen pakt. We hebben inderdaad voor die motie gestemd. Ik leid hier echter uit af dat het antwoord nee is en dat we wachten op de minister. Het is gewoon een oprechte, geïnteresseerde vraag.

De **voorzitter**:
En de sfeer houden we goed.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Een oprecht antwoord: ik denk dat u niet geluisterd heeft. Ik heb gezegd: ik ben daartoe bereid. Het is heel bijzonder dat er nu een VVD-minister zit, dat er een motie wordt aangenomen en dat u zegt dat de PVV met een wet moet komen. Prima, maar de minister heeft honderden wetgevingsambtenaren. Ik denk dat het moet lukken om voor het voorjaarsreces met een wet te komen. Ik snap niet dat u de PVV nu de bal toeschuift en u uw eigen minister dat niet wil laten doen.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Vandaag bepreken we een wetsvoorstel. Wij hebben een aantal amendementen ingediend om het voorstel aan te scherpen. Allereerst willen wij dat het Nederlanderschap niet alleen wordt afgepakt van terroristen die zich nog in het buitenland bevinden, maar ook van jihadisten die inmiddels zijn teruggekeerd maar van wie de nationaliteit niet is ingetrokken en van personen die voornemens zijn om uit te reizen. Wachten op een eventuele strafrechtelijke veroordeling is een risico voor onze nationale veiligheid. Onze eigen veiligheidsdiensten, de AIVD en de NCTV, waarschuwen ervoor dat jihadistische uitreizigers en terugkeerders een enorm en aanhoudend gevaar voor onze nationale veiligheid vormen. Ze beschikken over wapentraining, gevechtstraining en kennis van explosieven. Het zijn stuk voor stuk getrainde terroristen en een tikkende tijdbom in onze samenleving.

Ten tweede vinden wij dat deze wet ook moet gelden voor minderjarige jihadisten. In het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

oorspronkelijke wetsvoorstel gold er geen leeftijdsgrens en terecht. Volgens de AIVD zijn er tientallen minderjarigen uitgereisd en gaat er van hen net zo veel dreiging uit als van meerderjarigen. Iedereen die zich vrijwillig aansluit bij een terroristische organisatie, jong of oud, vormt een veiligheidsrisico en verspeelt het recht op het Nederlanderschap.

De heer **El Abassi** (DENK):
We hoorden de PVV over oververtegenwoordiging als het gaat om mensen met een migratieachtergrond. Dat hebben we vaker gehoord. Ik heb daar heel wat onderzoeken over mogen lezen. In al die onderzoeken komt naar voren dat het niet ligt aan het hebben van een migratieachtergrond, maar wel aan leeftijd, geslacht, sociaal-economische omstandigheden en werkloosheid. Als er al sprake is van een oververtegenwoordiging bij mensen met een migratieachtergrond, dan heeft dat te maken met deze onderliggende factoren. Is de PVV dat met mij eens?

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Sowieso denk ik dat dat er niet toe doet. Er komen heel veel minderjarige jonge mannen naar ons land toe. Daar moeten we gewoon mee stoppen. Die groep is oververtegenwoordigd, maar dat is ook de groep die voornamelijk naar ons land komt.

De heer **El Abassi** (DENK):
Dat was mijn vraag niet. Ik wilde van de PVV bevestigd krijgen dat het sec hebben van een migratieachtergrond totaal geen reden is voor oververtegenwoordiging. Dat blijkt uit geen enkel onderzoek. Iedere keer als de PVV een link maakt met mensen met een migratieachtergrond, dan wil ik dat ze ook een onderzoek noemt waaruit dat blijkt. Ik wil een kort voorbeeld noemen. De PVV lift vaak mee met zuur links, links of hoe je het ook wilt noemen. Als we kijken naar de doelgroep van de PVV, dan zien we dat dat vaak lager opgeleiden zijn, mensen met een lage sociaal-economische achtergrond en mensen die vaak werkloos zijn. Als we de cijfers zouden indelen naar partijen, dan zou de PVV oververtegenwoordigd zijn. Is de PVV dat met mij eens?

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Dat is echt complete onzin. Uit de CBS-cijfers blijkt dat Somaliërs en Syriërs zwaar oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitsstatistieken. U kunt dat niet ontkennen.

De heer **El Abassi** (DENK):
De Nederlanders die nu door de PVV genoemd worden, kunnen oververtegenwoordigd zijn omdat ze vaker werkloos zijn, omdat ze vaker in bepaalde buurten opgroeien et cetera. Ik wil toch even de link naar de PVV maken. Als de PVV het heeft over Nederlanders, dan hebben ze het over Nederlanders in totaal. Nogmaals, de PVV heeft vaak te maken met criminaliteit. Dat zien we niet alleen bij mensen in hun achterban, maar ook bij de PVV zelf. Ik kan een lijst noemen van verschillende PVV'ers die de gekste dingen hebben gedaan en die veroordeeld zijn, maar die nog steeds rondlopen in dit huis.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Voorzitter, kan ik een punt van orde maken?

De **voorzitter**:
U mag een punt van orde maken.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik wil hier nog wel even op reageren.

De **voorzitter**:
U mag eerst een punt van orde maken, meneer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Laat mevrouw Vondeling eerst maar even reageren. Dan doe ik het zo wel.

De **voorzitter**:
Oké. Mevrouw Vondeling.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Dit is echt knettergek. U erkent die cijfers van oververtegenwoordiging niet en zegt: dat zijn PVV-kiezers. Nee, het zijn de PVV-kiezers die dit soort groepen het land uit willen zetten. Dat is de waarheid en dat zijn de feiten.

De **voorzitter**:
We gaan zo weer terug naar het wetsvoorstel, lijkt mij. Eerst ga ik naar de inhoudelijke interrupties, maar er was eerst een ordevoorstel van de heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Mijn punt van orde is het volgende. Bij de eerste inbreng was er al een discussie of iets wel of niet binnen de reikwijdte van het wetsvoorstel valt. Wat er nu gebeurt, valt in ieder geval buiten de reikwijdte van het wetsvoorstel. Ik stel echt voor dat we het gewoon houden bij wat er vandaag op tafel ligt en dat we niet allemaal analyses gaan houden over de sociaal-economische status van de verschillende partijachterbannen hier aan tafel. Het is ontzettend belangrijk waar het hier over gaat. Dat is de nationale veiligheid. Die leent zich niet voor dit soort schlemielige spelletjes.

De **voorzitter**:
Iedereen gaat over zijn eigen bijdrage, heb ik zojuist gezegd. Dat herhaal ik. Maar dan nog lijkt het mij verstandig dat wij ons focussen op het wetsvoorstel dat hier ligt en niet allerlei zijwegen ingaan. Dat gaat het debat niet goeddoen. Daarom ga ik nu naar de interrupties op de inhoud. Mevrouw Lammers was het eerste. Daarna ga ik naar u, mevrouw Straatman. Ik kijk naar de heer Ceulemans. U had geen inhoudelijk punt maar alleen een ordevoorstel, begrijp ik?

De heer **Ceulemans** (JA21):
Klopt.

De **voorzitter**:
Oké. Mevrouw Lammers, aan u het woord.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik wil toch nog even doorgaan op het punt van mevrouw Martens-America. In 2010 heeft de PVV al een motie ingediend om dit te regelen. Vervolgens hebben ze zelf gedoogd en hebben ze zelf in een kabinet gezeten. In die zestien jaar tijd is er dus geen enkel voorstel op dit punt van de PVV gekomen. Nu roept uw partijleider: de PVV levert. Maar wat is er dan daadwerkelijk geleverd? Wij zijn het er dus mee eens hè, maar wat is er

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dan daadwerkelijk geleverd?

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ja, als u het ermee eens bent … Ik vind het vrij zuur, ook van de VVD. Ik denk dat u beter al die linkse partijen kunt aanpakken die tegen onze moties stemmen en het niet mogelijk willen maken. Ik denk dat wij desnoods beter samen kunnen optrekken dan dat u een zure reactie levert, omdat er een motie van ons is aangenomen en uw amendement waarschijnlijk naar de prullenbak wordt verwezen.

De **voorzitter**:
Ik stel ook voor dat we niet elkaar aanspreken, maar het op de juiste en de ordentelijke manier doen, want we hebben gewoon een debat en dit is niet hoe we het doen. Mevrouw Lammers, u had een tweede interruptie.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Dat begrijp ik en ik ga ook die andere partijen interrumperen, maar het gaat mij om het volgende. Als wij iets willen bereiken, kunnen we ook zelf voorstellen maken. Als er dan heel hard wordt geroepen dat de PVV levert, maar het uiteindelijk alleen een motie voor de bühne blijkt te zijn, dan is dat dus niet zo.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik vind het bijzonder dat u zegt dat een motie wordt aangenomen …

De **voorzitter**:
"Dat mevrouw Lammers zegt …"

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Dat mevrouw Lammers zegt dat een motie is aangenomen voor de bühne. Het is nu de taak voor de minister om die te gaan uitvoeren. Zo werkt het met moties. Prima, ik wil zelf ook een wetsvoorstel schrijven, maar ik heb één medewerker en de minister heeft er honderden. Laat de minister ook gewoon zijn werk doen. Is hij daar niet snel genoeg mee, dan komen we gewoon zelf met een voorstel. Dat lijkt me een prima oplossing.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik heb gewoon een vraag over het amendement van mevrouw Vondeling over de leeftijdsgrens, die zij geheel schrapt. Eigenlijk zegt zij in dat amendement dat het gevaarzettend handelen leidend moet zijn en niet de leeftijd. Ergens kan ik dat nog best wel volgen. Alleen was in het oorspronkelijke voorstel uit 2017 die leeftijd op 16 jaar gesteld. Ik ben oprecht benieuwd of mevrouw Vondeling ook heeft overwogen om de leeftijdsgrens op 16 te zetten in plaats van de leeftijd er volledig uit te schrappen.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik kan het mis hebben — misschien kan de minister daar iets over zeggen — maar in het oorspronkelijke wetsvoorstel was er volgens mij geen leeftijdsgrens. Toen is er een leeftijdsgrens van volgens mij 16 jaar gekomen, maar ik kan het mis hebben. Het klopt dus niet helemaal wat mevrouw Straatman zegt. En tegenwoordig zijn het steeds vaker jongeren die zich bezighouden met terrorisme, maar ook met criminaliteit, dus wij vinden dat de nationaliteit ook moet worden ingetrokken van een 15-jarige die er bewust voor kiest om uit te reizen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Straatman** (CDA):
De wet zoals die in werking is getreden, is inderdaad geamendeerd. Daarin stond de leeftijdsgrens van 16 jaar. Mijn vraag was vooral of er bij mevrouw Vondeling en bij de PVV de bereidheid is om te bekijken of die leeftijdsgrens kan worden verlaagd. We zien namelijk dat jongeren steeds jonger radicaliseren, maar tegelijkertijd wil ik een 11-jarige ook niet het Nederlanderschap afpakken. Ik zou willen kijken of daar ruimte zit bij de PVV. Dat is alsnog mijn vraag.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Second best-voorstellen steunen wij natuurlijk, maar de realiteit is volgens mij dat er geen voorbeeld is van een 11-jarige die bewust, alleen en vrijwillig is uitgereisd. Dat geldt echter mogelijk wel voor een 15-jarige. Ik denk ook dat het niet heel relevant is om die grens op 16 jaar of hoger dan 11 jaar te zetten, omdat die situatie zich waarschijnlijk niet voordoet.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ten derde wil de PVV dat er een einde komt aan de absurde rechtsgang rondom het intrekken. Nu is het zo dat de minister verplicht ambtshalve beroep moet instellen tegen zijn eigen beslissing als een terrorist of diens advocaat dat niet binnen vier weken zelf doet. De minister vecht dus in principe zijn eigen besluit aan, terwijl de Nederlandse belastingbetaler opdraait voor de proceskosten van de terrorist. Dat is de omgekeerde wereld en volstrekt onacceptabel.

Voorzitter, hierna rond ik af. Tot slot kom ik op de lijst met terroristische organisaties aan de hand waarvan het Nederlanderschap kan worden ingetrokken zodra iemand zich bij een dergelijke groepering aansluit. Het is voor de PVV onbegrijpelijk dat Hamas en Hezbollah niet op deze lijst staan. Volgens het kabinet zou er geen concrete informatie zijn over Nederlanders die zich bij Hamas of Hezbollah aansluiten. Waarom wachten tot het te laat is? Deze minister waarschuwt zelf keer op keer voor de verheerlijking van Hamas en heeft ook een wetsvoorstel ingediend om dat in Nederland aan te pakken. Bovendien is er in Rotterdam eerder al een Nederlander opgepakt die jarenlang lid was van Hamas en aanslagen op Joodse doelen voorbereidde.

Het is dan ook van de zotte dat wij deze terreurorganisatie buiten schot laten als het gaat om het afpakken van het Nederlandse paspoort. Is de minister bereid om de lijst met terroristische organisaties op basis waarvan de nationaliteit wordt afgepakt bij aansluiting, per direct uit te breiden? Ik heb gezien dat mijn collega van de SGP hier een amendement over heeft ingediend. Graag wacht ik het oordeel van de minister hierop af. Indien nodig zal ik zelf in tweede termijn met een motie komen om de lijst uit te breiden.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor uw bijdrage. Dan ga ik naar de heer Diederik van Dijk van de SGP.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank u, voorzitter. Als je je aansluit bij terroristische organisaties als IS, Hezbollah of

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Hamas, dan mag je van een fatsoenlijke rechtsstaat verwachten dat dat voldoende grond oplevert voor het intrekken van je Nederlanderschap. Wie zich aansluit bij een terroristische organisatie die onze nationale veiligheid bedreigt, kiest bewust de kant van degenen die onze vrijheid en veiligheid willen vernietigen. De overheid moet daar krachtig tegen kunnen optreden. Het wetsvoorstel en de onderhavige artikelen bieden in principe voldoende grond om de zojuist genoemde voorbeelden direct buiten de deur te houden. De praktijk is echter weerbarstig. We blijken onvoldoende in staat om personen die Nederland uitreizen om zich aan te sluiten bij een vreemde krijgsdienst of bij een terroristische organisatie, daadwerkelijk het Nederlanderschap te ontzeggen en dat wringt.

Voorzitter. Op basis van artikel 14, lid 4, van de rijkswet zou je verwachten dat alle internationale terreurorganisaties, zoals op dit moment bekend, onder de reikwijdte van het wetsvoorstel vallen. De wettekst luidt immers dat het Nederlanderschap kan worden ingetrokken van een volwassen persoon die zich buiten het Koninkrijk bevindt en zich heeft aangesloten bij een organisatie die deelneemt aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormt voor de nationale veiligheid. Iedere terreurorganisatie die in staat is aanslagen te plegen in Europa, die Nederlandse schepen aanvalt of die gedachtegoed verspreidt dat onze veiligheid ernstig aantast, zou toch op deze lijst moeten staan? De reikwijdte van deze formulering vinden we echter niet terug in de lijst die is opgesteld op basis van dit artikel. De AMvB, voor het laatst geüpdatet door minister Grapperhaus in 2020, noemt slechts drie organisaties: Al Qaida, ISIS en HTS, plus aan hen gelieerde groepen.

Op dat laatste doorgaand: wat zijn precies "aan hen gelieerde groepen"? De regering noemt als voorbeelden het zweren van trouw aan een moederorganisatie of het openlijk uitspreken of verlenen van steun. Hoe wordt er echter omgegaan met dochterorganisaties, organisatorische verbanden en feitelijke samenwerking? De SGP heeft in dit verband onder meer gevraagd naar Samidoun en de relatie met het PFLP. Welke verbanden zijn voldoende om van gelieerdheid te spreken? Wordt daarbij ook gekeken naar de feitelijke activiteiten en de rol van een organisatie, en niet alleen naar formele verklaringen van haar leiders? Het dreigingsbeeld zou een stuk overzichtelijker worden als er daadwerkelijk slechts drie terreurorganisaties zouden zijn, die een gevaar vormen voor de nationale veiligheid. Maar waarom staan Hamas en Hezbollah niet op deze lijst? Wordt deze lijst überhaupt periodiek actief doorgelicht? Experts spreken van een verouderde lijst. Graag ontvang ik een reactie hierop van de minister.

Ook de overige organisaties op de EU-terrorismelijst en de nationale sanctielijst terrorisme ontbreken. De minister voert aan dat de lijst een ander doel dient dan de sanctielijst en dat er aanwijzingen moeten zijn dat Nederlanders zich bij een organisatie aansluiten, bij voorkeur bij een groep van substantiële omvang. Maar die eisen staan niet in de wet. De wettekst is breder dan de AMvB die nu wordt gehanteerd. De uitvoering knijpt de wet dicht, terwijl de wetgever het juist heeft opengelaten. De SGP vraagt zich af of de regering hiermee de lat niet onnodig hoog legt. Het is bovendien moeilijk uit te leggen dat een organisatie die door Nederland en de Europese Unie als terroristisch is aangemerkt, niet terroristisch genoeg is voor deze wet. Hier liggen immers zwaarwegende en gezaghebbende beoordelingen aan ten grondslag.

De aanvullende voorwaarden die de regering hanteert, lijken de toepassingsmogelijkheden verder te beperken. Waarom is bijvoorbeeld vereist dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Nederlanders zich al hebben aangesloten of dat dit op korte termijn voorstelbaar is? Een organisatie kan immers ook zonder Nederlandse uitreizigers een ernstige bedreiging vormen voor onze veiligheid. De vlaggen met Hamas-sympathieën worden hier nu al openlijk in de straten van de hoofdstad tentoongesteld. Martelaren worden geprezen en massaslachtingen toegejuicht. Het is daarmee niet ondenkbaar dat er personen zijn die zullen afreizen naar deze conflictgebieden en op den duur willen terugkeren. De SGP heeft daarom een amendement opgesteld om de lijst van organisaties meer in lijn te brengen met de Europese terreurlijst en de nationale sanctielijst terrorisme. Graag krijg ik daarop een reactie van de minister.

Voorzitter. De noodzaak van deze wet heeft zich in de achterliggende periode bewezen. Er zijn vijftien definitieve intrekkingen van het Nederlanderschap. Het WODC concludeerde dat niemand van hen legaal is teruggekeerd en ook daarna zijn geen gevallen van terugkeer bekend. Het dreigingsniveau staat echter al jaren op vier van de vijf en het kabinet erkent dat geen enkele andere maatregel legale terugkeer kan voorkomen.

Maar de SGP maakt zich wel zorgen over de robuustheid van de wet. Verwordt deze wet niet te veel tot een papieren tijger? In de afgelopen tien jaar is slechts 25 keer gebruikgemaakt van de bevoegdheid tot intrekking. Vijftien besluiten staan nog, vijf zijn ingetrokken en andere zijn door de rechter vernietigd wegens gebreken in de bewijsvoering of de motivering. Intussen zitten nog wel zo'n 75 Nederlandse uitreizigers in Syrië, Irak en Turkije. Van wie ongeveer 25 volwassenen zich vrij bewegen in gebied onder het nieuwe bewind. Overigens onder een president die tevens voormalig leider is van een van de organisaties die wel onder de lijst van organisaties vallen waartoe het Nederlanderschap kan worden ingetrokken. Gaat de minister zijn bevoegdheid tot intrekking voor al deze uitreizigers inzetten? Waarom is dat nog niet gebeurd? Is de minister bereid de mogelijkheden te onderzoeken voor ambtshalve intrekking van het Nederlanderschap bij uitreizen?

De **voorzitter**:
Mevrouw Bikker heeft een interruptie.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Is dit het beste moment daarvoor?

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Misschien is dit wel een goed moment.

De **voorzitter**:
Mevrouw Bikker, aan u het woord.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Kijk, dat is toch fijn. Als je bij elkaar in de buurt zit in de plenaire zaal, voel je aan wanneer zoiets goed getimed is.

Voorzitter. De heer Van Dijk raakt precies aan een van mijn grote zorgen bij dit wetsvoorstel. We voelen ons stoer omdat we deze mogelijkheid hebben toegevoegd aan de gereedschapskist. Iedere vijf jaar, 2027 en 2021, is dat met wat twijfel gebeurd. Waar zat die twijfel nou in? Je wil vooral voorkomen dat terroristen straffeloos blijven. Hoe

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

weegt collega Van Dijk dat. Bij de intrekking van het Nederlanderschap van mensen die zich totaal niet committeren aan onze democratische rechtsstaat, vraag ik me zelfs af of het als een straf gevoeld wordt. Maar oké, het missen van een sterk paspoort zal zich laten voelen. Maar dat is dan weer geen sanctie in een bestuursrechtelijke wet als deze wet. Dus hoe weegt collega Van Dijk het aspect van de straffeloosheid? Zouden we niet juist daarop nog veel creatiever en steviger bezig moeten zijn dan met alleen deze wet?

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank voor deze begrijpelijk vraag. Het is natuurlijk evident: de mensen over wie we het hier hebben, gun je een stevig verblijf achter de tralies en een straf. Eens! Tegelijkertijd raakt dit ook aan de veiligheid van ons land. Alles afwegend vindt de SGP het beter te verdedigen om deze mensen buiten onze grenzen te houden en terugkeer te voorkomen. Dat is beter dan dat ze toch hierheen kunnen komen, want dan moeten we maar weer zien of we ze daadwerkelijk achter de tralies krijgen. Vandaar dat wij eigenlijk meer zorgen hebben over de slagkracht van deze wet dan over de risico's waar mevrouw Bikker nu de vinger bij legt.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Maar daar wijst de heer Van Dijk op het gapende gat van ons strafrechtstelsel. Als ze hier terug zouden komen, is het inderdaad onzeker hoelang ze achter de tralies zouden komen te zitten. En daar hebben we dan dus iets niet op orde.

Ik vind dit wetsvoorstel iedere keer weer zo'n ingewikkelde afweging, omdat ik de zorg heb dat deze lui door heel Europa blijven rondzwerven. En we hebben op onze grenzen ook niet bij iedere boom een grenswachter staan. Het kunnen nog steeds gevaarlijke lui zijn en hoe bestrijd je nou de onveiligheid die uitgaat van de geradicaliseerde types die nu nog in Syrië zitten? Ik denk toch echt dat je dat alleen kunt doen met sluitend internationaal strafrecht. Maar ik zie de internationale gemeenschap daar nog veel meer tekortschieten en dat staat dus los van de vraag of deze wet wel of niet wordt aangenomen. Ik snap dat de heer Van Dijk nu niet een sluitend antwoord hierop gaat geven, al acht ik hem zeer hoog en laat ik me graag verrassen. Maar zouden onze inspanningen dus niet juist daarop gericht moeten zijn?

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Het gapende gat dichten, zoals mevrouw Bikker het omschrijft, daar ben ik het volkomen mee eens. Deze mensen moeten natuurlijk allereerst een stevige straf krijgen, maar daar is alleen geen sprake van. Daar moeten we dan dus ook volop op inzetten. Dat is uitstekend, maar ondertussen houd ik wel staande dat deze wet een onmisbaar stukje gereedschap is om te voorkomen dat deze mensen terug kunnen komen. Uiteindelijk leg ik dus de nadruk op de veiligheid van onze eigen samenleving. Die staat bij ons voorop.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Voortbouwend hierop zou ik een vraag willen stellen over het amendement dat de heer Van Dijk heeft ingediend om de lijst met terroristische organisaties fors uit te breiden. Dat klinkt logisch, maar dat is het volgens mij niet als het doel is om Nederland echt veilig te houden. Iedereen die zich aansluit bij die terroristische organisaties of die die organisaties financiert, verdient natuurlijk straf. Maar ook precies dat: die verdient straf. Deze bestuursrechtelijke maatregel is juist een noodrem om in ieder geval te voorkomen dat iemand Nederland binnenkomt. Maar dat brengt wel de enorme verantwoordelijk met zich dat we die persoon in het buitenland in de gaten moeten blijven houden om ervoor

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

te zorgen dat die ook echt geen bedreiging voor Nederland meer vormt.

Op het moment dat je eigenlijk iedereen niet meer de straf geeft die ze verdienen, maar juist alleen maar zorgt dat ze buiten Nederland blijven, verwater je de bestuurlijke capaciteit om die mensen in de gaten te houden. Je zorgt er daarmee voor dat je de echte uitreizigers, van wie de terugkeer naar Nederland een risico vormt, niet meer goed in de gaten kan houden.

De **voorzitter**:
En uw vraag is?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Of met die overweging het amendement van de heer Van Dijk wel een goed voorstel is.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Uiteraard denk ik dat ons amendement een verbetering van de wet zou zijn. Dat zit 'm er dus vooral in dat ik zie dat de wet veel te krap wordt toegepast. Het zijn niet mijn eigen woorden, want experts zeiden al eerder: het is verouderd. Er staan maar drie organisaties op, terwijl heel veel andere voor de hand liggende organisaties en veel actuele organisaties er niet op staan. Dat wil ik repareren met mijn amendement.

De tweede vraag van de heer Neijenhuis heeft denk ik wel enige overlap met de vraag van mevrouw Bikker. Kijk, we moeten absoluut volop inzetten op die strafrechtelijke aanpak. Ik vind dat de heer Neijenhuis in dit verband wel een mooi woord gebruikte toen hij het over "een noodrem" had. Maar dat is dan wel een heel belangrijke noodrem. Deze mensen zijn uitgereisd en kunnen een gróót gevaar vormen voor onze samenleving. Zorg dan ten minste dat ze niet meer de Nederlandse grens over komen en dat ze dus daar blijven.

De **voorzitter**:
De tweede interruptie.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Een noodrem is inderdaad heel belangrijk. Maar als we iedere keer dat we bij een station komen in de trein aan de noodrem gaan trekken, gaat volgens mij de boel ook verkeerd. Dat is volgens mij wel een beetje waar we naar op zoek zijn. De heer Van Dijk zegt deze mensen vooral te willen straffen, maar loop je met een uitbreiding van de lijst van terroristische organisaties en de uitbreiding van het gebruik van deze route niet juist het risico dat deze mensen hun straf ontlopen? En die uitbreiding is volgens mij wel wat de heer Van Dijk wil.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Nogmaals, ik begrijp echt het spanningsveld dat wordt geschetst. Natuurlijk zoek je naar een balans, maar daarbij zeg ik nog wel dat in ieder geval met het werken met de huidige lijst de balans ver de verkeerde kant op doorschiet. Er is namelijk een volstrekt verouderde en een onverantwoord beperkte lijst gemaakt. Dat wil ik repareren met mijn amendement, zodat we in ieder geval "een noodrem" hebben — dat blijft het wat mij betreft ook, want we zullen het nooit over hele grote aantallen mensen hebben — die wel gerichter en vaker kan worden toegepast, als dat noodzakelijk is, dan nu.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
U vervolgt uw betoog.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ja, het helpt om mijn microfoon aan te zetten. Dank, voorzitter. In de jaren 2012 tot en met 2019 zijn ruim 300 volwassenen met onder meer de Nederlandse nationaliteit naar Syrië en Irak uitgereisd. Ongeveer 90 van hen zijn teruggekeerd. De regering schrijft dat in 2019 alle bekende dossiers van Nederlandse uitreizigers met een dubbele nationaliteit zijn beoordeeld. Wat is er vervolgens met die dossiers gebeurd? Is in alle gevallen wel een poging gedaan het Nederlanderschap in te trekken? Worden deze personen actief gemonitord?

De regering stelt dat oude zaken opnieuw kunnen worden bekeken als nieuwe informatie beschikbaar komt. Wordt daar actief werk van gemaakt of wordt vooral afgewacht totdat nieuwe informatie zich aandient? De SGP wil voorkomen dat de bevoegdheid door een te terughoudende toepassing haar betekenis verliest. Ook de praktische handhaving verdient aandacht. De intrekking en ongewenstverklaring moeten voorkomen dat betrokkenen legaal terugkeren. Zijn de betrokken ketenpartners voldoende toegerust om deze maatregelen effectief te handhaven? Hoe wordt voorkomen dat iemand van wie het Nederlanderschap is ingetrokken, toch het Koninkrijk weer binnenkomt?

Dan de rechtsbescherming. Op grond van artikel 22a van de Rijkswet op het Nederlanderschap wordt de bestuursrechter ambtshalve ingeschakeld wanneer betrokkene niet zelf binnen vier weken beroep instelt. Het is toch hoogst opmerkelijk dat een minister beroep instelt tegen het eigen besluit — indirect, dat weet ik — namens degene wiens Nederlanderschap is ingetrokken. Dit gebeurt bij geen enkel ander besluit en het is wat de SGP betreft volstrekt onaanvaardbaar om dat privilege wel te laten toekomen aan terroristen die wellicht elders te druk zijn met het doorsnijden van kelen om de Staatscourant te kunnen bijhouden.

Daarom heeft de SGP bij de behandeling van het oorspronkelijke wetsvoorstel met de motie-Van Dijk in de Eerste Kamer gevraagd om alternatieven voor deze constructie te onderzoeken. Het WODC-onderzoek dat toen is uitgevoerd, concludeert dat er geen doorslaggevende juridische bezwaren zijn tegen de zogenaamde nuloptie. Dat biedt wat de SGP betreft voldoende ruimte om het beroep van rechtswege te schrappen. De SGP ziet in de afwegingen van de minister echter weinig terug van de beoordeling van deze alternatieven. Waarom houdt de minister zo vast aan dit ambtshalve beroep en heeft hij hierbij ook de onnodige belasting van rechtspraak en overheid meegewogen? Welke eigen verantwoordelijkheid ziet hij hierbij voor de persoon van wie het Nederlandschap is ingetrokken?

Tot zover. Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan gaan we door met de heer Neijenhuis van D66 voor zijn eerste termijn.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Voorzitter, dank u wel. Terrorisme vormt vanzelfsprekend een ernstige bedreiging voor onze nationale veiligheid. Mensen die zich willens en wetens aansluiten bij terroristische

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

organisaties, zoals ISIS en Al Qaida en daarmee een gevaar vormen voor Nederland, moeten we buiten Nederland kunnen houden. Onze veiligheidsdiensten, politie en justitie moeten daarvoor over de juiste middelen beschikken. Het intrekken van het Nederlanderschap is een van de middelen voor een heel specifiek, maar wel een belangrijk doel, namelijk ervoor zorgen dat uitgereisde terroristen absoluut niet Nederland binnen kunnen komen. Het gaat dus om een kleine groep mensen waarvan een zware dreiging uitgaat en waarvoor de uitzonderlijke omstandigheid geldt dat het strafrecht niet afdoende is om te voorkomen dat ze Nederland binnenkomen. Sinds 2017 is deze tijdelijke wet dus 25 keer ingezet, wat wat mij betreft past bij het uitzonderlijke doel van dit instrument. Voor D66 staat voorop dat we Nederland veilig kunnen houden tegen terroristen, waarvoor deze wet nodig is.

Voorzitter. Daarmee zijn niet alle vragen verdwenen. Het afnemen van iemands Nederlanderschap is een van de meest vergaande maatregelen die onze overheid kan nemen. Juist daarom moeten we zorgvuldig omgaan met deze wet en vooral de vraag stellen of deze maatregel niet alleen hard klinkt op papier, maar ook echt effectief is voor ons doel, namelijk Nederland veilig houden. Daarom wil D66 vandaag stilstaan bij de volgende zaken: extra juridische bevoegdheden om terroristen ook na intrekking van het Nederlanderschap te blijven monitoren, de waarborgen rondom de lijst van terroristische organisaties en het belang van een zuivere behandeling van deze wet.

Voorzitter. Ik ga met dat laatste punt beginnen. Voor D66 is het ontzettend belangrijk dat we vandaag een zuiver debat voeren over de wet die voorligt. Uit het onderzoek van het WODC blijkt dat het dreigingsbeeld dat ten grondslag ligt aan deze wet niet is veranderd. Voor D66 is dat reden om deze bevoegdheid permanent te maken in plaats van de wet telkens opnieuw tijdelijk te verlengen, zoals eerder gebeurde.

Maar het permanent maken van een bevoegdheid is iets wezenlijk anders dan het uitbreiden ervan. Daar trekt D66 een harde grens, want het afnemen van een paspoort is een zeer vergaande en onomkeerbare maatregel. Het is een buitengewoon verstrekkend instrument, dat wat D66 betreft alleen onder de meest uitzonderlijke omstandigheden mag worden ingezet, zoals nu het geval is. Dat wij deze bevoegdheid permanent willen maken omdat dat nu effectief is en omdat het de enige manier is om uitgereisde terroristen buiten Nederland te houden, betekent niet dat we ook maar enige ruimte zien om deze bevoegdheid verder op te rekken. Voor D66 staat dan ook uitsluitend het permanent maken van de wet in zijn huidige vorm ter discussie, en niet de uitbreiding ervan.

Voorzitter. Dat brengt mij tot ons tweede punt. Een paspoort kun je intrekken, maar een terroristische dreiging niet. Als onze veiligheidsdiensten vervolgens niet meer weten waar iemand zich bevindt of wat diegene van plan is, verliezen we mogelijk juist grip op deze dreiging. Dan nemen we op papier een heel stevig klinkende maatregel, maar schieten we in de praktijk gewoon ons doel voorbij. Dat kan toch niet de bedoeling zijn van een wet die juist onze nationale veiligheid moet vergroten? Voor D66 is het onacceptabel dat we het Nederlanderschap van iemand afnemen maar vervolgens het risico lopen dat diegene van de radar verdwijnt. Daarom hebben we in het coalitieakkoord juist afgesproken dat er aanvullende juridische bevoegdheden komen om deze mensen ook na intrekking te kunnen blijven monitoren. Die afspraak staat daar niet voor niets.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voor D66 zijn deze twee zaken echt onlosmakelijk met elkaar verbonden. We kunnen vandaag deze wet niet permanent maken terwijl we de vraag voor ons uit schuiven hoe we vervolgens grip houden op de mensen die we buiten Nederland houden. We willen vandaag dan ook toezeggingen van de minister op onze vraag hoe hier concreet vorm aan gegeven wordt. En dan willen we niet horen dat hier nog naar gekeken wordt of zo. We willen echt duidelijkheid over welke bevoegdheden er nodig zijn en geleverd worden en wanneer die er gaan komen. We kunnen onze veiligheidsdiensten niet met lege handen laten staan.

Uiteindelijk gaat het D66 niet om het afpakken van een paspoort maar om het wegnemen van een terroristische dreiging. Daarom vraag ik de minister welke juridische bevoegdheden de AIVD, de politie en het OM hebben om personen na intrekking van het Nederlanderschap te blijven monitoren, waar op dit moment de lacunes zitten en of de minister bereid is om deze lacunes met aanvullende wettelijke bevoegdheden te dichten en de Kamer hierover een concreet voorstel met tijdpad te sturen. En hoe zorgt de minister ervoor dat we in de tussentijd geen mensen uit het oog verliezen?

De **voorzitter**:
Er zijn een aantal interrupties. Ik wil beginnen met mevrouw Lammers, van de Groep Markuszower.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Kan de heer Neijenhuis mij uitleggen wat het verschil is, voor de samenleving, voor de nabestaanden en voor slachtoffers, tussen iemand die een gewone moord pleegt en iemand die een moord pleegt met een terroristisch oogmerk?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Het verschil zit 'm er wat mij betreft in dat iemand die een zeer ernstig misdrijf pleegt daarvoor straf verdient. Die moet de cel in, op water en brood. Die moet niet alleen maar buiten Nederland gehouden worden, met het risico dat hij buiten Nederland juist zijn straf ontloopt. Dat vind ik in de kern onrechtvaardig. Daarom zie ik deze maatregel, deze bestuursrechtelijke maatregel, ook niet als strafmaatregel maar echt als een uiterst noodmiddel dat we moeten inzetten om mensen ultiem buiten Nederland te houden. De consequentie is anders dat ze waarschijnlijk hun staf ontlopen en dat vind ik onrechtvaardig. Als iemand een criminele activiteit uitvoert, moet hij gestraft worden. Als je dan alleen maar iemands paspoort afpakt of iemand buiten Nederland houdt, is dat wat mij betreft niet voldoende.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik vraag mij dan toch even het volgende af. Als je een Nederlands paspoort krijgt, leg je de belofte af dat je je aan de wet houdt. Waarin is dat dan voor D66, voor de heer Neijenhuis, anders bij iemand die een serieverkrachter of een seriemoordenaar is dan bij iemand die met een terroristisch oogmerk een moord pleegt? Ik begrijp dat niet.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Zonder in detail op alle verschrikkelijke dingen in te gaan die mensen elkaar kunnen aandoen, zeg ik net zoals zojuist: op het moment dat je dat soort dingen doet, wil ik dat je gestraft wordt. Je kunt mensen wel alleen maar buiten Nederland houden of hun paspoort afpakken en op het vliegtuig zetten, maar ik wil niet dat ze op het vliegtuig gaan. Ik wil dat ze hierheen komen. We hebben toch allerlei uitleveringsverdragen om

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ervoor te zorgen dat we mensen die criminele activiteiten ondernemen, juist hierheen kunnen halen om ze te berechten, aan te pakken en op water en brood in een cel te zetten en niet om ze op een vliegtuig te zetten om weet ik veel waar ergens aan het strand te gaan zitten? Dat vind ik onrechtvaardig, maar dat is wel de oplossing die mevrouw Lammers hier voorstelt.

De **voorzitter**:
Uw laatste.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Nou ja, ik vind het heel erg bijzonder dat de heer Neijenhuis nu een verschil maakt tussen iemand die met een terroristisch oogmerk is vermoord en iemand die gewoon zomaar vermoord is.

De **voorzitter**:
Ik hoor geen vraag, dus ik ga naar mevrouw Martens-America voor haar interruptie.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Volgens mij raakte de heer Neijenhuis precies het punt. Je kunt niet alleen maar de paspoorten intrekken en alle andere bestuurlijke maatregelen niet nemen. Nu hebben wij gelukkig een paar weken geleden gedebatteerd over die bestuurlijke maatregelen, bijvoorbeeld toezicht houden, gebiedsverbod et cetera. Dat gebeurt in debatten die er hier eigenlijk geruisloos doorheen gaan op maandag, maar die wel heel belangrijk zijn. Volgens mij vinden de heer Neijenhuis en ik elkaar daarin helemaal. Wat daar is besproken, is wel aangenomen en helemaal permanent gemaakt. Kan de heer Neijenhuis benoemen wat hij mist in het hele plaatje? Volgens mij zijn het best wel stevige maatregelen. Wat zou D66 nog extra willen zien? Ik ken die partij niet als een groot fan van meekijken in besloten groepsapps en dergelijke. Ik vraag dit zodat we elkaar kunnen vinden en bekijken wat we nog meer zouden willen voorstellen.

De heer **Neijenhuis** (D66):
We hebben inderdaad voor de wet waar mevrouw Martens-America aan refereert, gestemd. Daar staan wij achter. Ik zie op dit moment geen noodzaak of wens van onze kant om dit nog verder uit te breiden, behalve dus de juridische bevoegdheid. Dat hoort natuurlijk bij deze wet. Op het moment dat je iemand buiten Nederland houdt als uiterste redmiddel, dus om koste wat kost te voorkomen dat iemand Nederland binnenkomt, moet je diegene wel in de gaten blijven houden. Het gaat dus om de meer strafrechtelijke route of in ieder geval de bestuursrechtelijke route voor de mensen die al in Nederland zijn. Wij hebben op dit moment niet de wens om op dat vlak tot extra bevoegdheden te komen. Maar ook daarvoor geldt natuurlijk dat wij ieder voorstel zullen bestuderen en op zijn merites zullen beoordelen.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
D66 zegt net dat ze alleen het wetsvoorstel zullen steunen zoals het nu voorligt, dus in de huidige vorm. Ik leid uit de woorden van D66 af dat ze verdere aanscherpingen niet zullen steunen. Nu heeft de PVV een amendement ingediend om ook de nationaliteit af te pakken van minderjarige uitreizigers. Hoe kijkt D66 daartegen aan?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Daar ben ik het niet mee eens. In de wetsbehandeling van vijf jaar geleden is daar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

volgens mij ook een flinke discussie over geweest. Dit is een heel vergaand middel. Ik denk dat je dat moet bewaren voor mensen die volwassen zijn en niet aan minderjarigen opleggen.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik vraag me dan toch af waar het verschil in zit. Als een 17-jarige uitreist, daarna de meest verschrikkelijke misdaden pleegt en gewoon een enorm gevaar is voor onze samenleving, waarom zegt D66 dan dat de nationaliteit van die 17-jarige niet moet worden ingetrokken en dat die lekker terug naar Nederland mag komen, terwijl een 18-jarige wel daar mag blijven? Waar zit het verschil?

De heer **Neijenhuis** (D66):
In de leeftijd, uiteraard. Ons strafrecht en ons complete recht zit vol met de verschillende behandeling van mensen die minderjarig of meerderjarig zijn, dus hier ook.

De **voorzitter**:
Ik ga door, want u heeft uw derde gehad. O, nee? Dan wordt dit de derde.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik merk toch wel dat D66 een beetje alle kanten opgaat. Net was de reactie op een opmerking van mevrouw Lammers dat D66 wil dat iedereen zijn straf uitzit. Een aantal weken geleden heeft D66 echter nog voor een motie van het CDA gestemd om criminele vreemdelingen strafkorting te verlenen. Ik vraag me dan toch af waar D66 voor staat. Willen we nu echt de nationale veiligheid beschermen of staan de belangen van terroristen toch hoger aangeschreven bij D66?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Nou zit mevrouw Vondeling mij toch allerlei dingen in de mond te leggen die volgens mij nergens op slaan. Waar we het vandaag over hebben, is een bestuurlijke route die als ultimum remedium geldt om mensen buiten Nederland te kunnen houden als zij echt een bedreiging vormen en het gevaar bestaat dat zij een terroristische aanslag in Nederland plegen. Dat is een ultieme remedie, juist om te voorkomen dat ze onze veiligheid aantasten. Dit wil je ultiem maken, omdat je in alle andere gevallen straf wilt geven en ervoor wilt zorgen dat mensen hun straf niet ontlopen door in het buitenland te verblijven.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
De heer Neijenhuis zet het heel strak neer. Enige vorm van verruiming of verbreding van de toepassing van deze wet is bij voorbaat al bijna principieel ondenkbaar. Is het gevaar dan niet dat je het nadenken stopt? Even aanhakend bij de sanctielijst: ook experts zeggen dat de huidige lijst die wordt gebruikt, gewoon verouderd is. Het is veelzeggend dat die sinds 2020 niet meer is aangepast, terwijl we inmiddels te maken hebben met hele andere groeperingen. Denk alleen maar aan Hamas en de structuren die ze in Europa hebben. Staat de heer Neijenhuis wel open voor nadenken hierover? Heeft zo'n lijst geen update en misschien ook een uitbreiding nodig?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Uiteraard moet je altijd blijven nadenken. Alleen, ik kom wel tot een conclusie. Kijk naar de afgelopen vijf jaar. Telkens is er met vijf jaar verlengd om te kunnen evalueren. Het WODC heeft in 2023 gezegd, toen er weer een evaluatie was gepland: eigenlijk is er niet

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

iets fundamenteel veranderd aan de situatie. Daarom zijn we er ook voor om deze wet permanent te maken, maar we willen geen uitbreiding. We willen namelijk vasthouden aan het instrument zoals we dat de afgelopen tien jaar hebben ingezet. Dat is een nuttig instrument, maar ook een ultiem instrument. We willen dat niet uitbreiden.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik hoor toch niet helemaal een antwoord. Ik verwees al naar de experts; het waren niet mijn eigen woorden. Er is gewoon sprake van een verouderde lijst en moet je iets wat verouderd is — D66 heeft daar misschien wel altijd het minste mee — niet ten minste actualiseren?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Jazeker. Daarom luister ik ook naar de experts die enkele jaren geleden tot de conclusie zijn gekomen dat een evaluatie nog niet nodig was, omdat het dreigingsbeeld en de situatie niet veranderd zijn. Juist als de situatie niet is veranderd en ook geen aanleiding geeft tot een alternatieve invulling van deze maatregel, vind ik dat je niet moet gaan veranderen. Waar de heer Van Dijk op doelt en wat hij dan "verouderd" noemt, is eigenlijk gewoon een uitbreiding van de scope van deze wet, namelijk dat je niet alleen terroristische organisaties op de lijst zet waarbij concreet het risico bestaat op uitreizigers die terugkeren en met dat terugkeren een specifiek gevaar vormen voor Nederland ...

Kijk, de lijst van terroristische organisaties die in het amendement van de heer Van Dijk staat, betreft ook terroristische organisaties die verschrikkelijk zijn — we moeten mensen die deze organisaties bijvoorbeeld financieel steunen vanuit Nederland ook straffen — maar die niet een direct gevaar vormen voor Nederland, gelukkig maar, zou ik bijna willen zeggen, omdat ze hun pijlen helaas op andere plekken gericht hebben. Als je die allemaal onder deze wet gaat brengen, dan verwater je deze wet wel, omdat je dan de beperkte capaciteit die we in Nederland hebben om die mensen goed in de gaten te houden als we ze alleen maar buiten de deur houden, ineens voor een veel grotere groep moet gaan inzetten. Dan gaat het hele fundament onder deze wet vandaan, terwijl je juist de mensen van Al Qaida en ISIS, die we buitenhouden en die echt een concrete dreiging vormen voor Nederland met aanslagen, goed in de gaten kunnen houden. Dat gaat dan niet meer.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Voor de laatste keer. Laat ik het dan zo concreet mogelijk maken. Het wringt toch dat we nu een lijst hebben waar inderdaad wel Al Qaida op staat, maar bijvoorbeeld niet Hamas, terwijl we inmiddels weten van de structuren die Hamas in Europa en misschien ook in Nederland heeft opgebouwd dat Hamas ook wel degelijk voor ons een bedreiging kan zijn en dat dat niet illusoir is. Zo'n organisatie staat dan niet op de lijst die we nu gebruiken. Dat wringt toch?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Ik ben er volgens mij net al op ingegaan. Volgens mij is het goed om twee lijsten te hebben, namelijk een lijst van alle, vanuit Nederlands of Europees perspectief, terroristische organisaties die er op deze wereld bestaan, zodat je mensen kunt aanpakken op het moment dat ze die organisaties bijvoorbeeld financieel ondersteunen. Aan de andere kant een lijst van terroristische organisaties waar deze specifieke maatregel voor geldt, organisaties die een specifieke bedreiging voor Nederland vormen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

en waarbij mensen uitreizen en weer kunnen terugkeren. In dat geval moet je dit als ultiem remedium hebben. Als de heer Van Dijk zegt "ik heb aanwijzingen dat de ene organisatie ook op de andere lijst zou moeten staan": laten we dat alsjeblieft overlaten aan de experts. Die experts hebben een paar jaar geleden gezegd: er is geen noodzaak voor een evaluatie, want de situatie is hetzelfde. Laten we alsjeblieft niet vanuit de politiek gaan lopen bepalen van: deze organisatie wel en die organisatie niet. Dat is geen politieke afweging, dat is een afweging die je juist aan de experts moet overlaten.

De **voorzitter**:
Ik heb nog twee interrupties, eerst de heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Toch even nog in het verlengde van de heer Van Dijk. Ik begrijp oprecht niet zo goed waar het bezwaar van de heer Neijenhuis nou in zit. Wat is het nadelige effect van het aan deze lijst toevoegen van bijvoorbeeld Hamas? Ik zeg alvast vooraf dat ik de reactie "dat is slecht, want de capaciteit is beperkt" niet sterk vind, want het is geen moet- maar een kan-bepaling in de wet. Het enige wat je regelt met bijvoorbeeld het toevoegen van Hamas aan deze lijst, is dat er een grond bestaat om personen die zich daarbij aansluiten, het Nederlanderschap te ontnemen. Wat is het nadeel van het hebben van die bevoegdheid?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Omdat dit een heel vergaande maatregel is. Als je dat doet met de bedoeling om het te gaan inzetten — anders zou je hier ook geen organisaties aan moeten toevoegen — dan zul je de beperkte capaciteit ook moeten gaan inzetten voor al die gevallen die dan onder deze wet gaan vallen. Dat zie ik niet zitten, want dan hebben we juist minder ruimte, minder capaciteit om de terroristen in de gaten te houden die we buiten de deur houden en die echt een specifieke bedreiging vormen vanwege het plegen van een aanslag in Nederland. Dat is volgens mij het hoofddoel van deze wet en van dit debat vandaag: Nederland veilig houden tegen dat soort concrete dreigingen voor ons land. Als we hier dan nog weer allerlei politieke wensen in gaan fietsen over organisaties die er al dan niet in zouden moeten staan, dan ondermijnen we het fundament.

De **voorzitter**:
Mevrouw Lammers, u had ook een interruptie. Excuses, meneer Ceulemans, u heeft een vervolginterruptie.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Geen enkel probleem; dat kan ook meteen de laatste zijn op de heer Neijenhuis.

Ik vind het een te simpele redering. De heer Neijenhuis lijkt een haakje te zoeken om die lijst per se niet uit te breiden. Daar worden dan steeds gelegenheidsargumenten bij gezocht. In het geval van Hamas is het dan aan de ene kant een verstrekkende maatregel en als je die toevoegt, gaat er capaciteit aan op. Tegelijkertijd zien we in de nota naar aanleiding van het verslag dat het kabinet in reactie op de vraag van de heer Van Dijk aangeeft dat er op dit moment niet concreet sprake is van uitreis van Nederlanders die zich bij Hamas aansluiten. Op dit moment is er dus geen concrete aanleiding. Maar op het moment dat dit wel zo is, is er toch geen sprake van dat dit capaciteit gaat vergen? Het enige wat we doen, is een hele prominente terroristische organisatie die op dit moment niet binnen de reikwijdte van het wetsvoorstel valt, hieraan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

toevoegen, gewoon om die mogelijkheid te hebben. Wat kan erop tegen zijn om die mogelijkheid te hebben?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Ik ga daar zo verder op in, want dat was het blokje waar ik net aan toe zou komen. Dit raakt natuurlijk wel de kern. Ja, het is een mogelijkheid, maar het is wel een ontzettend vergaande mogelijkheid, die je moet bewaren voor de ultieme gevallen waarvoor die mogelijkheid echt nodig is. Dat is dit niet. Dat toont het antwoord waar de heer Ceulemans naar verwijst ook precies aan.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik vind dit echt een onzinverhaal; excuses. Ik vind dit echt een onzinverhaal van D66; "het gaat over capaciteit" en "een vergaande mogelijkheid". Kan de heer Neijenhuis mij uitleggen waarom het Iraanse regime — dat wordt genoemd in het amendement van de SGP — voor Nederland geen bedreiging is?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Volgens mij moeten we daar geen politiek oordeel over gaan vellen met allerlei moties en wat al dan niet. We moeten dat juist aan de experts overlaten die op basis van onderzoeken hierin een goede afweging maken. Ik kan daar van alles van vinden en daar kunt u alles van vinden, maar we gaan Nederland er niet veiliger mee houden als we hier met z'n allen allemaal dingen gaan lopen vinden van welke organisaties dan ook en op basis daarvan dit soort vergaande instrumenten gaan inzetten.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik vind dit echt stuitend. Meneer Neijenhuis geeft mij nu gewoon geen antwoord. Ik ga er dus van uit dat hij geen antwoord heeft. Ik geef hem nog één kans: waarom is het Iraanse regime voor Nederland geen bedreiging?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Volgens mij ben ik hier net op ingegaan. We hebben het hier over een wet die Nederland veilig moet houden. Dat moeten we op een zorgvuldige en goede manier te doen. Dit soort politieke uitspraken over welke organisaties dan ook — u kunt ervan uitgaan dat ik dat regime verwerpelijk vind in alles wat ze doen ongeveer en er in de grootst mogelijke bewoordingen afstand van neem — heeft natuurlijk totaal geen zin als we hier op een goede en zorgvuldige manier wetten willen behandelen. Dat hebben juist in de afgelopen tijd gezien.

We hebben vanuit de Kamer behoorlijk wat bedrijfsongevallen gehad, door dat soort politieke uitspraken en politieke wensen om maar stoer te doen en dingen die op papier stoer klinken in wetten te gaan omzetten, die dan achteraf weer door de rechter geschrapt gaan worden of die we dan weer met novelles moeten gaan terugdraaien. Daar pas ik gewoon voor. Ik wil dat deze wet goed en effectief gaat werken om terroristen buiten Nederland te houden en dan moet je dit soort discussies er gewoon buiten laten.

De **voorzitter**:
Uw laatste.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik vind het echt stuitend dat de heer Neijenhuis het hier heeft over "stoer doen", terwijl we het hebben over het Iraanse regime, dat gewoon aantoonbaar een risico is voor de Nederlandse veiligheid. Ik noem even wat op: een moordpoging in Haarlem in juni 2026, aanslagen op Joodse en Israëlische doelen, een schietpartij in Schoonhoven. Dat waren allemaal zaken waar dat Iraanse regime mee te maken had of verantwoordelijk voor was. En dan heb ik het nog niet eens over andere mensen die hier in Nederland door dat Iraanse regime worden bedreigd. Ik vind het dus echt bizar dat D66 het hier heeft over stoer doen, terwijl het hier gewoon gaat om onze nationale veiligheid, en dus niet wil erkennen dat het Iraanse regime een dreiging is voor de Nederlandse veiligheid. Ik vind het echt struisvogelpolitiek, sorry.

De **voorzitter**:
De heer Neijenhuis. Daarna mag u uw betoog voortzetten.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Om hier nog weer op te reageren? Volgens mij ben ik net heel duidelijk geweest over mijn mening over het Iraanse regime en heef het heel weinig zin om dat hier nou in deze wetsbehandeling verder te gaan bespreken. Alle woorden van mevrouw Lammers daarover laat ik gewoon lekker aan haar. Volgens mij moeten we vooral zorgen dat deze wet goed en effectief gaat zijn om terroristen buiten Nederland te houden en Nederland veilig te houden. Daarbij hebben dit soort discussies totaal geen zin.

De **voorzitter**:
Ik was te snel, want de heer El Abassi had toch een interruptie.

De heer **El Abassi** (DENK):
Volgens mij moeten bepaalde partijen vooral blij zijn met de drive van D66. D66 heeft het over experts, dat we naar experts moeten luisteren. Volgens mij heeft D66 dat tot vandaag behoorlijk gedaan. Ze hebben daarom ook in 2016 tegen de wet gestemd, in 2017 in de Eerste Kamer tegen de wet gestemd, in 2021 tegen de wet gestemd en in 2022 in de Eerste Kamer tegen de wet gestemd. Ze zijn zelfs met een amendement gekomen om te proberen tegen te houden dat het permanent zou worden en hebben desalniettemin toch tegen de wet gestemd. Mijn vraag is welke rechtsstatelijke bezwaren ineens bij D66 zijn weggenomen, waardoor ze nu voor deze wet willen stemmen?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Ik denk dat u in de wetsgeschiedenis van deze wet in de bijdrage van D66, net als bij veel andere partijen, telkens die belangenafweging terug heeft zien komen over het veilig houden van Nederland en het onderzoeken of dat op een zorgvuldige en goede manier gebeurt. Dat hebben wij in alle wetsbehandelingen hiervoor gedaan. Daarin zijn we inderdaad ook met amendementen gekomen. dat hebben we ook deze keer weer gedaan. We hebben gekeken of er nou echt geen alternatief is om ervoor te zorgen dat deze mensen koste wat het kost Nederland niet binnenkomen. We zijn de vorige keer tot een andere afweging gekomen, maar aan de hand van het aanhoudende dreigingsbeeld en ook wel het feit dat we deze wet telkens tijdelijk hebben gemaakt, zodat we konden kijken of die nog echt nuttig en noodzakelijk was en of er echt geen alternatieven zijn, Dan moet je op een gegeven moment ook de keuze maken: dit is een instrument dat gewoon nodig is om Nederland veilig te houden en dan moet het ook permanent in de gereedschapskist zitten van de Nederlandse overheid.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik weet hoe bepaalde rechtse partijen, waaronder de PVV, hierover denken, maar ook hoe de VVD, waarmee D66 in een kabinet zit, hierover denkt. Die zijn daar vrij duidelijk in. Ik merk vooral bij D66 een draai. De argumenten die zij noemden, zijn de argumenten die de experts altijd hebben genoemd. De Raad van State heeft het over noodzaak en effectiviteit, het College voor de Rechten van de Mens heeft het over onderscheid tussen nationaliteit, de Nederlandse orde van advocaten heeft het over zeer ingrijpende bevoegdheden met betrekking tot mensen met een migratieachtergrond, de commissie-Meijers heeft het over mensenrechtenverdragen en ga zo maar door. Die bezwaren zijn er nog steeds. De experts zijn net zo kritisch of zelfs kritischer en D66 besluit dan toch een draai te maken en zegt vervolgens: we moeten naar experts luisteren. Kan D66 dan toch toelichten waarom ze deze draai maken?

De heer **Neijenhuis** (D66):
Zoals ik net al heb toegelicht is deze wetsbehandeling voor onze partij weer een moment waarop we die afweging op een zorgvuldige manier moeten maken, zoals we dat de vorige keren ook hebben gedaan. Ik heb net toegelicht waarom op dit moment D66, juist vanwege het belang om Nederland veilig te houden en omdat we nu tot de conclusie komen, na tien jaar, na twee keer tijdelijk verlengen, dat dit de enige effectieve manier is om terroristen buiten Nederland te houden, van mening is dat we dit nu permanent moeten gaan maken. Als de heer El Abassi dat allemaal weer politiek gaat lopen maken door het draaien te noemen, zal dat allemaal wel.

Wij hebben destijds en ook nu deze wet gewoon goed bekeken. We hebben goed gekeken wat gewoon echt effectief is om Nederland veilig te houden. Dat is een politieke afweging waarbij we uiteraard naar alle adviezen en alle experts hebben geluisterd. Er zijn ook experts die zeggen: er is niks aan het dreigingsbeeld veranderd en daarom moet je eigenlijk gewoon doorgaan met dit instrument, omdat het de enige manier is om die terroristen effectief buiten Nederland te houden. Al die adviezen neem je tot je en dan kom je tot een oordeel. Ik heb volgens mij net toegelicht hoe D66 dat op een zorgvuldige manier heeft getracht te doen.

De heer **El Abassi** (DENK):
Flauw als dingen ineens politiek gemaakt worden. Volgens mij is dit politiek en moeten we hier ook politiek bedrijven met elkaar. Aan het woord "draaien" wordt een negatieve connotatie gegeven. Waar ik moeite mee heb, is dat D66 volgens mij gewoon gedraaid is. Volgens mij is dat gewoon een feit. Waar D66 fel tegenstander was van deze wet, zijn ze ineens voor. Waar D66 constant verwees naar allerlei experts — ik noemde ze al op: de Raad van State, de Commissie voor de Rechten van de Mens, de Nederlandse orde van advocaten et cetera — kijkt zij nu ineens niet meer naar diezelfde experts. Ik kan dan toch niet anders concluderen dan dat jullie samen met de VVD in een kabinet zitten en afgesproken hebben om nu voor deze wet te stemmen en daar iets voor terug hebben gekregen. Dat zou ik D66 nog willen vragen.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Ik kan hier allemaal weinig mee. De heer El Abassi kan verwijten maken tot hij een ons weegt. Ik heb net toegelicht waarom wij tot deze conclusie zijn gekomen. Daar kan hij het mee eens zijn of niet mee eens zijn. Ik zou zeggen: laten we het debat op de inhoud voeren, zoals we dat ook de voorgaande keren hebben gedaan.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dus mag u door met uw inhoud.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Voorzitter, dank u wel daarvoor. D66 heeft dus ook zorgen — dat is het volgende punt, dat ik net in mijn interruptie op de heer Ceulemans al noemde — over de manier waarop terroristische organisaties op die lijst terechtkomen. Op dit moment bepaalt de minister van Justitie en Veiligheid welke organisaties daarop komen. Wie zich bij zo'n organisatie aansluit, kan uiteindelijk zijn Nederlanderschap verliezen. Dit is uiteraard een andere lijst dan de nationale en Europese lijsten met terroristische organisaties. Dit is namelijk een middel om te voorkomen dat uitgereisde terroristen die een directe dreiging vormen voor Nederland terugkeren.

Gelukkig zijn niet alle terroristische organisaties op de wereld zo'n directe dreiging van Nederland. Deelname of steun daaraan moet uiteraard nog steeds bestraft worden. Dus precies zoals ik zeg: bestraft volgens het strafrecht. Het afnemen van iemands Nederlanderschap mag nooit afhankelijk zijn van de politieke wind die door Den Haag waait. Juist bij zo'n zware maatregel moeten we erop kunnen vertrouwen dat besluiten op feiten worden gebaseerd, zorgvuldig worden genomen en onafhankelijk worden getoetst. Want hoe verdergaand deze maatregel is, hoe steviger de waarborgen moeten zijn.

Mijn vraag aan de minister is dus hoe hij voorkomt dat organisaties onder politieke of maatschappelijke druk op deze lijst terechtkomen. Welke onafhankelijke juridische toetsing vindt op dit moment plaats voorafgaand aan de aanwijzing tot terroristische organisatie? Waarom is gekozen voor aanwijzing via een ministeriële regeling en niet via een AMvB waarbij de Raad van State vooraf onafhankelijk juridisch advies geeft? Is de minister bereid om aanvullende waarborgen in te bouwen om politieke willekeur, ook in toekomstige kabinetten, te voorkomen?

Voorzitter. Terrorisme raakt aan de kern van onze vrije samenleving, aan onze veiligheid, aan onze vrijheid en aan de waarden waar Nederland op is gebouwd. Hier moeten we dus hard tegen kunnen optreden. We kunnen het ons niet veroorloven om daar naïef over te zijn. De kracht van onze rechtsstaat zit niet alleen in de maatregelen die we durven te nemen, maar ook in de manier waarop we dat doen en dat is voor D66 de kern van deze wet: de juiste middelen om Nederland veilig te houden zonder de waarden uit het oog te verliezen die Nederland juist het beschermen waard maken tegen die terroristen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Ik zie verder geen interrupties meer. Dus ik geef het woord aan mevrouw Straatman van het CDA.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Dank, voorzitter. Al geruime tijd staat het dreigingsniveau in Nederland op het een-na-hoogste niveau. Dat betekent dat er een reële kans bestaat dat in Nederland een terroristische aanslag wordt gepleegd. De NCTV geeft jaar op jaar aan dat het jihadisme de grootste bedreiging is, al hebben we vorige week ook de afschuwelijke uitwassen van

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

extreemrechts gezien. Welke vorm van terrorisme dan ook: het CDA vindt dat we onze samenleving daartegen moeten beschermen. Beschermen betekent ook voorkomen dat mensen die er bewust voor kiezen om zich aan te sluiten bij een terroristische organisatie in het buitenland terugkeren naar Nederland, want juist deze uitreizigers vormen een veiligheidsrisico. Zij kunnen in het buitenland verder radicaliseren en banden opbouwen met terroristische organisaties en netwerken.

Dit wetsvoorstel maakt de bevoegdheid om preventief het Nederlanderschap in te trekken van personen die zich in het buitenland bevinden en zich hebben aangesloten bij een terroristische organisatie, zoals IS en Al Qaida, permanent. Dat is wat het CDA betreft een juiste en ook een belangrijke stap, want we mogen niet naïef zijn. Personen die uitreizen naar conflictgebieden om zich bij terroristische organisaties aan te sluiten, doen dat niet om zorgeloos vakantie te vieren. Zij reizen uit om zich aan te sluiten bij organisaties met antiwesters gedachtegoed, aanslagen voor te bereiden en jihadistische netwerken voort te zetten.

Een instrument dat tot doel heeft om legale terugkeer van deze mensen te voorkomen en illegale terugkeer te bemoeilijken, is dan ook een noodzakelijk onderdeel van het totale pakket aan maatregelen. Het intrekken mag er echter niet voor zorgen dat terroristen in het buitenland vrijuit gaan. Terecht schrijft de regering dat het uitgangspunt blijft dat de berechting van uitreizigers en de tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen in de regio moet plaatsvinden. Mijn vraag aan de minister is: gebeurt dit nu ook daadwerkelijk en dat doet Nederland om dit te bevorderen?

Voorzitter. Zoal ik net zei, is het CDA voorstander van het permanent maken van de mogelijkheid om het Nederlanderschap in te trekken in het belang van de nationale veiligheid. Dat doen wij niet lichtzinnig, want dit is het zwaarste bestuursrechtelijke middel dat je kunt inzetten. Wij zouden het dan ook goed vinden als de minister de inzet van dit instrument periodiek blijft monitoren, ook na permanentmaking. Is de minister daartoe bereid?

Voorzitter. Dan heb ik nog een paar specifieke punten waarbij ik stil wil staan. Allereerst de lijst met terroristische organisaties, waar al veel over is gezegd. Ook wij zien dat er slechts een drietal organisaties op de lijst staan. Mijn vraag aan de minister is of hij van mening is dat deze lijst compleet is. Nederland is in Europa al uniek als het gaat om het hanteren van een specifieke lijst van terroristische organisaties die wordt gekoppeld aan het uitreizen en het intrekken van de nationaliteit. Waarom koppelen wij deze beperkte lijst niet aan de nationale en Europese sanctielijsten, zoal de SGP ook voorstelt? We begrijpen dat die laatste lijsten gaan om terroristische organisaties die geen financiering mogen ontvangen, maar je zou zeggen dat er geen verschil zit tussen het financieren van en het uitreizen om je aan te sluiten bij een terroristische organisatie. Beide moet je in het belang van de bescherming van de nationale veiligheid gewoonweg niet doen.

Voorzitter. Dan de belangenafweging. Uit het Besluit verkrijging en verlies Nederlanderschap volgt ook dat ook als aan alle voorwaarden voor intrekking is voldaan nog een individuele belangenafweging moet plaatsvinden. Onderdeel van die belangenafweging is dat rekening moet worden gehouden met de rol die de uitreiziger vervult bij die terroristische organisatie. Begrijpen wij het goed dat het vrijwillige lidmaatschap van een terroristische organisatie als Al Qaida of IS op zichzelf onvoldoende kan zijn om intrekking van het Nederlanderschap proportioneel te achten?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Het feit dat iemand zich bewust aansluit bij zo'n organisatie lijkt ons namelijk absoluut geen onschuldige keuze. Iemand kiest er bewust voor om zich te verbinden aan een organisatie die onze nationale veiligheid daadwerkelijk bedreigt. Deelt de minister deze opvatting? Hoe kan beoordeeld worden wat de rol van de betrokkene in die specifieke organisatie is?

Voorzitter. In het verlengde van de vraag over de belangenafweging lazen wij dat de aanwezigheid van een kind met de Nederlandse nationaliteit niet op voorhand aan intrekking in de weg staat. Dat vinden wij goed. Tegelijkertijd lezen wij dat dit gegeven wel meegewogen wordt. Vandaar mijn vraag: hoe vaak is het voorgekomen dat van intrekking is afgezien vanwege de aanwezigheid van minderjarige kinderen? Wat gebeurt er als die minderjarige kinderen naar Nederland terugreizen? Kan de minister uitsluiten dat op grond van artikel 8 EVRM de ouders van wie het Nederlanderschap is ingetrokken, alsnog weer naar Nederland kunnen komen?

Voorzitter. Wij hebben ook kennisgenomen van het amendement van de PVV, waarover ik mevrouw Vondeling zojuist bevroeg, over het in het geheel schrappen van de leeftijdsgrens in artikel 14, lid 4. De gedachte achter het amendement dat het gevaarzettend gedrag van de betrokkene voor de nationale veiligheid en niet de leeftijd beslissend is, kunnen wij grotendeels volgen, al vinden wij het totaal schrappen van de leeftijdsgrens te vergaand.

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie, mevrouw Straatman. Ik zag het al eerder, maar u had nog geen punt achter uw zin gezet.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik zit hier niet om een PVV-amendement te verdedigen, maar wel om na te denken over wat Nederland nou veiliger maakt. Juist op het punt van kinderen en strafkampen blijft dat me enorm bezighouden. Aan de ene kant zie ik hoe zij daar opgroeien en radicaliseren en welke gevolgen dat heeft. Aan de andere kant heb ik een aantal uitspraken gezien waardoor deze kinderen toch hierheen kwamen met hun ouders. Ten aanzien van deze kinderen denk ik dan: hoe kan de Nederlandse Staat hier voor zijn onderdanen het beste invulling aan geven? Ik stel dus gewoon een open vraag, niet echt met een oordeel, maar juist omdat ik de veiligheid voor ogen heb. Hebben we dat in de afgelopen jaren nou goed gedaan? Is hiermee al het huiswerk gemaakt? Hoe ziet collega Straatman dat? Want juist als ik naar dit wetsvoorstel kijk, dat niet op de strafrechtelijke sanctie, maar op de bestuursrechtelijke sanctie ziet, is dit een van de vragen die me bezighoudt.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik denk dat dit een hele mooie vraag is van mevrouw Bikker. Het raakt natuurlijk aan iets waar we het vandaag ook over hebben, namelijk de verantwoordelijkheid van ouders: hoe vergaand is het dat je uitreist naar een gebied waar terroristische organisaties de boel bestieren, waarbij je er bewust voor kiest om kinderen daar geboren te laten worden of op te voeden? Dat is natuurlijk verschrikkelijk voor die kinderen. Ik leef ook echt met die kinderen mee. Tegelijkertijd dien ik hier ook het belang van de nationale veiligheid van Nederland. Dat is de kern van mijn vraag. Ik zou willen voorkomen dat, als we kinderen terughalen naar Nederland, over de ban van artikel 8 EVRM — we weten allemaal hoe breed dat wordt geïnterpreteerd — de ouders mee terugkomen, want dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zijn juist die ouders die er bewust voor hebben gekozen om hun kinderen in zo'n verschrikkelijke omgeving te laten opgroeien. Ik zie het dilemma dus, maar in dat dilemma kies ik wel voor de nationale veiligheid van Nederland.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik zie dat dilemma evengoed. Ik zie ook hoe kwalijk het zou zijn als het krijgen van kinderen weer een instrument wordt om alsnog terug te kunnen keren. Zo zeg ik het even om het kwalijke spoor helemaal uit te lopen. Tegelijkertijd vind ik wel dat het een zoektocht is, want kun je dit een kind tegenwerpen? Ik denk van niet. Ik zou willen dat een kind hier dan onmiddellijk onder voogdij van de Staat komt en blijft. Juist op dat punt hebben we in het verleden meerdere verzoeken aan het ministerie gedaan, maar ik constateer dat er nog steeds verschillende deuren openstaan en het nog steeds spannend of juridisch mistig terrein is op dit gebied.

Ik ken collega Straatman als iemand die het internationaal recht, naast de veiligheid, altijd na aan het hart gaat. Ik zou haar willen uitdagen: zouden we daar in dit debat niet een stap op moeten zetten, zodat we onze veiligheid scherp in het oog hebben, maar ook voorkomen dat kinderen verder radicaliseren of hier op enig moment naartoe komen en dan alsnog hun ouders erbij halen? Ik wil echt kijken hoe we die kinderen verder kunnen laten opgroeien in een gederadicaliseerde omgeving.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Alle creatieve oplossingen waar mevrouw Bikker mee komt, wil ik uiteraard met alle welwillendheid bekijken. Tegelijkertijd wil ik wel echt een absolute rode lijn trekken als dat betekent dat de ouders mee terugkomen, want dat zou ik absoluut niet willen. We weten hoe ontzettend ingewikkeld het is om iemand strafrechtelijk te veroordelen in Nederland, laat staan om iemand die vrijkomt — dan kunnen we alsnog het Nederlanderschap intrekken — daadwerkelijk Nederland weer uit te krijgen. Dat is dermate ingewikkeld dat ik dat risico absoluut niet zou willen nemen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Om misverstanden te voorkomen: het is mij er ook niet om te doen om ouders die zich elders bij terroristische organisaties hebben aangesloten, hiernaartoe te halen. Het gaat mij erom dat er kinderen zijn met de Nederlandse nationaliteit, mogelijk een dubbele nationaliteit, waarvan ik denk: hoe langer ze daar zitten, hoe verder ze radicaliseren en hoe groter de gevolgen zijn. Op dat punt denk ik dat we het debat af en toe wat vergeten zijn te voeren in de Kamer, juist om ervoor te zorgen dat deze problemen kleiner worden in plaats van groter.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik wil daar altijd welwillend naar kijken. Ik denk dat we dat in alle nuance moeten doen. Het ene minderjarige kind, van 17 jaar, waar mevrouw Vondeling het bijvoorbeeld over had, is heel anders dan het andere kind, van 4 of 5 jaar. Laten we daar dus in alle nuance het gesprek over voeren, maar wel met de rode lijn die ik zojuist schetste. Dat maakt het juridisch moeilijk.

De **voorzitter**:
Mevrouw Vondeling had ook nog een interruptie.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ja, ik wil nog even terug naar de opmerking van mevrouw Straatman over het amendement van de PVV over het schrappen van de leeftijdsgrens. Welke leeftijd zou voor het CDA dan acceptabel zijn? U gaf net aan: 16 jaar. Gaat er van een 15-jarige die vrijwillig uitreist, dan geen gevaar uit?

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik werd zojuist onderbroken in mijn stukje over het amendement. Ik had daar nog niet alles over gezegd, dus dat zal ik dan nu direct meenemen. Zoals ik zojuist in het interruptiedebatje met mevrouw Vondeling zei, begrijp ik heel goed wat zij zegt: het gevaarzettend handelen zou leidend moeten zijn en niet de leeftijd. Tegelijkertijd moet je altijd een arbitraire grens trekken. Ik heb gezien dat in 2017, bij de eerste keer dat de wet daadwerkelijk in werking is getreden, de leeftijdsgrens van 16 jaar is getrokken. Inmiddels zien we ook de ontwikkeling dat mensen steeds jonger radicaliseren, dus ik zou er best iets voor voelen om te kijken of we de leeftijdsgrens terug kunnen brengen naar hoe die ooit bedoeld was. U sprak net over een 15-jarige. Ik vind 16 wel een gepaste leeftijd om bij aan te sluiten. Daarvan zult u zeggen: maar een 14- of 15-jarige dan? Iedere grens is denk ik arbitrair, maar aansluiten bij hoe het ooit bedoeld was, na het amendement in 2017, vind ik helemaal niet vreemd, gezien de ontwikkelingen.

Ik zal mijn vraag aan de minister nu maar gelijk meenemen, want dan kan ik dat stukje tekst straks overslaan. Aan de ene kant erkent de minister in de nota naar aanleiding van het verslag dat er bijna geen minderjarige uitreizigers zijn of dat die er eigenlijk helemaal niet zijn. Aan de andere kant kun je dat voor de toekomst natuurlijk niet uitsluiten. Mijn concrete vraag aan de minister is dus of hij nu nieuwe feiten of ontwikkelingen ziet die de verlaging van 18 naar 16 jaar zouden kunnen rechtvaardigen.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Bedankt voor het antwoord, maar dat is nog steeds niet echt een reactie op mijn vraag. We weten dat in die kampen 10-, 11- en 12-jarigen getraind worden en dat betreft waarschijnlijk niet alleen maar minderjarigen die zelf uitreizen, maar ook minderjarigen die met hun ouders meegaan. Het is levensgevaarlijk om die terug naar Nederland te halen. Maar goed, ik neem aan dat een 4-jarige niet alleen op reis gaat en zich daar vrijwillig aansluit bij zo'n organisatie, dus de groep waarop dit amendement van toepassing is, is al beperkter. Het gaat niet om 2-jarigen of 4-jarigen; het gaat om personen die daar zelfstandig naartoe reizen en die zelf bewust die keuze maken. Mijn vraag aan het CDA is dus: waarom dan niet toch het amendement van de PVV steunen om juist die groep aan te pakken of er in ieder geval voor te zorgen dat ze niet meer naar Nederland kunnen komen? Ze vormen een enorm gevaar. Waarom dan niet toch het amendement van de PVV steunen?

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik denk aan twee dingen. Ten eerste zegt mevrouw Vondeling zelf: "De reikwijdte van mijn amendement is al beperkter, want het gaat natuurlijk niet voorkomen dat …" Dat vind ik geen zorgvuldige wetgeving. Ik vind dat wij het aan de voorkant zo moeten inregelen dat … Als wij het allemaal onwenselijk vinden dat iemand van 11 jaar het Nederlanderschap afgenomen wordt, vind ik dat we die mogelijkheid ook niet in de wet moeten opnemen, ook al is het hoogst hypothetisch. We moeten dat dan gewoon uitsluiten.

Ten tweede zegt mevrouw Vondeling: iemand maakt bewust die keuze. Ik vind het heel

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

moeilijk te verdedigen dat iemand van 16-min de leeftijd heeft waarop je überhaupt in staat bent om zo'n bewuste keuze te maken. Daarom zou ik bereid zijn na te denken over die grens op 16 leggen, omdat dat ook de manier is waarop die wet oorspronkelijk in werking is getreden. Is dat arbitrair? Ja, wellicht wel. Maar ik zie redenen om die grens te verlagen. Mijn vraag aan de minister is of hij dat ook zo ziet.

De **voorzitter**:
U heeft nog één interruptie, mevrouw Vondeling.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Nog even voor de duidelijkheid: ook van een 11-jarige die daar bewust voor kiest, zou wat de PVV betreft gewoon de nationaliteit ingetrokken moeten worden. Maar goed, mevrouw Straatman gaat niet in op het gevaar voor de nationale veiligheid als we dat soort personen terug laten keren naar Nederland en ze de nationaliteit laten houden. Ik hoop dus dat mevrouw Straatman daar toch op wil reageren.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Volgens mij heb ik daar zojuist op gereageerd door te zeggen dat ik het niet waarschijnlijk acht dat iemand die 16-min is bewust die keuze maakt. Tegelijkertijd leg ik de bal ook terug bij mevrouw Vondeling en hoort zij bij mij, volgens mij, veel bereidheid om serieus naar haar amendement te kijken als zij daar wat wijzigingen in zou kunnen aanbrengen. Ik denk dus dat de bal nu vooral bij mevrouw Vondeling ligt.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Voorzitter. Dan kom ik nog op twee punten om een blik op de toekomst te werpen. Als ik naar de toekomst kijk, zie ik dat je je Nederlanderschap niet zomaar verliest. Dat is namelijk een zwaarwegend besluit en in principe ook onomkeerbaar. Maar we lezen ook dat het bij koninklijk besluit en in bijzondere gevallen toch mogelijk is om na vijf jaar een beroep te doen op een uitzondering, waardoor het Nederlanderschap zou kunnen herleven. Kan de minister ingaan op de bijzondere gevallen die in lid 5 van dat artikel worden genoemd. Wanneer is er sprake van een bijzonder geval? Vindt de minister deze uitweg wenselijk? Is Nederland verplicht op grond van internationale verdragen of wetgeving om die uitzondering mogelijk te maken?

Tot slot, voorzitter. Als we een blik op de toekomst werpen, moeten we ook onderkennen dat het niet altijd zal lukken om illegale terugkeer te voorkomen. De komende tijd komen er ook weer terrorismeveroordeelden vrij met een hoog dreigingsprofiel en waarvan het Nederlanderschap is ingetrokken. Dat betekent dat zij Nederland moeten verlaten. Helaas gebeurt dit vaak niet en blijven ze onrechtmatig in ons land. Het CDA heeft al vaker zorgen geuit over dat deze mensen onder de radar verdwijnen en verder dreigen te radicaliseren. Voor de zomer heb ik een motie ingediend, die met een overgrote meerderheid is aangenomen, om deze veroordeelden na hun strafrechtelijke detentie direct in vreemdelingenbewaring te plaatsen. Hoe heeft de minister, samen met de minister met Asiel en Migratie, deze motie uitgevoerd? Worden de terrorismeveroordeelden die komend jaar vrijkomen ook daadwerkelijk direct in bewaring geplaatst?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voorzitter. Er zijn ook uitreizigers met alleen de Nederlandse nationaliteit. Die zullen we strafrechtelijk moeten veroordelen en daarna heel goed in de gaten moeten houden. De veiligheidsdiensten doen goed werk. Daar hebben wij veel bewondering voor. Daarnaast hebben we de bestuursrechtelijke preventieve gereedschapskist recent permanent gemaakt, om daadwerkelijk toezicht te kunnen houden. In mijn slotvraag aan de minister in mijn aangenomen motie tijdens dat debat vroeg ik ook om een preventief online contactverbod uit te werken. Hoever staat het daarmee?

Tot zover, voorzitter.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik hoorde mevrouw Straatman — daar was ik blij mee — een aantal kritische opmerkingen maken over de zogezegd verouderde sanctielijsten. Daarmee proefde ik ook mogelijke sympathie voor mijn amendement. Zo heb ik dat althans ervaren. Ik wil er nog een vraag aan toevoegen. De minister voegt daaraan toe dat er ook sprake moet zijn van Nederlanders die zich bij zo'n organisatie aansluiten en — dat bevreemdde mij vooral — dan bij voorkeur een groep van substantiële omvang. Hoe kijkt het CDA naar dat soort voorwaarden, die we in de wet op geen enkele manier terugzien?

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik denk dat uit de vraag die ik aan de minister stelde dezelfde verwondering bleek als die van de heer Diederik van Dijk. Ik denk dat als iemand uitreist naar een organisatie waarvan wij allemaal vinden dat je die niet mag financieren en die daarom op nationale en Europese sanctielijsten staat … Als iemand desondanks daarnaartoe uitreist en radicaliseert, gaat daarvan een bepaalde dreiging uit voor onze nationale veiligheid als die persoon terugkomt. Daarom snap ik ook niet helemaal waarom we verschillende lijsten hebben met verschillende doeleinden. Ik kan me zo voorstellen dat dat gewoon samenkomt in het belang van onze nationale veiligheid. Die vragen heb ik gesteld. Ik deel die vragen met de heer Van Dijk. Ik ben ook gewoon heel benieuwd hoe de minister hiernaar kijkt.

De **voorzitter**:
Dat was uw bijdrage. Ik ga naar … Nee, nog niet. Mevrouw Lammers heeft nog een interruptie.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Volgens mij heeft mevrouw Straatman het er al even over gehad, maar ik was even benieuwd mevrouw Straatman aankijkt tegen ons amendement om de gronden om het Nederlanderschap in te trekken, uit te breiden. Ik stel ook gelijk mijn tweede vraag: kan mevrouw Straatman dan ook aangeven waarom er dan wel voor de motie van de PVV is gestemd, die veel verder gaat dan ons amendement? Hoe kijkt ze naar ons amendement? Dat is gewoon heel duidelijk afgekaderd. Daarin gaat het alleen om ernstige zaken, zoals moord, verkrachting, kindermisbruik en dat soort zaken. Kan mevrouw Straatman daar een toelichting op geven?

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Uit de vervolgvraag van mevrouw Lammers had zij denk ik al een beetje kunnen raden wat mijn antwoord op vraag één gaat zijn. Nee, wij zullen dat amendement niet steunen, simpelweg omdat wij dat echt niet vinden passen in de reikwijdte van deze wetsbehandeling. Dat is een zeer vergaand amendement waar wij te zijner tijd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

inhoudelijk naar zullen kijken. Dat vergt gewoon een zorgvuldig wetgevingsproces. Het is ook echt onze corebusiness om bij dit soort verregaande voorstellen gewoon alle stappen in het wetgevingsproces te doorlopen. Dat kunnen we echt niet op deze manier regelen, met een amendement. Dat zou echt niet zorgvuldig zijn.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Maar dan was de voorstem voor de PVV-motie dus eigenlijk voor de bühne, want u weet zelf ook wel dat D66 daartegen is. Dat wetsvoorstel zal er dus nooit komen onder dit kabinet.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Mevrouw Lammers vult wel heel veel zelf in. De motie-Boon van de PVV vroeg om een wetsvoorstel uit te werken om te kijken of er meer juridische ruimte is om bij ernstige misdrijven … Dat heeft overigens geen definitie in het Wetboek van Strafrecht. Mevrouw Lammers zegt dat die motie veel verder gaat dan haar amendement, maar dat kan ze helemaal niet zo zeggen, denk ik. Die motie vraagt om dat uit te werken. Er loopt op dit moment ook een WODC-onderzoek dat precies diezelfde vraag aan het beantwoorden is, namelijk: welke juridische ruimte is er? Wij vinden dat je best met elkaar het debat mag voeren over de vraag welke sanctie erop staat als iemand strafbare feiten pleegt die indruisen tegen de democratische Nederlandse rechtsstaat. We willen dan ook best kijken naar het intrekken van het Nederlanderschap, maar dat doen we in een zorgvuldig proces, waarin we alle stappen doorlopen en de proportionaliteit van zo'n maatregel gewoon goed kunnen wegen, en niet met een amendement tijdens een wetsbehandeling van een wet die over iets heel anders gaat.

De **voorzitter**:
Uw laatste interruptie, mevrouw Lammers.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Dit amendement is al een aantal weken geleden ingediend. Toen heb ik mevrouw Straatman daar niet over gehoord. Ik denk dat het alles zegt dat mevrouw Straatman liever twee jaar wacht, totdat een hele wetsbehandeling is doorlopen, dan dat ze ervoor zorgt dat het Nederlanderschap kan worden afgepakt van verkrachters, moordenaars en kindermisbruikers.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Dit is natuurlijk een beetje onzin. Als iemand een amendement indient, is het helemaal niet gebruikelijk dat je direct bij die persoon op de koffie gaat. Ik kom graag bij mevrouw Lammers op de koffie, maar laten we amendementen gewoon bespreken in een debat. Als zij een voorstel indient, kan ze met een eigen wet komen. De PVV heeft een motie ingediend. Laten we daar gewoon een goed debat over voeren met elkaar, met alle stappen die we normaal ook doorlopen, zeker als het gaat om zoiets vergaands. Dat lijkt me helemaal niet vreemd. Sterker nog, dat lijkt me precies wat we allemaal moeten doen. We mogen van mening verschillen over de inhoud, maar laten we wel dezelfde zorgvuldigheidsstappen met elkaar doorlopen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Meneer Ceulemans, JA21, aan u het woord.

De heer **Ceulemans** (JA21):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dank u zeer, voorzitter. Wie Nederland de rug toekeert en zich aansluit bij ISIS, Al Qaida of welke andere terroristische organisatie dan ook, kiest willens en wetens voor een organisatie die onze samenleving wil vernietigen. Zo iemand moet dus voorgoed uit onze samenleving worden verstoten. Zo iemand heeft de band met Nederland zelf doorgesneden en verdient dan ook niet langer om Nederlander te zijn en mag nooit meer Nederlandse lucht inademen. JA21 steunt dit wetsvoorstel dan ook, maar een dergelijke bevoegdheid om het Nederlanderschap bij mensen met een dubbele nationaliteit in te trekken is pas wat waard als die ook daadwerkelijk wordt gebruikt en krachtig wordt ingezet. In de bijna tien jaar sinds de inwerkingtreding van deze wet is het Nederlanderschap op basis daarvan 25 keer ingetrokken; 15 besluiten staan en tegelijkertijd zitten er nog zo'n 75 Nederlandse uitreizigers in Syrië, Irak en Turkije. Vraag aan de minister: de genoemde aantallen tellen niet op tot het totale aantal van 300 uitreizigers. Wat is er over de rest te zeggen? Waren dat geen Nederlandse staatsburgers, zijn ze overleden, et cetera?

Zo'n 25 van de genoemde groep van 75 bewegen zich vrij in het gebied onder het nieuwe bewind. Al-Hol is overgenomen door de Syrische autoriteiten en niemand weet waar de meeste personen die toentertijd afgereisd zijn, nu uithangen. Ondertussen schrijft het kabinet zelf dat een Nederlander die zich meldt bij een ambassade niet kan worden geweigerd. Dat betekent dus dat ook deze personen, die zoals gezegd de Nederlandse maatschappij, normen en waarden willens en wetens de rug toe hebben gekeerd, in theorie nog steeds een beroep kunnen doen op bescherming van diezelfde Nederlandse staat.

Mijn vraag aan de minister is hoeveel van die 75 een tweede nationaliteit hebben. Bij hoeveel is de Nederlandse al ingetrokken en waarom bij de rest niet? Heeft de minister inzichtelijk welke personen dit zijn, zodat wanneer zij zich bij een ambassade melden, we in ieder geval weten met wie we te maken hebben? Wat is het huidige protocol als zo'n persoon waarvan we weten dat deze is afgereisd, zich zou melden in Nederland of bij een ambassade?

Voorzitter. Uiteraard is JA21 voor permanentmaking van de wet, maar wij hopen nog op enige aanscherpingen. Zo moet er aansluiting hebben bestaan, zo lezen we, op 11 maart 2017. Twee van de vier vernietigde besluiten stranden precies daarop. Maar wie in 2014 voor het kalifaat koos, is in 2017 niet ineens onschuldig geworden. Hoeveel uitreizigers vallen door deze datum buiten het bereik?

Dan de lijst. Daarop staan alleen Al Qaida, ISIS en HTS. Hamas en Hezbollah bijvoorbeeld, die wel op de Europese sanctielijst staan, ontbreken, onder andere omdat zich daar geen Nederlanders in substantiële omvang bij zouden aansluiten Dan ben je dus altijd te laat als dat wél aan de orde is. We hadden hier een amendement voor klaarliggen, maar kwamen tot de conclusie dat de SGP dat net zelf had ingediend, waarvoor dus alle steun. Hoe kijkt de minister naar dit amendement?

De wet werkt alleen zolang iemand in het buitenland is. Wie terug is voordat de minister besluit, valt erbuiten. Collega Vondeling heeft hier een amendement over ingediend. Ik hoor graag de appreciatie, want wie eenmaal terug is, kan alleen nog via het strafrecht worden aangepakt, en daar zitten wat JA21 betreft nog enkele leemtes, waar wij ook amendementen op hadden voorbereid. Het voorliggende wetsvoorstel heeft echter uitsluitend betrekking op artikel 14.4. De bevoegdheid vervalt op 1 maart, de tijd is kort

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

en we willen de permanentmaking ook niet in gevaar brengen. Tegelijkertijd vinden wij dat er ook aanscherpingen nodig zijn die zien op artikel 14 lid 2 of in bredere zin met betrekking tot personen die zich in Nederland bevinden, want op dat vlak hebben wij de nodige zorgen en daarom ook de nodige vragen.

Laat ik beginnen met de straffen die worden opgelegd aam teruggekeerde uitreizigers. Op deelneming aan een terroristische organisatie staat maximaal vijftien jaar. Vier IS-vrouwen die in 2022 uit kamp Al Hol werden gehaald, kregen tussen de 30 maanden en 36 maanden, deels voorwaardelijk. Dit was lager dan de eis, mede omdat het kamp zo zwaar was. Een absurde redenering: wie vrijwillig naar het kalifaat ging, hoort daar geen zieligheidskorting voor terug te krijgen. Hoeveel van de circa 90 teruggekeerde uitreizigers zijn vervolgd en veroordeeld en tot welke straffen? Bij hoeveel is daarna alsnog het Nederlanderschap ingetrokken?

Over terughalen is JA21 al jaren helder: geen vrouwen, geen mannen, helemaal niemand. Berechting hoort in de regio. In september nam deze Kamer de motie-Coenradie aan, actieve repatriëring moet volledig worden uitgesloten, ook in individuele gevallen. Het kabinet ontraadde deze motie, maar zij werd alsnog aangenomen, zonder steun van een groot deel van de coalitie. Hoe voert de minister deze motie uit? Kan hij bevestigen dat het kabinet niemand meer actief terughaalt of zal terughalen, ook niet als een strafzaak daardoor dreigt te stranden?

Dan ga ik naar twee zaken die buiten dit specifieke wetsvoorstel vallen, maar er indirect wel mee samenhangen. Ik heb het over intrekking na een veroordeling. Wat ons betreft zitten daar in ieder geval twee gaten, los van een aantal opmerkingen die ik al gehoord heb. Het eerste is dat het financieren van terrorisme, opruiing tot een terroristisch misdrijf, of het dreigen met een aanslag nog geen grond is om het Nederlanderschap in te trekken. Wat JA21 betreft worden dat wel gronden om een paspoort in te kunnen trekken. Hoe kijkt de minister daarnaar en is hij bereid om deze gronden aan artikel 14.2 toe te voegen?

Dan ga ik naar het tweede punt: alleen een veroordeling door een rechter in ons Koninkrijk telt voor intrekking. Iemand met een dubbele nationaliteit, waaronder de Nederlandse, die bijvoorbeeld in België of Duitsland wordt veroordeeld voor terrorisme, houdt zijn Nederlanderschap. Omdat Nederland hem voor dezelfde feiten niet meer mag vervolgen, blijft dat zo. Daar moet wat ons betreft een einde aan komen. Kan de minister ook op dit punt artikel 14.2 aanscherpen op een zodanige manier dat in ieder geval bij een veroordeling in een andere EU-lidstaat voor de vergrijpen die dit wetsvoorstel in brede zin behelst, altijd overgegaan kan worden op intrekking van het Nederlanderschap?

De grote overkoepelende maas in deze wet is het sluitstuk en een feit dat al langer bekend is: de uitzetting werk te vaak niet. Wie zijn paspoort kwijt is, moet weg. Als dat niet kan, door welke opgeworpen reden of door welke juridische belemmering dan ook, mag diegene in ieder geval nooit vrij rondlopen. In de afgelopen tien jaar kregen zo'n 70 mensen het zwaarste inreisverbod, omdat ze een gevaar zijn voor de nationale veiligheid. Volgens deskundigen zijn er van degenen die niet meer vastzitten, waarschijnlijk maar enkelen echt vertrokken. Onder meer Marokko neemt ze vaak niet terug. Vreemdelingenbewaring mag alleen als vertrek in zicht is, dus lopen ze hier vrij rond, illegaal en onder de radar.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De NCTV waarschuwde nog dat juist deze vrijgekomen terroristen een dreiging zullen blijven. Wat JA21 betreft moet de lijn dan ook zijn: wie als staatsgevaarlijke vreemdeling hier blijft, wordt vervolgd en gaat telkens weer vast, zolang diegene niet het land uit is. Zes maanden is daarvoor te weinig. Het kabinet wil naar een jaar. Voor een staatsgevaarlijke mag dat wat ons betreft fors hoger, zo niet permanent, zolang uitzetting niet in zicht is. Wanneer verwacht de minister dat het wetsvoorstel naar de Kamer komt?

Tot slot. Het kabinet laat het WODC onderzoeken of de intrekkingsgronden kunnen worden uitgebreid. Daar zal dan ook op moeten worden doorgepakt. Daarom overweeg ik op beide genoemde punten in tweede termijn een motie in te dienen die de regering verzoekt een wetsvoorstel voor te bereiden dat ook deze twee gaten dicht. Deze bevoegdheid moet permanent, breed en scherp zijn. Wie zich bij terroristen aansluit, raakt zijn Nederlandse paspoort kwijt en is hier nooit meer welkom. Wie toch terugkomt, mag hier nooit meer op vrije voeten rondlopen.

Dank u wel.

De heer **El Abassi** (DENK):
Wat vindt JA21 ervan dat Marokko niet meewerkt aan het terughalen van dit soort mensen?

De heer **Ceulemans** (JA21):
De vraag stellen, is 'm beantwoorden, denk ik.

De **voorzitter**:
De heer El Abassi, voor zijn tweede interruptie.

De heer **El Abassi** (DENK):
Moet ik mijzelf deze vraag stellen? Ik ben benieuwd naar de mening van JA21. Mijn eigen mening ken ik al, natuurlijk. Ik vind dit dus heel frappant. Hiermee heb ik wel weer een vraag minder te stellen aan JA21. Ik hoorde JA21 aangeven dat Marokko die mensen niet wil terugnemen en ik ben benieuwd wat JA21 daarvan vindt.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Ik heb heel goed door welk flauw bruggetje de heer El Abassi bereid is te maken, maar als de heer El Abassi denkt dat ik nu ga zeggen "ik vind het prima dat Marokko geen onderdanen terugneemt die in Nederland voor alle soorten mogelijke ellende zorgen", kent hij mijn partij niet goed genoeg. Wij vinden dat die mensen het land uit moeten en willen dus dat Marokko meewerkt. Op het moment dat Marokko niet meewerkt — dat geldt bijvoorbeeld ook voor uitgeprocedeerde asielzoekers — moeten er stevige maatregelen worden opgelegd aan Marokko, zoals het intrekken van landingsrechten, het niet meer verstrekken van visa en het stoppen van iedere vorm van financiële geldstromen naar Marokko.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik dacht al dat JA21 wel ongeveer kon inschatten waar ik heen wilde. Daarom is het ook jammer dat ik toch weer een vraag gemist heb. Hier wringt het wat mij betreft. Mensen hebben de dubbele nationaliteit. Er zijn heel veel Nederlanders hier geboren, waaronder

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ik, die niks met Marokko te maken hebben; we zijn hier opgegroeid. Als we radicaliseren, zou je zeggen dat dat door Nederland komt. Marokko heeft daar dan helemaal niks mee te maken. Dan is het toch vreemd dat als we uitschot hebben in dit land, op welke manier dan ook, we zeggen: deze mensen doen het goed en zijn wat ons betreft Nederlander, maar over dit uitschot zijn we niet tevreden, dus sturen we hen naar Marokko. Dan ben je toch debiel, niet alleen als Marokko, maar als welk land dan ook, als je zegt: welkom, stuur dat uitschot maar naar mijn land toe? Dat is toch raar? Vindt JA21 dat ook?

De heer **Ceulemans** (JA21):
Nee. In de eerste plaats radicaliseren mensen niet door Nederland, maar uit zichzelf of door een verderfelijke ideologie die zij zich eigen hebben gemaakt. Dat is volgens mij de echte reden dat mensen radicaliseren. Het punt is verder dat ik op ons grondgebied gewoon geen mensen wil die sympathie hebben voor of neigen naar terrorisme, die terroristische activiteiten willen ontplooien of elders in de wereld activiteiten hebben ontplooid die met terrorisme te maken hebben. Die wil ik gewoon niet in ons land. Ik wil alle mogelijkheden aangrijpen om die mensen het land uit te krijgen. Als zij een dubbel paspoort hebben, dan is dat een hele mooie aanleiding om het Nederlandse paspoort in te nemen en deze mensen terug te sturen naar Marokko.

De **voorzitter**:
Meneer El Abassi, u heeft uw drie interrupties gehad. U mag nu uw eigen bijdrage leveren. Wellicht kunt u het een en ander daarin meenemen. Aan u het woord.

De heer **El Abassi** (DENK):
Voorzitter, dank. Fijn dat ik meteen aan de beurt ben en dit inderdaad kan afmaken. Ik wil nog aangeven dat Marokko ook gewoon zelf de nationaliteit kan intrekken, en dan ontstaat alsnog stateloosheid. De twee landen komen daarmee in een heel vreemd spelletje terecht. Volgens mij is dat niet de bedoeling.

Voorzitter, ik ga over naar mijn bijdrage.

Ik wil beginnen met het uitspreken van mijn grote zorgen over de richting waarin dit land zich beweegt. Ik vind het beschamend om te zien waar we naartoe gaan. Ooit waren we er trots op dat we in een democratische rechtsstaat leefden. Vandaag de dag zien we dat uitgerekend de fundamenten van die rechtsstaat door de politiek zelf steeds verder worden uitgehold. Uit de rechtsstatelijkheidstoets van de Nederlandse orde van advocaten blijkt dat slechts vier partijen in hun verkiezingsprogramma geen voorstellen hebben opgenomen die in strijd zijn met rechtsstatelijke beginselen. Bij een van de coalitiepartijen, de VVD, zitten er tussen de voorstellen zelfs negen die niet rechtsstatelijk zijn. Eén ervan behandelen we vandaag. Je ziet dat partijen die een ander standpunt hadden ingenomen, beginnen mee te bewegen. Helaas.

Voorzitter. Dit is geen politieke peiling of een willekeurige opinie. Dit is een juridische beoordeling door een onafhankelijke commissie van deskundigen die onze politieke voorstellen toetst aan de fundamenten van onze democratische rechtsstaat. Een bevoegdheid waarvan de noodzaak onvoldoende is aangetoond, waarvan de proportionaliteit ter discussie staat en die volgens het College voor de Rechten van de Mens discriminerend is: daarover gaat het voorstel waar wij het vandaag over hebben. In 2014 hadden ruim 1,3 miljoen Nederlanders een dubbele nationaliteit. Bijna de helft

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

van hen had een Marokkaanse of Turkse tweede nationaliteit. Inmiddels zijn we al twaalf jaar verder. Het gaat om Nederlanders die hier geboren en getogen zijn, om Nederlanders die van hun tweede nationaliteit soms niet eens afstand kunnen doen en daar nooit zelf voor gekozen hebben. Twee Nederlanders kunnen exact hetzelfde misdrijf plegen, maar slechts één van hen kan het Nederlanderschap verliezen. Bij de bevoegdheid die wij vandaag bespreken is zelfs geen voorafgaande strafrechtelijke veroordeling vereist. Hoe is dat te verenigen met artikel 1 van onze Grondwet, zou ik de minister willen vragen.

Ook internationaal roept deze wet fundamentele vragen op. Zolang een Nederlands-Marokkaans staatsburger geen gevaar vormt, beschouwen we hem als Nederlander. Zodra hij wel een gevaar vormt, kunnen we hem uitsluitend Marokkaan maken. Wat voor boodschap geven we daarmee aan Marokko? Hoe zouden wij reageren als Marokko precies hetzelfde zou doen? Zouden wij die mensen hier dan welkom heten?

De heer **Ceulemans** (JA21):
Mijn vraag zou eerder zijn: welke boodschap geeft de heer El Abassi af aan de Nederlandse samenleving? Als ik zijn betoog zo hoor, dan plaatst hij de belangen van personen met een dubbele nationaliteit die zich aan terroristische activiteiten schuldig maken, boven de belangen van al die mensen in het land met een dubbele nationaliteit die dat niet doen. Is de heer El Abassi het met mij eens dat iemand die bijvoorbeeld naar Irak is afgereisd, terugkomt naar Nederland en hier zijn terroristische activiteiten voortzet, net zo'n groot gevaar is voor Turkse Nederlanders en Marokkaanse Nederlanders die niets met terrorisme te maken hebben en dat ook zij gewoon gevaar lopen omdat ze in het winkelcentrum met zo'n gek geconfronteerd kunnen worden?

De heer **El Abassi** (DENK):
JA21 moet mij geen woorden in de mond leggen. Elke vorm van terreur en elke vorm van terrorisme neem ik bloedserieus, en sterker nog, serieuzer dan JA21 dat doet. Ik vind dat we deze mensen ook moeten berechten. Ik vind dat we deze mensen moeten deradicaliseren. Ik vind dat we onze verantwoordelijkheid moeten nemen en niet alleen nationaal, maar ook internationaal. Als we deze mensen gewoon het paspoort afpakken en de grens over sturen, hebben we geen controle en dan weten we niet wat die mensen doen. Dan weten we totaal niet of wij in ons land veilig zijn, maar ook niet of wij wel of niet de veiligheid tegenover andere landen kunnen waarborgen. Als ik JA21 daarop bevraag, dan is het: joh, als we hun maar dat paspoort kunnen afpakken en ze weg kunnen sturen. Wat mij betreft moeten wij verantwoordelijkheid nemen en doen wat we binnen een rechtsstaat moeten doen.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Ik hoop vooral dat ze nooit meer terugkomen uit het kamp waar ze zitten, in Syrië of Irak, maar de heer El Abassi gaat volledig voorbij aan mijn vraag. De lijn in het betoog van de heer El Abassi is tot nu toe helemaal dat het fundamenteel oneerlijk zou zijn om de Nederlandse nationaliteit af te nemen van bijvoorbeeld een Marokkaan met een Nederlands-Marokkaanse nationaliteit die is uitgereisd naar een terroristengebied. Dat zou ontzettend oneerlijk zijn. Maar het is toch ook in het belang van heel veel Nederlanders met een dubbele nationaliteit die niets met terrorisme te maken willen hebben, dat dit soort uitschot uit de samenleving wordt verdreven? In welk opzicht is het voor een nette Turkse Nederlander of Marokkaanse Nederlander in Utrecht, Amsterdam of Den Haag van belang dat deze mensen terug kunnen komen?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Ceulemans. De heer El Abassi.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik hoor het JA21 over "oneerlijk" hebben. Ik zou zelfs durven zeggen: discriminatoir. En dat zeg ik niet alleen. Dat zeggen verschillende instanties, waaronder het College voor de Rechten van de Mens, de Nederlandse orde van advocaten, de Raad van State en ga zo maar door. Maar dat is niet het enige argument dat ik noemde. Ons eigen Openbaar Ministerie zegt: "Doe dit nou niet. Dit is idioot. Wij hebben die mensen nu onder controle. Als ze Nederlander zijn, kunnen we ze in de gaten houden. Dan kunnen we informatie ophalen. Dan kunnen we inlichtingen ophalen. Als ze Nederlander zijn, kunnen we werken aan deradicalisering. Als ze Nederlander zijn, kunnen we invloed uitoefenen en als ze Nederlander zijn, kunnen we ze ook strafrechtelijk vervolgen." Doen we dat niet, dan nemen we enorm veel risico's. We laten die mensen vrij. Ik hoor het CDA het er al over hebben: dan lopen hier stateloze mensen rond van wie we geen idee hebben wat ze doen. Dat is gewoon idioot, en dat staat nog los van het feit dat deze wet ook discriminatoir is.

De **voorzitter**:
De laatste, meneer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Ja, voorzitter, concluderend. Ik hoor de heer El Abassi een heel erg bevlogen betoog houden over de rechten van terroristen, over de rechten van mensen die willens en wetens zijn afgereisd naar een gebied waar dood en verderf is en die zich daartoe aangetrokken hebben gevoeld. Dat getuigt van zieke denkbeelden. Het is op geen enkele manier in het belang van de Nederlandse samenleving dat die personen ooit nog een voet op Nederlandse bodem kunnen zetten. Het feit dat de heer El Abassi het belang van de samenleving ondergeschikt vindt aan het belang van dat uitschot vind ik erg veelzeggend. Ja, laat ik het daar maar bij houden.

De heer **El Abassi** (DENK):
Nogmaals, wij zijn keihard tegen elke vorm van terreur en tegen terrorisme. Wat mij betreft geldt dat niet alleen als het daarbij gaat om mensen die van het buitenland hierheen komen of om mensen met een dubbele nationaliteit, maar ook als het gaat om mensen die hier aan het "siegheilen" zijn, die kampen oprichten, die met wapens rondlopen en die elkaar trainen en klaarmaken om in de samenleving mensen met een kleur aan te vallen. Wat mij betreft moeten we al deze mensen binnen onze rechtsstatelijke grenzen keihard aanpakken. Met het betoog dat ik hier houd, citeer ik bijna volledig de Raad van State, het College voor de Rechten van de Mens en de Nederlandse orde van advocaten. Ik schrik er niet van dat JA21 daarvan schrikt, want op de rechtsstatelijkheidstoets scoren zij verschrikkelijk slecht. Wat mij betreft wordt dat hier alleen maar bevestigd.

De **voorzitter**:
U heeft nog twee interrupties. Eerst mevrouw Lammers en daarna mevrouw Straatman.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik hoorde de heer El Abassi een paar keer de Raad van State noemen. Ik ben even

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

benieuwd. Is hij ook bekend met de uitspraak van de Raad van State van 30 september 2026 over de intrekking van het Nederlanderschap van iemand met zowel de Marokkaanse als de Nederlandse nationaliteit na een veroordeling voor een terroristisch misdrijf?

De heer **El Abassi** (DENK):
Jazeker. Daarvoor was er nog een rechtbankuitspraak, waarin gesproken werd over directe discriminatie. In de laatste, meest recente uitspraak van de Raad van State wordt weliswaar niet gesproken van directe discriminatie, maar wel van indirecte discriminatie. Wat mij betreft bevestigt dat alleen maar dat er inderdaad sprake is van discriminatie als we het hebben over deze wet.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
En dit is dus precies wat er de hele tijd bij DENK gebeurt, namelijk dat zij een selectieve lezing hebben. De Raad van State zegt dan wel dat er een indirect onderscheid wordt gemaakt, maar daar zegt de Raad vervolgens nog iets heel belangrijks bij. Ze zeggen namelijk dat dat onderscheid objectief gerechtvaardigd is als iemand een strafbaar feit pleegt en zich daarmee tegen de Nederlandse belangen heeft gekeerd, en dat de band met Nederland dus niet langer kan bestaan. Dat is ook wat de Raad van State zegt en dat hoor ik de heer El Abassi nu niet zeggen. Dat is dus gewoon een selectieve lezing.

De heer **El Abassi** (DENK):
Wat mij betreft is mevrouw Lammers niet alleen selectief, maar leest ze ook verkeerd. Inderdaad, in de uitspraak van de Raad van State wordt aangegeven dat er een rechtvaardiging kan zijn om dit indirecte onderscheid te maken. Dat neemt niet weg wat ik heb gezegd, namelijk dat nogmaals in deze uitspraak wordt bevestigd dat er sprake is van discriminatie. Als we het over selectiviteit hebben: ik verwacht van mevrouw Lammers dat ze ook alle andere kritiek van de Raad van State meeneemt, namelijk dat het disproportioneel is, dat het niet noodzakelijk is en dat die geen rede ziet waarom deze wet überhaupt ingevoerd moet worden, waarbij, nogmaals, deze indirecte discriminatie gewoon blijft staan. Mevrouw Lammers geeft ook niet aan dat ik in één zin heel veel andere hoog aangeschreven instanties noemde die ook rechtsstatelijkheidstoetsen doen, zoals het College voor de Rechten van de Mens, de commissie grondrechten en de Nederlandse orde van advocaten. Daar hoorde ik mevrouw Lammers ook niet over. Allemaal hebben zij kritiek, niet alleen op de discriminerende maatregelen, maar ook op de proportionaliteit en de effectiviteit van deze maatregelen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Lammers, nogmaals.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Nou ja, dat kan wel zijn. Ik zeg net ook dat de Raad van State zegt dat er wel een indirect onderscheid is, maar dat is dus objectief gerechtvaardigd. Dat zegt de Raad van State dus ook. De Raad van State zegt dus: het mag gewoon omdat je je hebt gekeerd tegen die band met Nederland. Maar schijnbaar vindt DENK dat geen probleem.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik wil dit toch even corrigeren. Mevrouw Lammers zegt dat het objectief gerechtvaardigd kan zijn. Tegelijkertijd geeft de Raad van State ook aan, in mijn woorden — zo lees ik

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

het — dat deze wet idioot is, dat die niet nodig is, dat die niet noodzakelijk is, dat die disproportioneel is en dat er genoeg wetsartikelen zijn op basis waarvan we kunnen handhaven. De Raad van State adviseert ook vooral: kom niet met deze wet. Volgens mij moet mevrouw Lammers vooral dat even benoemen. Dan zouden we samen op één lijn zitten, maar dat zitten we niet, denk ik.

De **voorzitter**:
Er is nog een interruptie voor u, mevrouw El Abassi, van mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik kan het kort houden, want ik had hetzelfde punt als mevrouw Lammers. De heer El Abassi neemt heel veel partijen hier de rechtsstatelijke maat en roept vervolgens over de Raad van State, het College voor de Rechten van de Mens en de Nederlandse orde van advocaten, die allemaal verwijzen naar een verouderde uitspraak van de rechtbank, die vervolgens ook door heel veel lagere rechtspraak niet is gevolgd. De Raad van State heeft precies, zoals mevrouw Lammers zojuist heel terecht zei, op 30 september gewoon weer de vaste lijn bevestigd, waarbij gezegd wordt: er is een objectieve rechtvaardiging om in dit geval een indirect onderscheid te maken. Laten we nu dus inderdaad niet doen alsof deze wet in enige vorm discriminatoir is. Het was al de vaste lijn dat dat niet zo was en dat is opnieuw bevestigd, dus laten we het wel bij de feiten houden.

De heer **El Abassi** (DENK):
Dat de wet discriminatoir is, was al bekend voor de uitspraak uit 2025. Er zijn verschillende adviezen geschreven, niet alleen nationaal, maar ook internationaal. De ISI en meer instanties hebben daarover geschreven. Deze standpunten zijn eerder ingenomen en nooit ingeslikt. Als dat laatste wel is gebeurd, moet het CDA aangeven waar dat het geval was. Ook de Raad van State heeft dat nooit gedaan, wat nogmaals te zien was in de laatste uitspraak. Ook daarmee wordt bevestigd dat hier sprake is van indirecte discriminatie. Er kunnen gerechtvaardigde redenen zijn om dit te rechtvaardigen, maar dat neemt niet weg dat dit een discriminatoire wet is waarvan de noodzaak en proportionaliteit niet aangetoond zijn. Nogmaals — dit werd ook door mijn buurman hiernaast aangegeven — er zijn 25 gevallen geweest in tien jaar. Daarvoor gaan we nu een onrechtsstatelijke maatregel in het leven roepen. Ik vind het debiel dat we hiermee bezig zijn.

De **voorzitter**:
Ik stel wel voor dat we bepaalde woorden niet gebruiken in het debat. Ik heb al gezegd dat ik hoop dat we gewoon respectvol blijven. Woorden als "debiel" gebruiken we niet. Zoek daar andere woorden voor, is mijn verzoek als voorzitter.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Rechtsstatelijkheid en discriminatie? De heer El Abassi weet drommels goed: dit is, zogezegd, zelfopgezochte discriminatie. Deze personen háten het Nederlanderschap en alles waar Nederland voor staat. Dat is ook de reden waarom ze kiezen om uit te reizen en zich aan te sluiten bij een terroristenkamp. Ze nemen dus zelf afstand van het hele Nederlanderschap. Wat er nu gebeurt, namelijk de consequentie die Nederland eraan verbindt door het Nederlanderschap formeel in te trekken, is daar toch ook een bezegeling van? Dat is toch geen aantasting van rechten et cetera? Deze mensen doen met hun acties zelf afstand van het Nederlanderschap.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **El Abassi** (DENK):
Als ik dit zo moet overnemen van de heer Diederik van Dijk, zou ik willen zeggen: dat zou dan ook moeten gelden voor de Nederlanders die wij de afgelopen weken hebben zien "siegheilen", die we joodse geschriften in brand hebben zien steken en die kooigevechten organiseren om zich klaar te stomen om mensen van kleur aan te vallen en om ervoor te zorgen dat we overstappen naar een boreale samenleving met alleen maar witte mensen. Volgens mij hebben we ook in de jaren veertig gezien hoe gevaarlijk dit soort enge, gestoorde ideeën zijn en waar ze in kunnen uitmonden. Maar we hebben de beelden gezien, en ik vermoed zo dat je van deze groep de paspoorten niet kan afpakken. Ik heb het niet over de daden — de daden zijn verwerpelijk; volgens mij zijn we het daar met elkaar over eens — maar het gaat meer om het feit dat onze straffen verschillen. Dat is discriminatoir. Voor precies dezelfde daad pak je van de ene groep het paspoort af en van een andere groep niet.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Laatste keer en kort. De heer El Abassi gaf zelf al de achtergrond hiervan: mensen mogen niet staatloos worden. Dat is ook de enige reden waarom dit neerslaat bij mensen met een dubbele nationaliteit. Mijn punt is ook een moreel punt: we kunnen het heel veel hebben over de rechten van die terroristen, maar zij doen daar zelf afstand van. Het is hun eigen keuze. Ze willen het Nederlanderschap niet eens. Dat laten ze blijken met hun daden, waaruit alleen maar haat spreekt tegen alles waar wij als land voor staan.

De heer **El Abassi** (DENK):
Dan zou ik het dus inderdaad ook willen doortrekken naar wat we afgelopen week hebben gezien: siegheilende mensen die aangeven dat ze niks met Nederland hebben en afstand nemen van het land. Ik gaf het discriminatoire aspect aan, maar ook andere aspecten. Er is niks waaruit blijkt dat dit effectief is, ook niet uit het WODC-rapport. Er is geen effectiviteit in deze wetgeving. Ook de Raad van State geeft aan dat er geen noodzaak is en dat het niet proportioneel is. Er worden legio adviezen gegeven en legio argumenten genoemd in die adviezen. Allemaal komen ze neer op "niet doen" en de Kamer lijkt nu een meerderheid te hebben om het toch wel te doen. Ik vind dat frappant.

De **voorzitter**:
Mevrouw Martens-America ziet af van haar interruptie. Ik kijk even naar mevrouw Lammers.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik heb nog wel één aanvulling op de heer Van Dijk. In reactie op de heer Van Dijk zei de heer El Abassi namelijk: het is een straf. Dat is het nou juist niet, want het is een bestuursrechtelijke maatregel. Het intrekken van het paspoort is dus geen straf, anders zou je namelijk twee keer voor hetzelfde feit worden gestraft en dat mag niet in Nederland. Het is dus geen straf, het is een bestuursrechtelijke maatregel. Dat wil ik nog even rechtgezet hebben voordat we daar zo meteen weer discussie over krijgen.

De heer **El Abassi** (DENK):
Dat neemt niet weg dat groepen verschillend behandeld worden en dat het dus discriminatoir is, en volgens mij probeerde ik vooral dat punt te maken. Dat iets strafrechtelijk geen straf is, wil niet zeggen dat dat ... We hebben ook bestuursrechtelijke

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

straffen. Het wil ook niet zeggen dat het strafrechtelijk zo ervaren kan worden. Tegelijkertijd kan ik best met mevrouw Lammers hierin meebewegen. Het OM zegt juist: laten we deze mensen straffen. Maar zorg er dan alsjeblieft voor dat we, om ze te kunnen straffen, hun Nederlanderschap niet intrekken. We moeten die mensen namelijk kunnen volgen. Dan kunnen we informatie verzamelen en werken aan deradicalisering. Maak ze vooral niet stateloos, want dan raken we die mensen kwijt, met alle gevolgen van dien voor de veiligheid.

De **voorzitter**:
Nog een interruptie?

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik vind het een heel onsamenhangend verhaal, want mensen worden niet stateloos gemaakt. Alleen hun tweede paspoort, het Nederlandse, wordt hen afgenomen. Dat is nou precies wat het voorkomt, namelijk staatloosheid. Ik begrijp dus eigenlijk het hele betoog van de heer El Abassi niet, maar goed.

De heer **El Abassi** (DENK):
Voorzitter, sorry dat ik het woord "staatloos" gebruikte. Ik bedoel uiteraard dat als wij het Nederlanderschap afpakken, dat we dan geen zicht meer hebben op die mensen. Dat zeg ík niet, dat zegt het Openbaar Ministerie en wij hebben in genoeg artikelen in het nieuws kunnen lezen dat die mensen ook daadwerkelijk hier in Nederland bestaan en dat ze de veiligheid hier niet bevorderen.

De **voorzitter**:
Ik heb nog een interruptie, van de heer Neijenhuis.

De heer **Neijenhuis** (D66):
De heer El Abassi begon zijn bijdrage met die check van de Nederlandse orde van advocaten. Ik wil hem toch nog even in herinnering roepen dat het verkiezingsprogramma van DENK meer risico's voor de rechtsstaat bevatte dan dat van andere partijen zoals D66. Maar los daarvan zegt de heer El Abassi ook wel dat terrorisme natuurlijk iets is wat keihard bestreden moet worden. Dan vraag ik mij toch iets af. Een oprechte vraag: op welke manier ziet DENK dat dan voor zich? Ziet DENK ook een alternatief voor deze noodrem om dit soort mensen buiten Nederland te houden?

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik wil toch even een punt van orde maken. Ik heb de hele vraag niet begrepen, omdat D66 iets aangaf wat niet klopte. Als het gaat om de rechtsstatelijkheidstoets, dan hebben we letterlijk nul, maar dan ook nul — en dat kun je gewoon op het internet terugzoeken — onrechtstatelijke maatregelen in ons verkiezingsprogramma staan. Wij zijn daar niet alleen in. We delen dat met drie andere partijen, waar D66 niet onder valt. Ik wilde dat even corrigeren, en dan wil ik graag de vraag van D66 aanhoren en die wil ik ook graag beantwoorden.

De **voorzitter**:
Een vraag die niet is begrepen.

De heer **Neijenhuis** (D66):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik heb het net nog eventjes opgezocht, want ik dacht: ik moet wel mijn feiten op orde hebben. De maatregel waar we het hier vandaag over hebben, wordt door de Nederlandse orde van advocaten inderdaad als een risico voor de rechtsstaat beoordeeld. Daarom moeten we hier ook een goede politieke weging over maken. Het verkiezingsprogramma van DENK bevat drie van dat soort maatregelen, bijvoorbeeld een verbod op koranverbrandingen, omdat dat natuurlijk op gespannen voet staat met de vrijheid van meningsuiting. Dat is ook wat de Nederlandse orde van advocaten aangeeft. Dat even qua feiten. Ik dacht ik zoek het nog even op, dan heb ik zeker goed. Ik zie dat de heer El Abassi het niet gelooft. Laat ik dan verdergaan op mijn vraag, namelijk dat de heer El Abassi zegt "we moeten terrorisme wel hard kunnen blijven aanpakken". Dan ben ik wel benieuwd naar het alternatief dat hij voor zich ziet om die mensen echt koste wat het kost buiten Nederland te houden. Of accepteert hij dat we daar dan dus geen oplossing voor hebben?

De **voorzitter**:
Meneer El Abassi, ik hoop eigenlijk dat u alleen even op die tweede vraag ingaat.

De heer **El Abassi** (DENK):
Sorry, voorzitter, maar u weet hoe het hier werkt.

De **voorzitter**:
U gaat over uw eigen woorden. Het is meer een advies.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik mag mezelf beschermen, gelukkig, hier in de Kamer, want ook dat klopt niet. Inderdaad: wij zijn tegen het verbranden van boeken. Dat geldt ook voor joodse boeken en we hebben afgelopen week gezien wat voor neonazistisch gedachtegoed er achter het verbranden van heilige boeken zit. Dat was niet rood getekend door de Nederlandse orde van advocaten, het was geel getekend. Als ik de gele van D66 meeneem, dan komen jullie op een veel hoger cijfer uit dan ik net genoemd had. Geel betekent niet onrechtsstatelijk, rood wel. Daar staan wij gelukkig — daar zijn we blij mee — op nul en D66 niet.

Voorzitter. Wat is het alternatief? Het alternatief is dat ik D66 zou willen vragen om weer op die rechtsstatelijke stoel te gaan zitten, om zich weer te gedragen zoals ze vanaf 2017 altijd hebben gedaan. Ik zou bijna willen zeggen dat een deel van mijn bijdrage hier gewoon een D66-bijdrage uit het verleden is. Ik heb nog steeds niet van D66 gehoord waarom ze afwijken, want ze verwezen iedere keer weer naar al die instanties waar ik ook naar verwijs. Die zijn niet van gedachten veranderd, D66 wel. Daarom kon ik niet anders concluderen dan dat dat te maken had met afspraken die ze hebben gemaakt in de coalitie, want bij de Twbmt waren ze ook altijd tegen. Ze zitten nu in een coalitie met bepaalde partijen die daar anders over denken en ineens zijn ze gedraaid. Dat is de enige conclusie die ik kan trekken. Als D66 een goede andere reden heeft, dan hoor ik die graag.

De **voorzitter**:
U mag een vraag stellen aan de heer El Abassi. We gaan hier geen debatje van maken. U heeft het recht om te interrumperen. Aan u het woord.

De heer **Neijenhuis** (D66):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Behalve dat wat de heer El Abassi aan het begin zei, gewoon niet klopte. Ik heb het net nog nagezocht. Ik zal het hem zo opsturen, want dan weet hij dat ook. De heer El Abassi kan natuurlijk met allerlei jij-bakken en verwijten terug aan D66 komen. Het het zal allemaal wel, maar ik stelde hem gewoon een hele inhoudelijke vraag. Wat is het alternatief voor DENK om deze mensen buiten Nederland te houden? En als dat niet zo is, accepteren zij dan ook het feit dat ze daar dus geen oplossing voor hebben? Dat kan ook. Dat kan je keuze zijn. Maar daar wil ik wel graag een antwoord op hebben, niet allemaal jij-bakken en verwijten aan D66. Dat kan de heer El Abassi donders goed op andere momenten. Ik wil gewoon even antwoord op mijn vraag.

De heer **El Abassi** (DENK):
Ik wil allereerst aangeven dat D66 mij helemaal niks hoeft te sturen. Ik heb de stukken hier gewoon voor mij. Terwijl D66 onzin uitkraamt, kan ik het hier gewoon nog een keer citeren. Het onderzoek heb ik hier ook voor mij, dus er hoeft niks opgestuurd te worden. Bovendien, voor de mensen thuis: iedereen kan het rapport van de Nederlandse orde van advocaten terugvinden en daar zelf naar kijken. Daarnaast is het volgens mij geen jij-bakken. Volgens mij is het een feit dat D66 zich fel heeft verzet tegen deze wet en dat ze nu ineens een draai hebben gemaakt. Ik heb nog steeds niet gehoord waarom.

Dan het alternatief: wat zou je wel moeten doen? Nou, bijvoorbeeld wat het OM aangeeft, wat deskundigen, om in de woorden van D66 te blijven, aangeven: die mensen volgen, die mensen helpen aan deradicalisering, die mensen straffen, die mensen hier berechten en niet het land uitgooien en daarmee het probleem verplaatsen naar andere landen. Tegelijkertijd zou je ook iets moeten doen aan het discriminatoire aspect. Het is niet vreemd dat we al wisten dat het negatief zou uitpakken voor bepaalde doelgroepen voordat deze wet inging, waar ook D66 zich stevig tegen heeft verzet.

Maar we zien nu, 25 gevallen verder, ook dat het met name bepaalde groepen raakt. Vier van de vijf Marokkaanse Nederlanders vallen onder deze wet. Dat betekent dat bij die mensen het paspoort wordt afgepakt, precies in lijn met de kritiek die eerder is gegeven door bepaalde instanties. Ik ga ze niet nog een keer opnoemen. Je ziet dus ook dat die wet verkeerd uitpakt. Die waarschuwingen staan er nog steeds. Het enige wat ik merk, is dat D66 gedraaid is, terwijl er, net als de Raad van State ook aangeeft, genoeg maatregelen zijn te nemen met de wet in de hand. Denk aan terrorismewetgeving, denk aan deelnemen aan terroristische organisaties en ga zo maar door. Alleen beslist D66 nu om een andere afslag te nemen. Dat vind ik kwalijk en jammer.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Ik wilde deze interruptie doen, en toen zei mevrouw Bikker heel terecht: adem in, adem uit. Maar ik wil 'm nu toch niet laten gaan, want de heer El Abassi en ik hebben meermaals debatten gevoerd. Volgens mij hebben we dat vorige week nog gedaan. Ik probeer dat gewoon op de inhoud te doen. Wat is dan het alternatief voor DENK? Ik hoorde de heer El Abassi antwoorden op mijn collega Neijenhuis: het alternatief is die mensen volgen. Maar volgens mij heeft DENK een paar weken geleden tegen de bestuurlijke maatregelen gestemd die het mogelijk maken om deze mensen te volgen. Heeft DENK dan spijt van zijn stem of bedoelen ze een andere manier van volgen? We komen nu namelijk in een heel klein trechtertje terecht van welke opties er dan wél zijn. Misschien kan de heer El Abassi dus even nader toelichten wat hij dan bedoelde met het volgen van die veroordeelde terroristen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **El Abassi** (DENK):
Allereerst, ik heb ook mijn collega van D66 tekortgedaan. "Wat zouden we wel kunnen doen?" Met die vraag beantwoord ik twee mensen tegelijk. We hebben artikel 140a Wetboek van Strafrecht, deelneming aan een terroristische organisatie. We hebben artikel 140 van het Wetboek van Strafrecht, deelneming aan een criminele organisatie. We hebben artikel 134a van het Wetboek van Strafrecht, terroristische training of kennisverwerving. We hebben artikel 205 van het Wetboek van Strafrecht.

Voorzitter, ik denk dat u er niet op zit te wachten dat ik ze allemaal ga opnoemen, maar ik wil best doorgaan als u dat toelaat. Oftewel, er zijn zoals de Raad van State aangeeft genoeg artikelen om mensen te berechten. Er zijn genoeg artikelen, ook binnen het Wetboek van Strafrecht, om verdergaande bevoegdheden te hebben om deze mensen te volgen, te traceren. Dat kan op het moment dat ze Nederlander zijn en dat houdt op op het moment dat ze Nederlander af zijn.

Dat is wat mij betreft ook terecht, want het Openbaar Ministerie geeft aan "doe dit nou niet en zorg ervoor dat ze gewoon Nederlander blijven, want dan kunnen we die mensen volgen". Bij de maatregelen die de VVD keer op keer in moties en amendementen inbrengt, zijn het steeds weer dezelfde instanties — ik ga ze niet nog een keer opnoemen — die bezwaar hebben tegen deze maatregelen van de VVD. Ze doen dat om privacyredenen, om discriminatieredenen of anderszins om redenen.

Voorzitter. Wij weigeren als partij om mee te doen aan dat soort onrechtsstatelijke maatregelen. Dat zullen we blijven doen. Van de VVD schrik ik ook niet, want dat hebben we vaker gezien. Ik schrik er wel van dat andere partijen, die zich wel voordoen als rechtsstatelijke partijen, daarin meegaan.

De **voorzitter**:
Geen interruptie van mevrouw Martens-America, maar wel van de heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Ik liet het even op me inwerken wat de heer El Abassi net zei. Hij zei volgens mij echt: vier op de vijf Marokkanen worden hierdoor geraakt. Ik neem aan dat hij dan de Marokkanen met een dubbele nationaliteit in Nederland bedoelt. Maar als hij zegt dat ze door dit wetsvoorstel geraakt worden, zegt hij dus eigenlijk dat het potentieel allemaal terroristen zijn. De heer El Abassi en zijn partij verwijten partijen als de mijne geregeld dat we Marokkanen stigmatiseren, maar dit is het meest stigmatiserende dat ik ooit in dit Kamergebouw over Marokkanen heb horen zeggen.

De heer **El Abassi** (DENK):
Volgens mij zei ik niet vier op de vijf Marokkanen. Anders wil ik mezelf best corrigeren. Vier op de vijf mensen die onder deze maatregelen vallen, zijn van Marokkaanse komaf. Dat heeft niets te maken met het feit dat ze Marokkaans zijn. Dat heeft te maken met het feit dat er gewoon relatief veel Marokkaanse Nederlanders zijn, net als Turkse Nederlanders overigens. Het andere feit heeft ermee te maken dat je volgens de Marokkaanse wet geen afstand kunt doen van het Marokkaan-zijn. Sterker nog, als je in Nederland geboren wordt en helemaal niks met Marokko hebt, maar wel een ouder of een grootouder hebt die uit Marokko komt, dan ben je volgens de Marokkaanse wet Marokkaan. Dat kan je niet weghalen. Dat is volgens de Marokkaanse wet het geval.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Daarmee heb je ook die dubbele nationaliteit. Dus het is niet raar dat met name Marokkaanse Nederlanders, gezien de grootte van de groep en gezien het feit dat de Marokkaanse wetgeving daarop stuurt, onder deze wet vallen. Het raakt hen onevenredig.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Aan het begin van zijn antwoord leek de heer El Abassi zichzelf een beetje te corrigeren, maar hij vloog daarna weer volledig uit de bocht. Hij blijft namelijk gewoon volhouden dat deze wet Marokkaanse Nederlanders onevenredig raakt. Maar is de heer El Abassi het met mij eens dat deze wet Marokkaanse Nederlanders helemaal niet raakt? Deze wet raakt mensen die uitreizen naar een terroristisch gebied om daar terroristische activiteiten te ontplooien. De heer El Abassi zou alleen maar gelijk hebben met zijn opmerking dat deze wet Marokkaanse Nederlanders raakt als hij zegt dat onder Marokkaanse Nederlanders potentieel extreem veel terroristen zitten. En als hij dat zegt, komt dat voor zijn rekening.

De heer **El Abassi** (DENK):
Pff, oké. Volgens mij had ik al aangegeven dat de grootte ertoe doet, het aantal mensen dat hier is. Het feit dat het alleen Nederlanders raakt met een dubbele nationaliteit: dat is precies waar we het vandaag over hebben. Dat het met name niet mensen raakt die afgelopen week aan het "siegheilen" waren, komt doordat die geen dubbele nationaliteit hebben. Maar ze hebben wel alles wat terrorisme kenmerkt in zich. Ze zijn levensgevaarlijk. Ze zijn heilige boeken aan het verbranden. Ze "siegheilen" door de straten. Maar ze zijn ook bezig met de gewapende strijd tegen alles wat niet wit is, om het maar even zo te noemen. Tegelijkertijd hebben we ook gezien dat ze veel verder gaan. Dat zien we bijvoorbeeld bij azc-demonstraties, waar JA21 vaak stemmen probeert te halen. We zien die mensen marchanderen door de straten. We zien dat ze verder gaan dan alleen hakenkruizen en "siegheilen". Ze vallen namelijk burgemeesters en raadsleden aan. Daarmee zorgen ze ervoor dat het beleid aangepast wordt. Er is onderzoek gedaan waaruit blijkt dat ze er in heel veel gevallen voor gezorgd hebben dat er in de gemeenteraad andere beslissingen genomen werden, op basis van al die bedreigingen. Dat ruikt niet alleen naar terrorisme, dat proeft niet alleen als terrorisme, maar dat ís keihard terrorisme. Dat vier op de vijf Nederlanders zonder migratieachtergrond daar niet onder vallen, is volgens mij vanzelfsprekend. Voor de rest verwijs ik naar het antwoord dat ik net heb gegeven.

De **voorzitter**:
Ik wil terug naar de wet, maar ik wil meneer Ceulemans de gelegenheid bieden om te interrumperen.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Ik zal de heer El Abassi verlossen en hem niet verleiden om nog verder in de enorme vlek te wrijven die hij zelf gecreëerd heeft. Ik constateer gewoon dat deze wet bedoeld is om de veiligheid van Nederlandse staatsburgers in dit land te waarborgen. De heer El Abassi is kennelijk op geen enkele manier bereid om daar serieus mee om te gaan. Hij komt met absurde redeneringen waar hij zelf helemaal in verstrikt raakt. Het lijkt gewoon allemaal één doel te hebben: het niet serieus over de kern van dit probleem hebben. Dat is veelzeggend.

De heer **El Abassi** (DENK):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Volgens mij probeer ik hier juist aan JA21 de oproep te doen om dit heel serieus te laten nemen. Ik zou JA21 willen oproepen: laten we keiharde, maar dan ook keiharde maatregelen nemen tegen elke vorm van terreur en terrorisme, dus ook wat er afgelopen week is gebeurd. Wat mij betreft trekken we daar samen in op, maar laten we dat doen door een maatregel in te voeren die niet discriminerend is. Dat is één. Twee. Laten we dat ook op een rechtsstatelijke manier doen. Laten we dus rekening houden met de kritiek van tal van organisaties. Ik zou JA21 ook willen vragen om dat wat ze de terroristen verwijten, namelijk het niet-rechtsstatelijk handelen en gedragen, niet te doen en zelf het goede voorbeeld te geven.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik sloeg even aan op wat de heer El Abassi zei over dat er een heel groot aantal Marokkanen de dubbele nationaliteit had, dat dat aantal heel erg groot was. Ik heb het even opgezocht, maar de laatste officiële telling van het CBS was in 2014, toen waren er iets meer dan 320.000 mensen die zowel de Nederlandse als de Marokkaanse nationaliteit hadden. In totaal hadden toen 1,3 miljoen mensen een dubbele nationaliteit. Na 2014 is er in Nederland niet meer structureel geregistreerd welke mensen allemaal een dubbele nationaliteit hadden. Ik vraag me ten eerste af waar de heer El Abassi die cijfers vandaan haalt. Als de cijfers van het CBS kloppen, dan gaat de redenering van de heer Ceulemans namelijk dat de heer El Abassi net zelf zegt dat de Marokkanen oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit. Ik begrijp het even niet.

De heer **El Abassi** (DENK):
1,3 miljoen had ik ook genoemd. Als je die 1,3 miljoen splitst naar migratieachtergrond, dan zul je zien dat ruim de helft bestaat uit Marokkaanse en Turkse Nederlanders. Dit zijn cijfers over dubbele nationaliteit. Die cijfers zijn gewoon openbaar toegankelijk. Daarna worden de groepen veel kleiner. Als we het over deze twee groepen hebben, hebben we het over vertienvoudiging van de andere groep. Alleen op basis van die statistieken zou je kunnen zeggen: de kans is tien keer zo groot dat een van deze twee groepen daaronder valt. Dat is statistisch gezien niet raar. Dat mevrouw Lammers dat niet wil begrijpen, ligt eerder aan mevrouw Lammers dan aan mijn uitleg, denk ik.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Kijk, weet je, uiteindelijk maakt het natuurlijk helemaal niet uit hoeveel mensen een dubbel paspoort hebben of niet. Als Marokkanen met een dubbel paspoort zich niet schuldig maken aan een terroristisch misdrijf, wordt het paspoort ook niet afgenomen. Eigenlijk begrijp ik helemaal niet waar de heer El Abassi het over heeft, want als die Marokkanen met een dubbel paspoort zich gewoon netjes aan de Nederlandse wetgeving en onze normen en waarden houden, is er helemaal geen probleem.

De heer **El Abassi** (DENK):
Inderdaad. Mijn oproep is om je te houden aan de regels van onze Nederlandse rechtsstaat. Dat geldt ook voor Kamerleden. Als dat niet het geval is, moet je keihard gestraft worden. Dan moet je niet vrijgepleit worden en de grens over geduwd worden, maar dan moet je hier berecht worden. Als je iets verkeerds hebt gedaan, hoor je in de gevangenis thuis. Dat geldt niet alleen voor mensen met een dubbele nationaliteit, want dat geldt voor alle Nederlanders. Richting JA21 heb ik de volgende oproep gedaan: laten we vooral met iets komen wat binnen onze Nederlandse rechtsstaat valt en niet discriminatoir is. Dan hebben we ook alle kritiek weggewerkt van alle instanties die kritiek hebben op deze wet. Dan heeft u mij aan uw zijde.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Vervolg alstublieft uw betoog.

De heer **El Abassi** (DENK):
Voorzitter. Ik ga verder. Ik was bij het stukje instanties. Het zijn niet zomaar instanties die kritiek hebben op deze bevoegdheid. De Raad van State, het College voor de Rechten van de Mens, de Nederlandse orde van advocaten en het Openbaar Ministerie hebben ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheid belangrijke bezwaren geuit. De Raad van State acht de noodzaak van permanentmaking onvoldoende aangetoond. Het College voor de Rechten van de Mens adviseert de bevoegdheid af te schaffen. De Nederlandse orde van advocaten heeft eerdere wetsvoorstellen ontraden. Het Openbaar Ministerie waarschuwt voor de gevolgen voor strafrechtelijke vervolging en berechting.

Veiligheid vergt opsporing, vervolging, berechting en het voorkomen van hernieuwd geweld, bijvoorbeeld door deradicalisering. Als het intrekken van het Nederlanderschap die mogelijkheden juist belemmerd, wat is dan per saldo de meerwaarde van deze bevoegdheid voor onze nationale veiligheid? Kan de minister concreet aangeven wat er met deze bevoegdheid wordt bereikt wat er met bestaande strafrecht- en andere veiligheidsmaatregelen niet kan worden bereikt?

Voorzitter. Het kabinet stelt dat deze bevoegdheid ideologisch neutraal is, maar op de lijst van terroristische organisaties staan uitsluitend jihadistische organisaties. Ik heb net al aangegeven dat we The Base kennen. Ook Wolvenrad, die in het nieuws is geweest, en heel veel andere verschrikkelijke organisaties zouden we kunnen opnemen naast de organisaties met een jihadistisch oogmerk die hier zojuist genoemd werden. Ondertussen worden we in Nederland geconfronteerd met gewelddadige rechts-extremisten. De beelden van Zembla hebben laten zien dat er neonazistische netwerken bestaan, die internationale contacten onderhouden, getraind worden om te vechten, Hitler vereren en boeken van Joodse schrijvers verbranden. Ook bij gewelddadige anti-azc-protesten zien we de betrokkenheid van rechts-extremisten. Gemeentehuizen worden vernield, lokale bestuurders worden bedreigd en politieagenten worden belaagd. De minister erkent in zijn brief dat dergelijke activiteiten de nationale veiligheid aantasten. Waarom komt deze dreiging dan niet terug in de onderbouwing van dit wetsvoorstel? Hoe verhoudt de samenstelling van de lijst van aangewezen organisaties zich tot de beoogde ideologische neutraliteit van deze bevoegdheid?

Voorzitter. We hebben het gehad over Nederlanders die naar Syrië zijn gereisd. Ik noem de Nederlanders die naar Israël zijn vertrokken om in het Israëlische leger te dienen. Volgens de beschikbare cijfers gaat het om honderden Nederlanders, onder wie minimaal 559 personen met een dubbele nationaliteit. Heeft de minister onderzocht of er onder deze Nederlanders personen zijn die betrokken zijn bij oorlogsmisdaden? Worden eventuele veiligheidsrisico's bij terugkeer naar Nederland beoordeeld? Is er onderzocht of er bij betrokkenheid bij dergelijke misdrijven gronden bestaan om het Nederlanderschap in te trekken? Waarom staan gewelddadige Israëlische kolonistenorganisaties niet op de lijst van aangewezen terroristische organisaties? Aan welke criteria voldoen zij volgens de minister niet?

De **voorzitter**:
Mevrouw Bikker heeft een interruptie, maar u mag uw betoog afmaken.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **El Abassi** (DENK):
Tot slot. Wat ik moeilijk te begrijpen vind, is dat ook partijen die zich in hun verkiezingsprogramma nadrukkelijk profileren als verdedigers van de rechtsstaat, bereid zijn hun rechtsstatelijke principes op te geven zodra zij in een coalitie zitten. Rechtsstatelijke beginselen zijn geen onderhandelingsmateriaal aan een coalitietafel. Als je de rechtsstaat wil beschermen, doe je dat niet door 'm uit te hollen. Dat doe je door vast te houden aan zijn beginselen, juist wanneer het je politiek niet uitkomt.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik dacht: ik luister gewoon het hele betoog van collega El Abassi af, in plaats van in de tussentijd de temperatuur te doen toenemen. Al was dat laatste in dit gebouw, met een storing van de stadsverwarming, niet erg geweest. Deze commissiezaal heeft, denk ik, wel alle temperatuurrecords verbroken, als ik verder in het gebouw rondkijk. Collega El Abassi heeft op een aantal punten rechtsstatelijke bezwaren genoemd die ik me kan voorstellen en die ook zijn opgebracht door de Raad van State. Hij sleept er ook een aantal dingen met de haren bij. Dat is het allermeest het geval in het laatste stukje van zijn betoog, waarin hij het Israëlische leger gelijkstelt aan een terroristische groepering. Ik kan daar met de pet niet bij. Ik vind dat echt bizar, juist ook als je zegt zelf zeer rechtsstatelijk te zijn. Ons strafrecht heeft daarvoor al verschillende vormen. Terrorisme is een ander hoofdstuk dan welke vreemde krijgsdienst dan ook. Als ik het gewoon heel juridisch bekijk, snap ik het niet. Maar ook inhoudelijk gezien gaat deze wetgeving over het jihadistische dreigingsniveau in Nederland. Dat is de reden geweest waarom deze wetgeving ooit tot stand is gekomen. Ik zou collega El Abassi daarom willen vragen om de maat waarmee hij anderen meet ook op zichzelf toe te passen.

De heer **El Abassi** (DENK):
Volgens mij is inderdaad geen een van welke terroristische organisaties dan ook, te vergelijken met Israël wat betreft verschrikkelijke aanslagen die ze hebben gepleegd, niet wat betreft apartheid, niet wat betreft om genocidaal geweld en ook niet wat betreft het aantal slachtoffers. Dat neemt niet weg dat het een ernstige vorm van terreur is, een verschrikkelijke, ernstige vorm van terreur. Ik heb meerdere mensen in dit huis horen roepen dat mensen zich daarmee buiten onze rechtsstaat hebben geschaakt. Dat doen wij niet; dat doen zij zelf. Voor mij is een van de ergste vormen van terreur die je maar kunt benoemen als je meedoet aan een genocide, daarin meegaat en daarheen gaat om kolonisten te helpen. Als we in dit huis maatregelen willen nemen tegen mensen die zich buiten deze rechtsstaat vestigen en er bewust voor kiezen om in een ander land te gaan vechten, dus niet voor Nederland, dan moeten we dat om geloofwaardig over te komen op z'n minst ook doen bij deze groep.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dit slaat natuurlijk weer alles. Ik zie helemaal niet in welk verband deze wetgeving heeft met bijvoorbeeld mensen in Israëlische dienst die bijdragen aan het beschermen tegen Iraanse raketten. Bovendien ziet de wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap op terroristische organisaties. Dat is iets heel anders dan een leger, wat voor kwalificaties de heer El Abassi daaraan ook geeft. Ik deel die niet; het zijn zijn kwalificaties. Dat vond ik al stuitend in het hele betoog. Ja, we hebben ook vormen van terrorisme en extremisme in eigen land en dat moeten we keihard aanpakken. Deze wetgeving is tot stand gekomen omdat mensen zijn uitgereisd en de meest gruwelijke dingen hebben gedaan tegen jezidi's, christenen en andere minderheden. Dat is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

verheerlijkt in ons land. Die dreiging is de reden geweest van deze wetgeving. Dan kan collega El Abassi er van alles met de haren bijslepen — ik heb ook wel weer bewondering voor de lenigheid van geest waarmee hij dat doet — maar dat gaat niet over deze wet. Ik neem er afstand van.

De **voorzitter**:
U mag daar kort op reageren, meneer El Abassi.

De heer **El Abassi** (DENK):
Mevrouw Bikker mag daar afstand van nemen. Ze hoeft mijn standpunt niet te delen met betrekking tot Palestina en wat er gebeurt in Gaza en Israël. Maar het is niet mijn mening. Het is de mening van de VN dat er op dit moment een genocide plaatsvindt. Het is het ICC die het "een beginnende genocide" heeft genoemd en die op dit moment op alle manieren door onrechtstatelijke staten wordt getorpedeerd en wordt tegengehouden om daar onderzoek naar te doen. Er is geen genocide-expert die iets anders beweert. Dit is dus niet mijn mening, maar de mening van de experts. Volgens mij moeten wij, als Kamerleden en als leken, ons vooral gaan scharen achter deskundigen en experts, in plaats van dat de experts nu meekijken en zich dood irriteren aan de idiote dingen die we hier roepen in dit huis. Voorzitter. Ik heb net ook al aangegeven waarom ik het vind passen bij het betoog dat ik vandaag houd. Ik ben sowieso tegen die wet. Wij zijn dat overigens altijd al geweest en wij zullen in tegenstelling tot een aantal andere partijen dan ook niet draaien. Wij zullen hetzelfde standpunt innemen. Maar als we dit willen doen, dan vind ik wel dat we dit naar iedereen moeten doen, naar iedereen die zich onrechtsstatelijk gedraagt,

De **voorzitter**:
Deze voorzitter heeft behoefte aan een sanitaire stop. Ik stel daarom voor dat we drie minuten gaan pauzeren. Daarna geef ik het woord aan mevrouw Bikker voor haar eerste termijn.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**:
Wij gaan weer verder met de vergadering. Ik geef graag het woord aan mevrouw Bikker voor haar eerste termijn.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Voorzitter, dank u wel. Vandaag bespreken wij een wet die zorgt voor de permanentmaking van een onomkeerbare maatregel, te weten het intrekken van het Nederlanderschap. Het dreigingsniveau van de AIVD is verhoogd, waarbij de kans op een aanslag reëel is. De fractie van de ChristenUnie is er vast van overtuigd dat we strijd moeten voeren tegen gewelddadige terroristische groeperingen en individuen die zich keren tegen onze samenleving en zo ongeveer alle denkbare minderheden: christenen, Joden, jezidi's, vrouwen, medegelovigen die niet gelovig genoeg zouden zijn en zo kan ik nog wel even doorgaan.

Ook wetgeving kan zeer behulpzaam zijn in die strijd. Maar juist ook bij de ernstige dreiging die er is, is het altijd belangrijk om te wegen dat je datgene waar je voor staat, namelijk de democratische rechtsstaat waarin minderheden tot hun recht komen, blijft versterken in plaats van uithollen. Daarom zal ik deze wetgeving absoluut wegen op

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

basis van de zorgvuldigheidseisen. De wet moet namelijk voor iedereen en in elke situatie gelijk zijn. Dat is een cruciaal grondbeginsel van onze rechtsstaat.

Als Eerste Kamerlid mocht ik dit dossier vanaf 2017 behandelen. Zojuist heb ik een stukje van mijn inbreng van destijds herhaald. Want ik moet tot mijn spijt constateren dat een aantal vragen die ik aan de voorganger van de minister heb gesteld, in de tussentijd niet zijn beantwoord en zich ook niet in de praktijk als beantwoord hebben bewezen.

Voorzitter. Laat glashelder zijn, voor de ChristenUnie is heel duidelijk dat terroristen nimmer straffeloos mogen wegkomen. Maar de grote vraag blijft, ook bij dit wetsvoorstel, wat nu het bevorderen van de gerechtigheid het meest dient en hoe de veiligheid het meest wordt bevorderd. Dat is een zoektocht en geen pasklaar antwoord. Ik hoop bij dit wetgevingsoverleg echter wel door de uitleg van de minister meer begrip te krijgen voor de noodzakelijkheid van specifiek deze maatregel en het permanent maken daarvan — daar zit het namelijk vooral op — en zekerheid te krijgen dat de risico's worden overzien en beheerst. Rechtvaardigheid vraagt immers om meer dan het wegsturen van mensen. Rechtvaardigheid vraagt om opsporing en bestraffing. Daarom op drie punten kritische vragen.

Allereerst over de onderbouwing. Hoewel de minister erkent dat intrekking onderdeel uitmaakt van een breder interventiepakket, lijkt het een natuurwet dat een verhoogd dreigingsniveau van uitgereisde terroristen vooral kan worden aangepakt met het intrekken van Nederlanderschap. Die inhoudelijke onderbouwing vind ik beperkt overtuigend. Dat is een lezing die ik deel met zowel de Raad van State als de tijdelijke commissie Grondrechten. De minister beschrijft dat het strafrecht het primaire instrument is en blijft in de strijd tegen terrorisme; gelukkig maar, zou ik zeggen. Hij benoemt daarbij echter ook dat de strafrechtelijke route aanwezigheid in Nederland vereist en dat dat als onwenselijk wordt geacht. Daarmee dient zich natuurlijk wel de prangende vraag aan of het voor de minister nu wenselijker is om een burger die met Nederlandse nationaliteit zich aangesloten heeft bij terroristische organisaties elders, ongestraft in de wereld voort te laten wandelen dan deze uiteindelijk toch te berechten. Hoe verhoudt dit zich nu tot onze grondwettelijke verplichting tot het bevorderen van internationale gerechtigdheid?

Daarnaast zouden na tien jaar tijdelijke wetgeving ook lessen moeten zijn geleerd uit de vergelijkingsgroep: mensen met enkel de Nederlandse nationaliteit die zich hebben aangesloten. Valt daarover niet meer te leren over "hoe verder?" dan alleen via deze maatregel de veiligheid te bevorderen? Graag een reflectie van de minister op de vergelijkingsgroep. Ik kan me voorstellen dat die zeer beperkt is, gezien het aantal gevallen. Ook hierover spreek ik dus met mildheid, maar ik wil de vraag wel stellen.

Voorzitter. Mijn tweede thema ziet op de grondigheid van de de maatregel. Rechtsstatelijk heb ik ook een aantal zorgen. De bestuurlijke bevoegdheid die een minister nu krijgt om de nationaliteit in te trekken wringt, zo gaf de Inspectie Veiligheid en Justitie al in 2017 aan, met de rechtsstatelijke beginselen. Enerzijds omdat hier een strafrechtelijke route wordt omzeild, maar ook omdat hierdoor rechtvaardigheid wordt gemist. Hoezeer is het eigenlijk een straf te noemen voor een uitreiziger die Nederlandse waarden afwijst als hij niet langer in het land mogen komen?

Daarnaast moet er helderheid bestaan over hoe de keuzes voor terroristische

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

organisaties op de lijst tot stand komen. Ik deel eerlijk gezegd de bevreemding van collega Van Dijk dat actueel dreigende terroristische organisaties niet op de lijst staan. Als deze wet een effectief middel is, en dat is toch het pleidooi van de regering, waarom wordt de wet, de lijst van terroristische organisaties, dan niet zo benut? Kan de minister meer zekerheid geven over hoe de procedure waarborgt dat er wel actualiteit maar geen politieke keuzes aan ten grondslag komen te liggen? Hoe beoordeelt hij in dat licht het amendement van collega Van Dijk? Hoe wordt geobjectiveerd dat de passende organisaties, dus de terroristische organisaties waar Nederlanders naartoe uitreizen en zo zich eigenlijk afkeren van onze samenleving, op de lijst ook kloppend zijn?

De minister geeft in zijn beantwoording aan dat er bij iedere individuele casus een belangenafweging wordt gemaakt. Kan de minister inzicht geven in hoe deze procedure wordt voltrokken? Hoe verloopt een procedure van eerste melding tot intrekking? Hoe vaak heeft die belangenafweging geleid tot afzien van intrekking? Welk overzicht wordt er gemaakt van de mogelijke nadelen en welke rol speelt familie in dit afwegingskader? Ik weet dat ook daar verschillende kanten aan zitten, zoals ik al deelde in mijn interrupties met collega Straatman.

De Raad van State heeft geoordeeld dat bij de strafrechtelijke route van intrekking van het Nederlanderschap in de praktijk sprake is van indirect onderscheid ten nadele van Nederlanders die door hun nationale en etnische afstemming ook een andere nationaliteit hebben waar zij zelf geen afstand van hebben kunnen doen, maar omdat er toch een legitiem doel is met het lidmaatschap van de terroristische organisatie concludeert de Raad van State eigenlijk hetzelfde als het geval is bij het treden in vreemde krijgsdienst, namelijk: de betrokkene heeft zich door diens gedrag geheel tegen de diepste waarden waar Nederland voor staat gekeerd en daarom kan de band met Nederland niet langer bestaan. Ik begrijp deze redenering en zie ook dat de Raad van State daarmee een belangrijke stap zet ten aanzien van de strafrechtelijke route; we voerden eerder al het gesprek over de vraag of dit juridisch houdbaar is. Maar ik vraag de minister wel hoe hij dit ziet ten aanzien van het bestuursrechtelijk kader, aangezien dat een ander doel heeft dan het strafrechtelijk kader; in dit geval beziet het de veiligheid. Kan de minister schetsen waarom ook bij dit doel het gerechtvaardigd is om dit indirecte onderscheid te maken? Of ziet hij dat anders? Graag een nadere toelichting op dat punt. Ik denk namelijk dat dit ook belangrijk is bij de toekomstige wetsuitleg en onverhoopte rechtszaken.

Voorzitter. Mijn derde punt ziet op veiligheid. Wat maakt Nederland nu veiliger, wat maakt de wereld veiliger en hoe wegen we die beide? We weten allemaal dat rondzwervende terroristen dat in ieder geval niet doen, met of zonder nationaliteit. Daarom is deze wet sowieso niet het einde van ons huiswerk. Ik wil hier mijn waardering uitspreken voor de eerdere inspanningen van toenmalig minister Yeşilgöz om te komen tot berechting in de regio op de plek waar terroristen hebben huisgehouden. In de afgelopen jaren is met wisselende inzet ook Europees hier werk van gemaakt, maar een sluitende aanpak is het niet geworden. Ik zou de minister willen vragen om heel concreet te maken wat er in de komende jaren nodig is, zowel ten aanzien van de kampen die er nog zijn en rondzwervende terroristen en uitreizigers elders op de wereld, alsook … We hebben ook lessen geleerd over hoe hier in de toekomst mee om te gaan. Eerlijk gezegd zou ik het erg belangrijk vinden dat we er alles aan doen om straffeloosheid verder te voorkomen en dat Nederland met gelijkgezinde landen daarin een koploper blijft.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voorzitter. Ik kom tot een afronding. Al met al vindt u mij altijd aan uw zijde met een heldere en rechtvaardige aanpak van terrorisme. Want ja, we moeten hard zijn voor terroristen en daar hoort ook bij dat we recht doen aan de ernst van uitreizigers die zich hebben afgekeerd van de Nederlandse samenleving. Maar nogmaals, wegsturen is niet berechten. We moeten grondigheid betrachten, ook in het bewijs, zorgvuldig zijn als wetgever. De tijdelijke wetgeving liet zien dat we nog geen passend maatgevend antwoord hadden, maar dat in de tussentijd dit het beste was waar een meerderheid van de Kamer toe kon komen. Eerlijk gezegd zie ik dat nog steeds zo en staat met het voortzetten van deze wet — als ik zo beluister had dat wel een meerderheid; mijn fractie zal de afweging nog maken — dat huiswerk nog steeds.

Voorzitter. Ik dacht zo aan het eind van een oplopend temperatuurtje toch even terug te gaan naar een Franse filosoof — heel kort maar, hoor. De Franse filosoof Ricoeur zei dat het kwaad absurd is. Toen ik nog eens tot mij liet doordringen wat er begaan is aan terroristische daden in het gebied van de uitreizigers, kon ik het hem alleen maar nazeggen: het kwaad is absurd. Je moet het kwaad daarom blijven benoemen; je moet het nooit accepteren. Je moet het blijven bestrijden; als het niet lukt in jouw tijden dan toch zeker voor de samenleving waar onze kinderen in opgroeien. Dat is mijn streven; hoe ik deze wet ook beoordeel, wil ik hieraan bijdragen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Bikker.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik wil alleen al interrumperen omdat mevrouw Bikker het had over de Eerste Kamer. Ik zie ons daar nog lopen in 2017. De andere woordvoerder was toen de heer Markuszower. Dat is een stukje nostalgie, maar laat ik daar nou niet te lang op doorgaan, want dat mag niet van de voorzitter. Mijn vraag is de volgende. Ik hoor mevrouw Bikker vooral heel veel zorgen uitspreken over de strekking en toepassing van deze wet. Ik kan bevestigen dat ze daar de afgelopen tien jaar consistent in is. Maar als we kijken naar de best hele enge toepassing die de wettekst krijgt en de hele smalle AMvB — voor sommige woordvoerders is dat ook de kritiek — zet dat de zorgen van mevrouw Bikker dan niet in een iets ander licht?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik heb zelf ook wel de tijd door mijn ogen zien gaan. Als ik kijk naar wat er gebeurd is op de wereldschaal, zijn niet alleen de rimpels in de spiegel toegenomen. Dat is bij mij overigens het geval, niet bij de heer Van Dijk; dat zult u begrijpen. Je ziet dan dat er sindsdien het nodige is gebeurd in de regio van het Midden-Oosten, waar regimes zijn gevallen, maar waar ook terroristische groeperingen en nieuwe groeperingen die we ons toen niet konden inbeelden, zijn opgestaan. Ook is er een dreigingsniveau. Tegelijkertijd denk ik dat de waarschuwing van de experts destijds nog steeds dezelfde is, namelijk dat als geradicaliseerde mensen rondreizen over deze wereld, zij waar dan ook een permanente dreiging zijn. Als Nederland zegt "wij sluiten de grenzen daarvoor", is het zelfs nog niet eens gezegd dat het daadwerkelijk lukt om mensen tegen te houden. Dan heb je in iedere geval op het niveau van het paspoort een afweging gemaakt, maar is de dreiging elders in de wereld niet weg. Ook toen al was de verzuchting … Zelfs de Eerste Kamer in Nederland kon geen passend antwoord op vinden op de vraag: hoe bestrijd je

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dat kwaad nu het best?

Ik zou het het moeilijkst vinden als we deze wet aannemen en dan denken dat de klus geklaard is. De klus is dan namelijk niet geklaard. De internationale jihadisten hebben zich namelijk tot nu toe telkens weer uiterst creatief getoond in het bestrijden en ontwrichten van de westerse samenleving. Daarin zit voor mij het doel. Daarom zit mijn zorg bij deze wet juist op het punt van de veiligheid. Geven we hiermee het passende antwoord? Maar ook proef ik eerlijk gezegd verlegenheid bij eenieder in de commissie. Zelfs als je de stoerste amendementen indient, krijg je dit niet helemaal dicht. Het kwaad is gewoon nog steeds onder ons en daar hebben we waakzaam op te zijn.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Voor een flink deel kan ik het volgen. Deze wet is zeker ook geen wondermiddel en stopt geen gaten op andere plekken. Daar ben ik het allemaal mee eens. Juist het feit dat dat zo is — mevrouw Bikker zet daar ook een streep onder — wordt toch al erkend, ook wel door de terughoudende en verantwoordelijke, zou je kunnen zeggen, toepassing van deze wet? De grenzen van de wet worden niet opgezocht, integendeel. Je kunt je zelfs afvragen of die in de AMvB geen vertaling krijgt die bijna op afknijpen lijkt, zogezegd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dan iets specifieker over het amendement van collega Van Dijk, waarin hij ziet op het uitbreiden van de lijst van terroristische groeperingen. Dat is precies mijn kritiek richting de minister geweest. Mijn indruk is dat de regering zegt: deze wet werkt wel. Anders zou de regering die namelijk niet permanent willen maken. Waarom maak je er dan ook niet een passend gereedschap voor deze tijd van? Ik deel de verwondering van collega Van Dijk daarover, omdat we inmiddels toch ook andere terroristische groeperingen hebben gezien. Tegelijkertijd wil ik ervoor waken dat het een politieke opvatting zou worden wie we op die lijst plaatsen. Ik had net een debatje met mijn buurman. Voor je het weet, kom je dan in hele heftige debatten terecht, die de veiligheid niet dienen, maar ons politiek veel etalage geven. Daar heb ik geen behoefte aan. Dat is ook precies mijn vraag aan de minister: hoe kom je tot een objectiveerbare lijst die juist heel erg recht doet aan het onderkennen van terroristisch gevaar?

De **voorzitter**:
Uw laatste interruptie, meneer Van Dijk.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Een heel korte ter afronding. Dank voor de reactie. Daarom wordt in het amendement aangehaakt bij bestaande terrorismelijsten, die bepaald niet uit de lucht zijn komen vallen, maar waar heel lang over is nagedacht. Maar dat weet mevrouw Bikker ook, denk ik, vermoed ik? Ik moet er toch een vraag van maken.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik dacht het wel. Dank u wel voor deze vraag. Daarin hebben we natuurlijk geregeld samen opgetrokken, bijvoorbeeld als het ging over Iran. Daarover hebben we gezegd: wijs de Revolutionaire Garde aan als een van de instituties die gewoon op deze lijst horen. Wat mij betreft mag je daar dus zeker naar kijken. Mijn vraag aan de minister zit 'm in het volgende. Het gevaar is dat wij wetgeving maken op basis van hetgeen we in de afgelopen jaren hebben gezien, terwijl wetgeving geldt voor wat in de komende jaren naar ons toe komt. Als ik door mijn oogharen heen kijk, zie ik dat we in vergelijking met

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

2017 een andere groep met een dubbele nationaliteit in huis hebben. Dat geeft een nieuwe dynamiek. Dat is breder; dat gaat niet over het amendement van collega Diederik van Dijk. Dat is juist een punt waardoor ik milder spreek over deze wet dan ik in 2017 deed. Ik zie namelijk ook hoe de internationale veiligheidssituatie sindsdien niet is verbeterd, maar veel meer is verslechterd.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Mevrouw Martens-America, aan u het woord.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Ik begin met mijn bijdrage, met het risico dat heel veel vragen aan de minister al zijn gesteld. We bespreken vandaag een relatief kleine, maar hele belangrijke wet, namelijk de wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, die het permanent mogelijk moet maken om het Nederlanderschap in belang van de nationale veiligheid in te trekken. Het intrekken van een paspoort zou op zich geen doel moeten of mogen zijn, maar we mogen onze ogen niet sluiten voor het feit dat in Nederland het dreigingsniveau 4 van 5 geldt. Onze diensten geven duidelijk aan: het jihadisme is, los van alle andere dreigingen, op dit moment nog steeds het grootste gevaar voor uw en onze veiligheid. Wat de VVD betreft zorgen we er dan ook voor dat in Nederland alle instrumenten in de gereedschapskist zitten om in te kunnen grijpen wanneer onze veiligheid in het geding komt. Dat geldt dus ook wanneer mensen ervoor kiezen om zich aan te sluiten bij organisaties die erop gericht zijn om alles te vernietigen waar wij in het Westen voor staan. In dat licht is het belangrijk dat we vandaag de wet bespreken die de mogelijkheid om een paspoort in te trekken, permanent maakt. Vanzelfsprekend moeten we deze wet goed en zorgvuldig bespreken. Ik wil mevrouw Bikker complimenteren voor haar zeer inhoudelijke vragen en zeer terechte zorgen daarover, nadat de temperatuur hier zo hoog was gestegen.

Voorzitter. Aan de andere kant verloopt deze tijdelijke wet op 1 maart. De zorg van mijn fractie is dat met alle aanpassingen die worden gedaan, het risico bestaat dat we deze deadline niet gaan halen. Ook in dat licht zou ik iedereen willen oproepen om zorgvuldig naar de extra ingediende voorstellen te kijken. Deze minister heeft al vaak laten zien dat hij de inzet heeft om deze wet zo snel en zo zorgvuldig mogelijk te behandelen. Ik wil hem en zijn ambtenaren via deze weg dan ook bedanken dat het nog mogelijk is om de wet hier voor de deadline op deze manier te bespreken.

Voorzitter. Ik wil vandaag in mijn bijdrage twee punten noemen. Voor de VVD is het belangrijk dat zodra deze wet van kracht is, deze zo vaak als nodig wordt toegepast. Sinds 2017 is deze tijdelijke wet 25 keer ingezet om het Nederlanderschap af te nemen van personen die zich hebben aangesloten bij terroristische organisaties. We kunnen het ons namelijk niet veroorloven dat deze mensen nog gebruik mogen maken van het Nederlanderschap en daarmee terug kunnen keren naar ons land, met alle risico's van dien. Tegelijkertijd realiseert mijn fractie zich goed dat de wens om deze wet zo vaak mogelijk toe te passen, zou kunnen knellen met de daadwerkelijke uitvoering. Hoe ziet de minister dit? Bestaat er behoefte om deze wet vaker in te zetten? Welke belemmeringen bestaan er om dat eventueel te kunnen doen? Zijn er gevallen bekend waarbij het nog niet is gelukt om het Nederlanderschap in te trekken ondanks dat deze personen zich hebben aangesloten bij een terroristische organisatie? Zo ja, kan de minister dit wellicht schetsen aan de hand van een voorbeeld?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voorzitter. Daarnaast geeft deze wet de minister de bevoegdheid om het Nederlanderschap in te trekken, maar zorgt die er niet voor dat het Nederlanderschap altijd van rechtswege wordt ingetrokken. Er vindt altijd een evenredigheidsafweging plaats. Mijn fractie meent dat er voor Nederlanders die een tweede nationaliteit hebben van een andere Europese lidstaat, ruimte bestaat om deze evenredigheidsafweging zo beperkt mogelijk te houden en om dus bijna altijd over te gaan tot intrekking. Deelt de minister deze afweging? Zo ja, hoe kijkt hij hiernaar?

Voorzitter. Met deze twee punten wil ik mijn bijdrage afsluiten. Het moet de hoogste prioriteit zijn om deze wet zo zorgvuldig en goed mogelijk te behandelen. We moeten alles op alles zetten om ons land zo veilig mogelijk te houden.

Dank u wel.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
De collega van de VVD geeft aan het liefst te hebben dat deze wet zo veel mogelijk wordt gebruikt, dus dat de nationaliteit van personen die uitreizen zo vaak mogelijk wordt ingetrokken. Nu heeft de PVV een amendement ingediend om dat ook mogelijk te maken voor minderjarigen. We zien namelijk dat er tientallen minderjarigen zijn uitgereisd. Is de VVD daar voorstander van?

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Dit is nou een van de punten, nog los van wat ik er inhoudelijk van zou vinden, die de wet dusdanig zouden kunnen veranderen dat zowel de Raad van State als de Eerste Kamer er een ander standpunt over heeft. Dat heeft als risico dat een wet waarvan de VVD zeer blij is dat we hem hier bespreken het niet zou halen. Ik kan me ook niet voorstellen dat de PVV dat risico zou willen nemen. Ik ga inhoudelijk dus goed kijken naar het amendement dat mevrouw Vondeling heeft ingediend. Ik kan me namelijk heel goed voorstellen dat het wat betreft de leeftijd — 15 of 16, 17 of 18? — lastig is als je kijkt naar de daden die zijn gepleegd. Het is echter ook een race naar de bottom. Is iemand van 13 dan op een gegeven moment net zo verantwoordelijk te houden als iemand van 16 of 17? Ik wil er inhoudelijk dus goed naar kijken. Ik begrijp het goed. Ik sluit me ook aan bij de vragen die mevrouw Straatman erover heeft gesteld. Ik wil het in zijn totaliteit goed afwegen.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Nog even als vervolg hierop. Zoals ik al eerder heb gezegd, mag ook de nationaliteit van een 13-jarige wat ons betreft worden ingetrokken. Ik begrijp echter ook dat met name een partij als het CDA daar moeite mee heeft en de VVD ook. Wij zijn dus bereid om die grens eventueel op 16 jaar te zetten. Is de VVD dan bereid om het voorstel te steunen of het in ieder geval serieus in overweging te nemen?

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Laten we vooropstellen dat ik alle amendementen die zijn ingediend, serieus neem. Een amendement indienen kost namelijk veel werk. Het is inmiddels een grote stapel. Mijn antwoord daarop is dus: zeker. Ik zou de vraag echter ook willen doorgeleiden naar de minister. Een van de voor de VVD belangrijke punten is dat dit het haalt en dat de deadline niet vervalt. Het voorstel dat mevrouw Vondeling heeft gedaan, is vrij ingrijpend. Dat kan betekenen dat bijvoorbeeld de Raad van State, maar ook de Eerste Kamer, anders naar deze wet gaat kijken. De VVD wil het risico niet nemen dat we de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

mogelijkheid missen om paspoorten in te trekken van mensen die zich hebben aangesloten bij iets dat alles wil vernietigen waarvoor wij staan. Die afweging wil ik heel zorgvuldig maken. Ik ga zeker zorgvuldig kijken naar alle amendementen die zijn ingediend.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Mevrouw Martens noemt alle amendementen, dus dat geeft een mooi bruggetje. De vraag die je wist dat zou komen! We hebben het een aantal keer gehad over de verouderde sanctielijst. Ik heb op dat punt inderdaad een amendement ingediend. Dat vergroot niet zozeer de strekking of reikwijdte van de wet, voeg ik er nog even aan toe, maar zorgt ervoor dat het wat betreft de AMvB beter aansluit bij de werkelijkheid. Kan mevrouw Martens misschien nog reflecteren op dat amendement?

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Dat doe ik uiteraard. Ik snap heel goed waar de heer Van Dijk vandaan komt, gelet op deze lijst. Ik heb er persoonlijk een afweging over. Het moge duidelijk zijn dat mijn partij er een hele duidelijke mening over heeft. Tegelijkertijd sluit ik me aan bij de woorden die mevrouw Bikker heeft uitgesproken. Ik zou toch niet in een politieke situatie terecht willen komen waarin wij in de plenaire zaal debatten gaan voeren over welke organisaties er al dan niet op de lijst zouden mogen komen. Daar wil ik niet mee zeggen dat de indiener van het amendement dat wél beoogt. Ik ken de heer Van Dijk inmiddels een beetje en dat is niet zo. Het is echter wel het discomfort waar ikzelf op dit moment mee zit. Maar wellicht zijn er nog heel veel stappen tussen mogelijk. Wellicht zou de minister kunnen aangeven waarom de lijst is zoals die is en hoe hij zelf naar het door de heer Van Dijk ingediende amendement kijkt. Voor mij persoonlijk is het een zoektocht waarop ik nog geen antwoord heb gevonden.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank voor deze inhoudelijke reactie. Het laatste wat de SGP wil, is dat we van de lijst een politieke speelbal gaan maken. Daarom onderstreep ik daarbij dat ik niet voor niets aanhaak bij bijvoorbeeld de EU-terrorismelijst. Dat is een zeer doorwrochte lijst. Je komt daar niet zomaar op. Daar gaan heel veel procedures aan vooraf. Erkent mevrouw Martens-America dat het amendement zich daar in ieder geval echt rekenschap van geeft? Het biedt op zichzelf niet de opening om van die lijst een politiek spelletje te maken.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Nee. Ik gok ook dat we deze discussie opnieuw gaan voeren als we de wet over verheerlijking van terrorisme gaan bespreken, want ook daar is natuurlijk de vraag welke lijst we hanteren en wie beoordeelt welke organisaties daaraan worden toegevoegd. Een rechterlijke uitspraak of de EU-lijst gebruiken lijkt me heel legitiem. Hamas is ook een aangewezen terroristische organisatie op die manier. Volgens mij was het mevrouw Straatman die zei dat we meerdere lijsten gebruiken en dat dat verwarrend is op dit moment. Ik heb dus eigenlijk heel veel vragen hierover. Als we alle antwoorden hebben, waarin de minister hopelijk wat comfort in kan geven, ga ik met die bril op naar uw voorstel kijken. Volgens mij willen de heer Van Dijk en ik exact hetzelfde en willen we dat ook op een nette manier doen. Dus laten we even kijken naar de antwoorden.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik hoorde mevrouw Martens-America zeggen dat ze goed naar alle amendementen gaat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

kijken. Ik wilde toch nog even ingaan op ons amendement. Wat houdt de VVD tegen om nu voor dat amendement te stemmen? Precies dat wat in ons amendement staat, staat namelijk ook in het verkiezingsprogramma van de VVD. Het ligt nu voor en er kan nu over gestemd worden. Als het aangenomen wordt, kunnen we dat dus nu al geregeld hebben en hoeven we niet nog twee jaar lang te wachten op de Raad van State en te kijken wanneer we het überhaupt kunnen inplannen voor bespreking. Dan is het gewoon nu geregeld.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
De afdeling recensies — daar ben ik inmiddels aangekomen — zoekt eventjes het juiste amendement erbij. Laat ik eerlijk zijn. Ik snap heel goed waar mevrouw Vondeling vandaan komt, maar ik ben het niet eens met de conclusie — sorry, ik bedoel mevrouw Lammers; excuus — dat het nu voorligt. We bespreken vandaag 14.4 en mevrouw Lammers heeft het over 14.2. De zorg die ik daarbij heb is niet inhoudelijk, want het klopt: mijn verkiezingsprogramma is daar vrij duidelijk over, dus ook mijn standpunt. Wij zitten op dit moment al heel dicht op een deadline met instanties waar deze wet nog doorheen moet. Want laten we eerlijk zijn: deze wet wordt niet in één keer permanent wanneer wij daar volgende dinsdag voor stemmen. Ik vind dat risico heel groot. De VVD heeft liever dat we de mogelijkheid hebben om deze wet permanent te maken en de paspoorten af te kunnen pakken dan dat die nu strandt, dat we dan de volgende keer een coalitie hebben met een andere signatuur en dat deze wet er over twee jaar alsnog niet doorheen komt. Die afweging maakt mijn fractie anders. Dus na de beantwoording van de minister gaan we ook goed kijken naar het voorstel dat de Groep Markuszower heeft ingediend. Ik voel er inhoudelijk gezien zeker wat voor, maar ik wil het wel in een groter plaatje bekijken en ik vind een aangenomen wet nu belangrijker dan extra amendementen.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik begrijp uw standpunt hoor, zeg ik via de voorzitter, maar ik ben het er niet mee eens. De wet ligt nu gewoon voor. Het voorstel is om alleen over 14.4 te praten, maar dat bekent niet dat de wet niet ook geamendeerd kan worden op andere punten. Dat wilde ik nog wel even gezegd hebben, dat het niet betekent dat er geen amendementen op andere punten kunnen worden ingediend. Het amendement ligt dus nu wel degelijk ook gewoon voor. U maakt daar uw afwegingen in.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Afsluitend. Daar heeft mevrouw Lammers natuurlijk helemaal gelijk in. Ik maak wel de afweging dat dan bijvoorbeeld de Raad van State of de Eerste Kamer zou kunnen zeggen "er is geen advies gegeven" of "wij hebben deze inhoudelijk niet op die manier voorbereid" en dat dat vertraging zou kunnen opleveren, omdat ze dan 14.2 nog op die manier zouden willen behandelen. Dat vind ik een serieus risico. Nog los van de inhoud van het voorstel dat mevrouw Lammers hier doet, waar ik echt wel wat voor voel, maakt mijn fractie de afweging dat wij deze wet aangenomen willen krijgen en dat de Eerste Kamer geen munitie krijgt om te zeggen: dit proces moet opnieuw worden doorlopen, want er is geen inhoudelijke behandeling van 14.2 geweest in de Kamer. Het staat mevrouw Lammers natuurlijk vrij om die afweging op een andere manier te maken. Daarom heeft zij dat amendement ingediend. Nogmaals, ik ga na de beantwoording van de minister inhoudelijk naar alle voorstellen kijken en dan gaat mijn fractie daar een afweging op maken.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dat lijkt me helder. Ik vraag mevrouw Lammers om even het voorzitterschap van mij over te nemen, want ik wil ook een korte bijdrage leveren.

Voorzitter: Lammers

De **voorzitter**:
Mevrouw Mutluer, gaat uw gang.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dank u wel. Terroristen moeten opgespoord, moeten worden vervolgd, moeten worden bestraft en moeten daarna desnoods hun Nederlanderschap verliezen en ongewenst vreemdeling worden. Dat is eigenlijk nu de bestaande praktijk en dat is een wet die we al hebben. De wet waar we het vandaag over hebben, is een andere. Daarmee krijgt de minister vergaande bevoegdheden en kan het Nederlanderschap ingenomen worden zonder dat sprake is van enige strafrechtelijke vervolging.

Wij hebben eerder tegen de wet gestemd. Waarom? Je wilt toch niet dat een gevaarlijke jihadistische uitreiziger naar Nederland terugkomt en een gevaar voor de nationale veiligheid gaat vormen? Ik moet u bekennen: natuurlijk willen wij die veiligheid beschermen, van links tot rechts. Dat staat buiten kijf. De veiligheid in Nederland moet beschermd worden, maar de vraag is wel of die bevoegdheid van de minister zonder die strafrechtelijke vervolging nodig is en of die wellicht niet zelfs contraproductief werkt, zoals onder andere ook door de Raad van State is gesteld, tot drie keer toe.

We zien dat deze wet in tien jaar tijd in maar een handje vol gevallen toegepast en daarmee de nationaliteit van iemand is afgepakt: 15 keer in totaal. De laatste jaren is daar zelfs niemand meer bij gekomen. De wet wordt dus amper gebruikt. Je zou dan nog kunnen zeggen: iedere terrorist die je tegenhoudt, is toch meegenomen? Ja, als dat tenminste het geval is.

Dan kom ik eigenlijk ook bij mijn tweede bezwaar: wie zegt dat die terrorist daadwerkelijk verbannen is gebleven? Dat weet niemand. Dat bleek ook uit de evaluatie van het WODC. Zij konden niet vaststellen in hoeveel gevallen de intrekking van het Nederlanderschap terugkeer heeft voorkomen en ook niet of mensen illegaal zijn teruggekeerd. Dan heb je iemand waar je geen zicht op hebt, die wellicht doorgeradicaliseerd is en mogelijk zelfs illegaal in Nederland of binnen Schengen rondloopt. Ik noem zo iemand een ongeleid projectiel. Dan is echt wel de vraag of het gevaar voor de nationale veiligheid er dan niet meer is, nog los van het gevaar dat zo'n onbestrafte terrorist voor andere landen kan opleveren. Dat wordt, zoals ik het zie, al helemaal niet in de overwegingen van de regering meegenomen.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Het staat natuurlijk elke partij vrij om de afweging te maken of het belangrijk is om een wet in stand te houden als die niet wordt gebruikt of niet. Mijn fractie zou zeggen: waarom zou je de brandblusser weghalen uit de gang wanneer er geen brand is geweest? Ik heb toch een vraag over de alternatieven, gewoon een oprechte inhoudelijke vraag. Mevrouw Mutluer zegt terecht — ik twijfel ook niet aan de intenties: we willen dan wel zicht houden op de mensen die hierheen komen. Maar PRO heeft bijvoorbeeld ook een aantal weken geleden tegen de bestuurlijke maatregelen gestemd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

die het mogelijk maken om een gebiedsverbod op te leggen of om een contactverbod op te leggen om deze groep veroordeelde terroristen langdurig te volgen. Dan rest mij toch eigenlijk een vraag. Ik geloof de juiste intenties van mevrouw Mutluer hier, maar aan welke maatregelen denkt PRO dan die wel aangenomen zouden kunnen worden? Want als je ze niet wil verbieden om hierheen te komen, niet wil volgen, geen gebiedsverbod wil opleggen en ook geen contactverbod, dan blijft er zo weinig over.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dat is niet helemaal waar. De reden waarom wij destijds niet voor de andere antiterreurwet hebben gestemd, was omdat die deze minister — het kan straks een andere minister zijn, misschien met andere intenties — dan zonder veroordeling best vergaande bevoegdheden geeft. Waar ik heel erg voor pleit, is dat mensen die dit soort meest nare dingen doen, ook in het buitenland, hun straf krijgen, dat daar een rechter aan te pas komt en dat de rechter dan bijvoorbeeld kan zeggen: we gaan een persoonsgerichte aanpak aanwijzen bij de gemeente. Ik denk bijvoorbeeld aan gedragsbeïnvloedende maatregelen die worden opgelegd door de rechter, een enkelband, een meldplicht of een contactverbod. Ik denk aan reclasseringstoezicht door het gespecialiseerde team TER dat alle zaken oppakt die te maken hebben met terrorisme, met extremisme, met radicalisering. Ik denk aan de AIVD.

Ik denk dat mevrouw Bikker het grootste bezwaar of de grootste vraag op een uitstekende manier verwoordde en dat kan ik volledig onderschrijven: gaan we de minister een dergelijke vergaande bevoegdheid geven terwijl we eigenlijk ten diepste willen dat deze mensen juist bestraft worden, naar de rechter worden gebracht en dat we op die manier recht doen aan de veiligheid. Vandaar ook de vraag die ik opwerp. Volgens mij stelde mevrouw Martens-America die vraag overigens ook.

Je kan wel iemands nationaliteit afnemen en zijn paspoort innemen, maar dat betekent niet dat we daarmee onze veiligheid garanderen. Ook ik heb heel oprechte vragen: wacht eens effe, wat als ze onder de radar verblijven? Wat als ze toch via een illegale route ons land bereiken? Wat als ze verder radicaliseren? Daar maak ik mij enorme zorgen over. Daarom kijk ik echt heel zuiver naar de wet, ook met de opmerkingen van de Raad van State in gedachten. Daarom gaat mijn voorkeur niet uit naar het permanent maken van deze noodwet. Ik wil in plaats daarvan heel erg goed kijken naar wat we strafrechtelijk eigenlijk veel beter kunnen doen. Dat is een afweging die wij heel eerlijk maken.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Die afweging is natuurlijk voor elke partij anders. Ik ben het wel eens met mevrouw Mutluer dat het strafrechtelijke aspect zwaar moet wegen. Voor de VVD is het altijd heel duidelijk geweest dat wij elk instrument zullen steunen dat eraan kan bijdragen dat wij veiliger zijn, zo ook de punten die mevrouw Mutluer noemt.

Maar ik doelde natuurlijk op een ander stuk. Daarom vind ik de beantwoording ook zo ingewikkeld. Er zijn natuurlijk terroristen, voor wie mevrouw Mutluer hier pleit, die hier berecht zijn, nu vrij komen en die voor een bepaald jaartal zijn veroordeeld. De burgemeesters zeggen dat ze weinig instrumenten meer over hebben als er straks tegen een wet wordt gestemd waarin een gebiedsverbod of een contactverbod staat. Is mevrouw Mutluer het dan niet toch ergens met mij eens dat het en-en is? Juist omdat zij bepleit dat deze mensen hier moeten worden bestraft, ben ik op zoek naar een antwoord

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

op de vraag waarom je de minister of de burgemeester niet álle instrumenten mee zou geven om ons daadwerkelijk veilig te houden.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Omdat ik, nogmaals, geloof in straffen. Ik geloof dat dat er uiteindelijk voor gaat zorgen dat wij zicht krijgen op deze mensen. Er kunnen door de rechter ook allerlei maatregelen worden getroffen. Nogmaals, dat is onze afweging. Maar ik vind dus dat deze wet, net als de vorige wet, te ver gaat, omdat er zonder strafrechtelijke vervolging best wel vergaande bevoegdheden worden gegeven.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Mevrouw Mutluer zegt: het gaat er uiteindelijk om dat mensen gestraft moeten worden. Maar in het verleden hebben we natuurlijk gezien dat dit bij uitstek een doelgroep is die via hun advocaten smeekt om naar Nederland te mogen terugkeren. Als ze dan weer in Nederland terugkomen, zien we straffen van — ik heb de aantallen al genoemd — tussen de 30 en 36 maanden en deels voorwaardelijk. Wat denkt mevrouw Mutluer dat een grotere straf is voor mensen die smeken naar Nederland terug te mogen komen? Een korte gevangenisstraf geven, ze in het sop gaar laten koken of, nog beter, ze laten berechten in Irak zelf?

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
We hebben gezien dat deze wens van meerdere partijen, "dan gaan we ze toch in de regio berechten", in de praktijk niet bleek te lukken. Je hebt in dat soort landen dan dus allerlei mensen rondlopen, die verder kunnen radicaliseren. Ik herhaal het toch maar, ook al zei ik het daarnet al: ze kunnen via andere routes toch weer ons land binnenkomen of vanuit het buitenland onze veiligheid in gevaar brengen. Ik snap wel wat u zegt, maar de praktijd is weerbarstiger gebleken. Deze mensen hebben een terroristisch gedachtegoed of ze hebben geweld gepleegd, maar die krijgen dus in de regio niet hun straf. Het lukt niet. Daarom pleit ik ervoor dat ze hier in Nederland hun straf krijgen, een zware straf, nadat de rechter zijn oordeel heeft geveld.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Afrondend. Dat is dan weer een ander argument. Net was het argument nog dat het belangrijk is dat mensen gestraft worden. Daarom zou deze wet niet permanent of voortgezet moeten worden. En nu is het argument weer: dan kunnen ze trouwens op andere gronden naar Nederland komen. Maar is mevrouw Mutluer het met mij eens dat als het om straffen gaat het voor mensen die in een gevangenkamp zitten en die via advocaten smeken om naar Nederland te mogen komen, een zwaardere straf is om ze daar te laten blijven? En nogmaals, het is goed als de berechting daar ook plaatsvindt. Collega Coenradie heeft ook een amendement ingediend om dat mogelijk te maken. Is dat niet een veel grotere straf dan mensen hiernaartoe halen en een korte gevangenisstraf geven? En daarna zijn ze natuurlijk sowieso op Nederlands grondgebied.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Zeker, maar het gebeurt niet. Dat is het punt dat ik wil maken. Ondanks eerdere wensen vanuit de Kamer — ik heb menig commissiedebat Terrorisme/extremisme mogen doen — gebeurt het niet. De praktijk is weerbarstiger. Die mensen worden daar niet berecht. Daarom vind ik ze een gevaar voor ons. Daarom zijn wij er voorstander van dat ze hier vervolgd worden. Dat zeggen overigens ook de officieren van justitie en het Openbaar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ministerie.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Ik hoor mevrouw Mutluer heel duidelijk zeggen dat zij vindt dat deze groep gewoon gestraft moet worden. Dat kan ik begrijpen. Daarom heb ik aan de minister gevraagd hoe we ervoor zorgen dat ze in de regio daadwerkelijk gestraft worden. Ik herken namelijk dat de praktijk soms weerbarstiger is, zoals mevrouw Mutluer zegt. Maar vindt zij dan dat als die mensen toch, op welke manier dan ook, terug naar Nederland komen en hier bestraft zijn, daarna wel het Nederlanderschap mag worden ingetrokken? Die ruimte biedt de wet nu namelijk ook.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dat is gewoon de huidige praktijk. We hebben het vandaag over het permanent maken van de bevoegdheid van deze minister om zonder strafrechtelijke vervolging iemands nationaliteit af te pakken. Op het moment dat iemand hiernaartoe komt en strafrechtelijk vervolgd wordt, mag de rechter diens nationaliteit afpakken. Vervolgens ontstaat natuurlijk wel de discussie wat je doet als het land van herkomst de betreffende persoon niet terugneemt. Dat blijft een zeer ingewikkeld vraagstuk, waar ik ook nog geen antwoord op heb gehoord.

De **voorzitter**:
Mevrouw Straatman met een vervolgvraag.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Daar wilde ik inderdaad naartoe. Kan ik uit dit antwoord afleiden dat mevrouw Mutluer het ermee eens is dat als mensen hier in Nederland strafrechtelijk veroordeeld zijn, hun Nederlanderschap wordt afgenomen? Is zij het daar politiek gezien mee eens? Ik weet dat de wet die mogelijkheid nu biedt in lid 2. De vraag is of zij het daar ook mee eens is.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Nee, daar waren wij het in het verleden sowieso niet mee eens. Het is alleen wel de staande praktijk en daar heb ik mee te dealen.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Dan komen we ergens. Het hoofdargument van mevrouw Mutluer tegen deze wet is dus niet dat de mensen gestraft moeten worden. Nee, het hoofdargument is: ik vind het niet rechtvaardig dat het Nederlanderschap wordt afgenomen van mensen als zij zich aansluiten bij de meest vreselijke organisaties ter wereld. Dat is dan toch het kernargument waarom mevrouw Mutluer, in tegenstelling tot het CDA, tegen deze wet is, en niet het straffen?

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Nee, het kernargument is gewoon dat ik wil dat Nederland veiliger is. Dat kan je het beste bereiken door iemand strafrechtelijk te vervolgen, niet door een soort schijnveiligheid te creëren door iemands nationaliteit af te nemen. Ik weet niet of zij verder radicaliseren, of zij vanuit het buitenland alsnog via illegale routes ons land bereiken. Mijn kernargument is en blijft dat ik niet geloof dat onze veiligheid geborgd is als we al deze bevoegdheden aan deze minister geven, en misschien ook aan de volgende. Daar heb ik een andere oplossing voor. Ik heb net, in antwoord op collega Martens-America, aangegeven wat ik van de rechter verwacht. Dat het College voor de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Rechten van de Mens iets over dat onderscheid heeft gezegd, is natuurlijk absoluut een argument. Mijn kernargument is en blijft echter dat onze veiligheid hiermee niet is gegarandeerd en dat ik veel meer voor het straffen ben.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Het is mij echt totaal niet duidelijk wat PRO nu wil. PRO geeft aan dat veiligheid heel erg belangrijk is. Daarnaast wordt er als het gaat om terroristen gezegd dat ze niet het Nederlanderschap willen afpakken zodat ze niet naar Nederland komen, maar ook zodra ze hier veroordeeld zijn voor terrorisme, willen ze niet het Nederlanderschap afpakken en ze de toegang tot Nederland ontzeggen. Wat is nu de oplossing van PRO om Nederland veilig te houden van terroristen?

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Mevrouw Mutluer is van de rechtsstaat. We hebben gewoon een wet. Als je strafrechtelijk wordt vervolgd vanwege terroristische activiteiten, kan je Nederlanderschap worden afgenomen. Ik heb daar een persoonlijke mening over, maar die wet is er. Ik heb net alleen aangegeven dat ik deze bevoegdheid van de minister contraproductief vind. Het wordt hiermee namelijk lastiger om een ongewenst verklaarde vreemdeling in de gaten te houden, veel moeilijker dan een Nederlander in Nederland, omdat het intrekken van de nationaliteit het vervolgen en straffen van terroristen belemmert. In die zin geef ik dus wel een antwoord op hoe wij het willen zien.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Om eerlijk te zijn hoor ik geen begin van een antwoord op de vraag wat PRO nu precies wil. Uit de antwoorden van mevrouw Mutluer blijkt dat PRO tegen het denaturaliseren van terroristen is. Ik probeer het dus nogmaals. Misschien krijg ik nu wel antwoord.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dan herhaal ik mijzelf. Mevrouw Mutluer is van de rechtsstaat en houdt zich gewoon aan de wet. Volgens de wet kunnen mensen bestraft worden. Na hun bestraffing kan de rechter ertoe besluiten dat hun nationaliteit wordt ingetrokken. Ik heb kanttekeningen geplaatst bij de mensen die niet door hun land van herkomst worden opgevangen: wat doe je dan met die mensen? Daar heb ik de minister nog geen goed antwoord op horen geven. Volgens mij moeten we niet in een woordspel belanden. Ik denk dat ik een heel helder antwoord geef op de vraag van mevrouw Vondeling.

De **voorzitter**:
Dan kunt u uw betoog vervolgen.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Ik denk dat ik al mijn punten heb ingebracht. Nut en noodzaak van deze wet ontgaan mij een beetje. De Raad van State heeft hier drie keer iets over gezegd. Dat neem ik serieus. Ook op het punt van effectiviteit en proportionaliteit schiet de wet wat mij betreft nog steeds tekort. Ik weet dat mevrouw Bikker heel veel vragen heeft gesteld. Ik deel die kritische kanttekeningen ook. Zij gaat de antwoorden afwachten, maar ik kan u alvast zeggen dat ik een andere afweging maak, net als de vorige keer. Ik zal mijn fractie adviseren om tegen deze wet te stemmen.

Voorzitter: Mutluer

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dat gezegd hebbende neem ik het voorzitterschap weer over. We zijn al best lang bezig. Ik weet zeker dat iedereen heel erg hongerig en dorstig is en dat de minister nog het een en ander moet voorbereiden. Ik stel daarom voor om 45 minuten te schorsen. Is dat akkoord? Ja. Om 14.15 uur gaan we weer van start. Mevrouw Bikker heeft nog een nabrander.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Een hele kleine, hoor. Ik zal er het eerste stuk van de beantwoording niet bij zijn, omdat ik een andere commissievergadering heb. Zodra ik mijn belangwekkende tekst daar heb uitgedragen, kom ik weer terug.

De **voorzitter**:
Dat hopen wij ook. Ik neem aan dat uw medewerkers naar de antwoorden luisteren. We gaan nu pauzeren. We zien elkaar om 14.15 uur weer terug.

De vergadering wordt van 13.28 uur tot uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik stel voor dat we gaan beginnen. Een aantal collega's was onderweg en een aantal heeft een debat. Voor wat betreft het wetgevingsoverleg waarvoor we hier zitten, namelijk de intrekking van de Rijkswet, houdende wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in verband met het intrekken van het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid, wil ik graag de minister als eerste het woord te geven, zodat hij kan ingaan op alle vragen die tijdens de eerste termijn zijn gesteld. Aan u het woord, minister.

Minister **Van Weel**:
Dank, voorzitter. Voor de duidelijkheid: het gaat niet om de intrekking van de rijkswet, want dan zouden we een ander debat hebben. Ik heb een korte inleidende spreektekst. Daarna zal ik de volgende blokjes aflopen. Het eerste is de lijsten, zoals ik het maar even noem: welke organisaties? Het tweede blokje is noodzaak en effectiviteit. Het derde blokje is uitvoering. Dan heb ik een blokje overig en daarna zal ik de amendementen appreciëren.

Maar eerst mijn inleidende spreektekst, voorzitter. Dank aan alle Kamerleden voor de gestelde vragen en hun inbreng in eerste termijn. Zoals u weet, vervalt op 1 maart 2027 de bevoegdheid tot intrekking van het Nederlanderschap van uitreizigers die zich in het buitenland hebben aangesloten bij een terroristische organisatie. Ik dank de Kamer voor de mogelijkheid om dit wetsvoorstel daarom op zo kort mogelijke termijn te kunnen behandelen. Het dreigingsniveau in Nederland is door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid vastgesteld op niveau 4, het op één na hoogste dreigingsniveau. Dat houdt in dat de kans op een aanslag in Nederland reëel is. Er gaat een dreiging voor de nationale veiligheid uit van personen die zich in het buitenland bevinden en zich hebben aangesloten bij een terroristische organisatie. De dreiging die uitgaat van terugkerende uitreizigers is en blijft dus potentieel groot. Een bevoegdheid om legale terugkeer in een individueel geval onmogelijk te maken en illegale terugkeer te bemoeilijken, kan daarom niet worden gemist. De inzet van het strafrecht en alle andere maatregelen die kunnen worden genomen, kunnen niet voorkomen dat een dergelijk persoon terugkeert. Daarom is het van groot belang om deze dreiging weg te

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

nemen door een terugkeer naar Nederland te belemmeren met gebruikmaking van artikel 4, vierde lid, van de Rijkswet op het Nederlanderschap.

De **voorzitter**:
Ik zie een interruptie van mevrouw Mutluer, maar daarom vraagt zij mevrouw Vondeling om even het voorzitterschap op zich te nemen.

Voorzitter: Vondeling

De **voorzitter**:
Ik geef mevrouw Mutluer graag het woord.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Ik zal me inhouden als voorzitter en als woordvoerder, maar ik heb toch even een vraag naar aanleiding van de inleiding van de minister. Als we naar het laatste dreigingsbeeld kijken, dan zien we juist dat het nauwelijks nog gaat om terroristen die vanuit het buitenland een dreiging vormen. De NCTV schrijft daarin namelijk expliciet dat er van de grote meerderheid van de eerdere uitreizigers en terugkeerders nu geen geweldsdreiging meer uitgaat. Volgens de NCTV zijn ze niet eens van plan om naar Nederland terug te keren. Het grootste probleem zit met name in de dreiging van mensen die grotendeels online radicaliseren. Hoe moeten wij het dreigingsbeeld zoals dat door de NCTV naar buiten wordt gebracht, zien in relatie tot de inleiding die zojuist door de minister werd gedaan, waarin hij de noodzakelijkheid van de vergaande bevoegdheid van de minister in deze wet rechtvaardigt? Ik ben op zoek naar die rechtvaardiging, zeg ik via u, voorzitter, richting de minister.

Minister **Van Weel**:
Dat het dreigingsniveau op 4 van 5 staat, geeft aan dat de terroristische dreiging nog lang niet is verdwenen en dat jihadistisch terrorisme daar nog steeds de grootste substantiële dreiging vormt. We zien ook nog steeds groeperingen die dit gedachtegoed aanhangen en uitdragen, opereren in internationale conflicten. Ook vormen van Al Qaida en ISIS zijn daar nog steeds actief. Daarmee is het risico dat mensen vanuit Nederland naar dit soort organisaties zouden uitreizen, niet geweken. Daarnaast hebben we nog steeds mensen in het buitenland zitten die zich hebben aangesloten bij deze organisatie. We kijken continu of we daar artikel 14, vierde lid, voor kunnen inzetten. Het aantal keer dat deze bevoegdheid is ingezet an sich is voor mij dus niet de graadmeter voor de vraag of je die wel of niet zou moeten hebben. Daar had ik mijn inleiding omheen gebouwd. Daar waar het gaat om het belang van de nationale veiligheid zijn de 25 keer dat we deze wet hebben ingezet over de afgelopen jaren, voor mij een substantieel aantal van personen die we uiteindelijk uit Nederland hebben weten te weren. Die bevoegdheid voorzie ik ook als nuttig in de toekomst.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dat is nog geen antwoord op mijn vraag. Ik ga weer terug naar het dreigingsbeeld van de NCTV. Ik quote: "In absolute aantallen is het aantal geslaagde uitreizen vanuit Nederland zeer beperkt (...) Waar in de periode 2014-2019 nog sprake was van verschillende aanslagplots door terugkeerders in Nederland, gaat van de grote meerderheid van de uitreizigers en terugkeerders nu geen geweldsdreiging meer uit. (...) Ook is er nauwelijks sprake van een mobiliserende invloed vanuit die groepen op de Nederlandse jihadistische beweging." Weer de vraag: hoe beoordeelt de minister vanuit

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

het huidige dreigingsbeeld de noodzaak van de wet als de conclusie van de NCTV is dat er een wankele basis is voor de rechtvaardiging van deze wet?

Minister **Van Weel**:
Die conclusie is van mevrouw Mutluer en zeker niet van de NCTV. De NCTV steunt namelijk het permanent maken van deze wet wel degelijk. Bij de opkomst van ISIS rond 2014 hebben we gezien dat er in hele korte tijd een enorme aanzuigende werking uitging van een organisatie die daar actief werd, ook in landen in West-Europa. Daarna heeft het een tijd geduurd voordat wij kwamen met een wetsvoorstel om te voorkomen dat deze mensen na hun inzet daar terug zouden kunnen keren in onze maatschappij. Daarin zien we namelijk een risico voor de nationale veiligheid. Het feit dat die organisaties nog bestaan, dat de NCTV op dit moment het jihadistisch terrorisme nog steeds als de grootste dreiging ziet en dat het dreigingsniveau bovendien onveranderd, onverminderd hoog is, zeer hoog, is de motivatie om deze wet uiteindelijk om te willen zetten in een permanente wet.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Tot slot. Hoe moet ik de quote die ik net voorlas uit het dreigingsbeeld, dan wegen? "De meeste Nederlandse uitreizigers bevinden zich in Syrië. Een deel begeeft zich vrijelijk in het gebied dat onder controle staat van het nieuwe bewind. Ze zijn waarschijnlijk niet voornemens om terug te keren naar Nederland." Daar gaat dus geen dreiging voor Nederland van uit, is de conclusie. Hoe moet ik dat beoordelen?

Minister **Van Weel**:
Dit is één zin uit een Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland dat zeer veel pagina's beslaat. Niet alle Nederlandse uitreizigers beweging zich vrijelijk door Syrië heen. We weten ook dat de uitreizigers uit de kampen op dit moment worden vastgehouden in Irak. Die zijn dus niet meegenomen in de weging van de dreiging zoals die hier is genoemd. En ja, het feit dat op een bepaalde momentopname de actuele dreiging vanuit degenen die al zijn teruggekeerd niet bijzonder hoog is, is wat mij betreft geen graadmeter voor of je de mogelijkheid moet hebben om van uitreizigers die zich aansluiten bij zo'n organisatie de nationaliteit af te nemen in het belang van de nationale veiligheid.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Ik neem het voorzitterschap weer terug. Er zijn verder geen interrupties, dus mag u uw betoog voortzetten.

Voorzitter: Mutluer

Minister **Van Weel**:
Ik was bij mijn inleiding, en eigenlijk heb ik heel veel daarvan al in het interruptiedebat met mevrouw Mutluer kunnen bespreken. Om wat ik net zei vind ik het belangrijk om deze bevoegdheid te behouden — niet als automatisme, maar wel als een stuk gereedschap in onze gereedschapskist ter bescherming van de nationale veiligheid. Voordat ik het bruggetje naar de lijsten maak, wil ik nog zeggen dat ik op dit moment kijk naar de samenstelling van de lijst van organisaties die behoren bij dat artikel. Ik zal uw Kamer daar begin volgend jaar over informeren.

Daarmee maak ik een bruggetje naar het kopje lijstjes. Dan kijk ik in eerste instantie

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

naar de heer Diederik van Dijk, die daar een amendement over heeft ingediend. Daar zal ik zo meteen op komen. Laat ik eerst zeggen hoe het werkt. Op dit moment wordt de lijst niet bij AMvB vastgesteld, maar bij besluit van de minister van Justitie en Veiligheid, met tussenkomst van de Rijksministerraad. Dat is in die zin een vrij eenvoudige procedure die geen lange doorlooptijd vereist. Dat geeft maximale vrijheid om een lijst al dan niet aan te passen als daar aanleiding voor zou bestaan. Maar voor het zetten van een organisatie op die lijst zijn er natuurlijk wel een aantal vereisten. De wettelijke vereisten, die ook daadwerkelijk in de wetstekst staan, zijn: een organisatie die een bedreiging vormt voor onze nationale veiligheid en die betrokken is bij een nationaal of internationaal gewapend conflict. Dat zijn dus wel de twee harde vereisten voor elke organisatie die we op de lijst zouden willen plaatsen. Er moet dus een link gelegd kunnen worden met onze eigen nationale veiligheid én er moet sprake zijn van betrokkenheid van een organisatie bij een nationaal of een internationaal gewapend conflict. Louter financiering, om het zo te zeggen, van een strijd is niet voldoende om een organisatie op de lijst te zetten. Die organisatie moet daadwerkelijk deelnemen aan de gewapende strijd.

Wie doen nader onderzoek naar organisaties die daar mogelijk onder vallen? Dat zijn natuurlijk de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Op basis daarvan zijn we op dit moment bezig met een weging van de lijst, die inderdaad al langere tijd ongewijzigd is gebleven. Ik zou dolgraag de vrijheid behouden om op basis van deze criteria, die eigenlijk vrij eenvoudig zijn, en op basis van de inzichten van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de lijst te kunnen uitbreiden, ook heel snel als dat moet. In die zin zou een automatische uitbreiding van de lijst met alle organisaties die op een of andere manier aan terrorisme kunnen worden gelinkt en die heel vaak vanuit het oogmerk van het voorkomen van financiering op sanctielijsten terecht zijn gekomen, het doel van dit wetsvoorstel vertroebelen. Ik kom daar in mijn appreciaties straks op terug, maar dat zou mijn eerste pleidooi zijn. Ik ben dus bereid om te kijken naar die lijst. Ik ben het ermee eens dat die lange tijd ongewijzigd is. Ik zou echter niet graag gebonden zijn aan een wettelijk vastgelegde lijst van organisaties die in aanmerking komen voor dit artikel.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
De strekking van de opmerking, en ook van het amendement, is absoluut niet om de vrijheid van de minister in te perken, maar wel om een situatie te voorkomen waar we nu in zitten. Ook experts zeggen dat de huidige lijst volstrekt is verouderd. Ook met het verhaal van de minister begrijp ik nog steeds niet waarom een organisatie als Hamas, gelet op alle poten die ze inmiddels ook in Europa hebben, er niet op staat. Hoe dan ook, er blijft altijd sprake van een kan-bepaling. Je regelt met mijn pleidooi en mijn amendement alleen dat zo'n verouderde lijst tot het verleden behoort en je sluit aan bij lijsten waarover, zoals de minister terecht heeft gezegd, heel goed wordt nagedacht, in Nederland of in Europa, over wie er al dan niet in staan. Eerlijk gezegd zie ik ook na het verweer van de minister niet in hoe de vrijheid wordt ingeperkt, terwijl ik juist wel het voordeel zie dat we niet meer te maken kunnen krijgen met zó'n achterlopende lijst.

Minister **Van Weel**:
Nogmaals, dat achterlopen zie ik als mijn verantwoordelijkheid en die van mijn erfopvolgers. Wij moeten kijken naar de actualiteit van de lijst waar we het over hebben. Het is natuurlijk wel van belang om te kijken naar waar dit wetsartikel voor bedoeld is. Dit is geen alternatieve manier om terroristische organisaties te bestrijden. Als wij Hamas willen aanpakken, is de voorkeursweg Hamas aanpakken via de strafrechtelijke

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

weg voor de strafrechtelijke feiten waarvan mensen worden verdacht. Dit wetsvoorstel is bedoeld om Nederlanders die zich hebben aangesloten bij zo'n gewapende strijd, bij zo'n gewapend conflict, en die een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid, het Nederlanderschap te ontzeggen. Dat is het enige doel van dit wetsartikel. Als je dan gaat kijken naar waar Nederlanders zich bij hebben aangesloten het afgelopen decennium — welke organisaties die voldeden aan de criteria waren dat? — van wie we absoluut wilden dat deze mensen in het belang van de nationale veiligheid niet terugkeerden naar Nederland, dan heb je het nog steeds over de organisaties zoals die zijn genoemd op de lijst. Desalniettemin heb ik zelf ook de behoefte om die lijst te hernemen en te kijken of er binnen de criteria behoefte is aan modernisering. Vandaar dat ik het zo stel.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Helder. Uit het slot van het antwoord blijkt dat de minister ergens toch wel met mij meevoelt. Er is inderdaad een noodzaak om de lijst te actualiseren. De strekking van het amendement is juist dat je dat achterlopen kunt voorkomen door zo'n koppeling te maken. Mij valt het toch wel op: we hebben een wettekst die op zichzelf al die vrijheid biedt, maar leidt tot een uitvoering via een AMvB die veel enger is, ook door voorwaarden, bijvoorbeeld dat er sprake moet zijn van een substantiële groep Nederlanders. Misschien gaat de minister daar ook nog op in. Dat is niet iets wat in de wet staat. Waar komt dan toch steeds die verenging en verkleining vandaan?

Minister **Van Weel**:
Dat is nog een reden om die bevoegdheid te houden zoals die is. Ik ben dus ook van plan om te gaan kijken naar die beleidsregels, zoals ik ze dan maar even noem, die destijds zijn toegespitst op de groepering zoals die zich destijds voordeed. Die kunnen we dus ook op een vrij eenvoudige manier aanpassen, als we ons maar houden aan de tekst zoals die in de wet is opgenomen. Dat zijn de twee criteria die ik net noemde. Nogmaals, je moet echt wel een link kunnen leggen met onze eigen nationale veiligheid. Daar zal de rechter ook altijd op toetsen. Dat is natuurlijk een van die criteria die niet bij al die organisaties die u heeft genoemd, automatisch leidt tot een causaal verband, en bij andere weer wel. Dat is de slag die wij op dit moment maken.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Laatste keer, heel kort.

De **voorzitter**:
Meneer Diederik van Dijk.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Excuus, voorzitter. De laatste keer, heel kort.

Ja, er zijn misschien ook organisaties denkbaar die niet precies onder die noodzakelijke criteria vallen. Daarom is het ook van belang dat je het hebt over zo'n kanbepaling. Tegelijkertijd vind ik het wel erg moeilijk voorstelbaar dat je niet automatisch een bedreiging bent voor onze veiligheid als je op zo'n nationale terroristenlijst staat, of op zo'n EU-terroristenlijst, waar je bepaald niet zomaar op komt. Kiest de minister hier toch niet voor een te enge benadering?

Minister **Van Weel**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Nee, ik denk het niet. Nogmaals, die lijsten zijn ook niet alleen maar geënt … Wij vinden meer organisaties terroristisch dan dat er organisaties zijn die zich bevinden in een gewapend conflict én een bedreiging vormen voor onze nationale veiligheid. In die zin zie ik het toch echt als venndiagrammen: er zijn organisaties die vallen binnen zowel de internationale sanctielijsten, die volgens ons ook voldoen aan de criteria van een bedreiging van onze nationale veiligheid én zich bevinden in een gewapend conflict. Er zijn ook organisaties die wel een bedreiging vormen voor onze nationale veiligheid en zich bevinden in een gewapend conflict maar die niet voorkomen op de algemene overeengekomen lijsten. En het omgekeerde is ook het geval: er zijn ook organisaties waarvan je via de criteria in deze wet moeilijk kunt zeggen dat ze eraan voldoen, terwijl we ze wel degelijk ongewenst genoeg vinden om ze op bijvoorbeeld een internationale EU-sanctielijst neer te zetten.

De **voorzitter**:
Eerst de heer Ceulemans en daarna mevrouw Straatman.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Toch een vervolgvraag hierop. Net zei de minister over het wetsvoorstel als zodanig: dit is niet als automatisme, maar dit is goed om in de gereedschapskist te hebben. Volgens mij is de uitbreiding van die lijst op de manier die de SGP voorstelt bij uitstek een voorbeeld van iets in de gereedschapskist hebben zonder dat daar meteen allerlei conclusies of consequenties aan verbonden hoeven worden. Mijn vraag is dus wat inhoudelijk het nadeel is van het toevoegen van deze organisaties. Mijn tweede vraag is of de minister dan in ieder geval kan aangeven dat wat ook in de eerste termijn als argument werd genoemd, dus dat het capaciteit gaat kosten, in ieder geval geen argument is om tegen dit amendement te zijn?

Minister **Van Weel**:
Je moet alleen organisaties opnemen die voldoen aan de criteria van de wet. Dat is de kern. Ik kan geen organisaties in een regeling opnemen, of bij amendement in de wet zelf, die niet voldoen aan de criteria van de wet. Dat zijn dus minimaal die twee criteria. De heer Diederik van Dijk noemde net nadere invulling zoals die in lagere beleidsregels is weergegeven. Daar kunnen we van alles aan veranderen — daar ben ik ook gaarne toe bereid — maar aan die twee kerncriteria die in artikel 14.4 staan, moeten die organisaties voldoen. Dat ligt besloten in de tekst zelf.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Maar daar kunnen we over redetwisten. Het tweede deel van mijn vraag was of de minister het er dan in ieder geval mee eens is dat het wel bij amendement toevoegen van deze organisaties — ik weet dat de minister dat niet wil, maar stel dat het toch zou gebeuren — in elk geval niet betekent dat daar capaciteit aan verloren gaat op het moment dat het Rijk dat niet wil. Dat werd in de eerste termijn als argument aangedragen, terwijl het gewoon een kanbepaling is. Op het moment dat organisaties op een lijst staan, kan er natuurlijk vervolgens naar bevind van zaken naar gehandeld worden.

Minister **Van Weel**:
Ik ga even terug naar de kern van waar dit wetsvoorstel op ziet. Dit gaat om Nederlandse uitreizigers met een dubbele nationaliteit die zich hebben aangesloten bij en handelingen hebben verricht voor organisaties die een bedreiging zijn voor onze

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

nationale veiligheid en die zich bevinden in een gewapend conflict. Alles wat je buiten die scope opneemt in de wet, is in zekere zin strijdig met de wet zelf. Dat is waar ik een probleem heb met het automatisch inamenderen van bepaalde organisaties als je niet hard kunt maken dat die organisaties voldoen aan de criteria van de wet zelf. En nogmaals, ik zeg dus niet op voorhand dat er geen enkele organisatie denkbaar is in de lijst zoals genoemd die daar wel aan voldoet — ik heb daar zelf ideeën bij, maar ik ga me daar niet over uitlaten, want dat proces gaan we doorlopen — maar dat is het criterium dat ik hanteer.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
In aanvulling daarop. Ik begrijp goed dat de minister zegt dat je alleen maar terroristische organisaties op die lijst kan plaatsen die een link hebben met de bedreiging van onze nationale veiligheid. Dat is ook het doel van die wet, denk ik. De vraag is alleen hoe je die bedreiging van de nationale veiligheid uitlegt. Zou je niet kunnen zeggen dat iedereen die uitreist naar een gebied waar een terroristische organisatie de dienst uitmaakt, evident radicaliseert en met die radicale ideeën terugkeert, per definitie een gevaar voor de nationale veiligheid is? Dan maakt het dus niet uit of het Hamas, Al Qaida, Hezbollah of wat dan ook is.

Minister **Van Weel**:
Ja, maar dat is niet wat de wet zegt. Dan hadden we een andere wettekst moeten hebben. Voor de wet maakt het namelijk niet uit of het individu een bedreiging is voor de nationale veiligheid. De wet spreekt namelijk over "organisaties" die een bedreiging zijn voor onze nationale veiligheid. Laat ik er maar eentje noemen: de FARC in Colombia. We kunnen het uiterst onwenselijk vinden als Nederlanders zich daarbij aansluiten. We moeten ook zeker in alle gevallen overgaan tot strafrechtelijke vervolging van strafbare feiten die door Nederlanders zijn gepleegd. Je kunt ook betogen dat dat een erkende terroristische organisatie was. Desondanks is het moeilijk om te betogen dat de FARC als organisatie een directe bedreiging vormt voor de nationale veiligheid van Nederland. Dat staat althans niet in hun doelstellingen als een van de te bereiken doelen.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Dat kan ik begrijpen, maar als ik hem dan wat meer mag specificeren: alle terroristische organisaties die in hun doelstellingen antiwesters gedachtegoed hebben. Dat zijn er meer dan die drie; de heer Diederik van Dijk noemde een tweetal. Die hebben overduidelijk antiwesters gedachtegoed. Daarnaartoe reis je uit en daar radicaliseer je. Dan zou je toch wel kunnen stellen dat die organisaties in ieder geval in de kern een bedreiging vormen, alleen al omdat de individuen daar dat gedachtegoed meekrijgen en met dat gedachtegoed terugkeren naar Nederland?

Minister **Van Weel**:
Die link is alweer makkelijker te leggen. Dat is ook de bril waarmee we die herziening van die lijst ter hand zullen nemen.

De **voorzitter**:
Uw laatste interruptie, mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
O, de laatste al. Een korte vervolgvraag dan. Kan de minister iets meer zeggen over de tijdlijn waarin die eventuele herijking of uitbreiding van die lijst naar ons toe zal komen?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Hoe snel kan zoiets gaan?

Minister **Van Weel**:
Het eerste kwartaal van 2027.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Minister **Van Weel**:
Dank. Dan waren er nog een aantal losse vragen over de lijsten.

Een vraag van mevrouw Straatman ging over de rol van de betrokkene in een terroristische organisatie: hoe moet dat worden beoordeeld? De gedragingen van de persoon moeten ertoe leiden dat hij of zij zich heeft aangesloten bij een terroristische organisatie. Dan wordt uiteindelijk per individueel geval bekeken of de intrekking van het Nederlanderschap opportuun is. De rol die een betrokkene heeft vervuld in de terroristische organisatie wordt wel meegewogen, maar is niet doorslaggevend. Het wordt beoordeeld aan de hand van een veelheid van informatie: van bronnen, van zaken die op het internet kunnen worden gevonden, vrienden, kennissen.

Mevrouw Straatman vroeg ook: is het vrijwillige lidmaatschap van een terroristische organisatie zoals Al Qaida of ISIS op zich dan onvoldoende om intrekking van het Nederlanderschap proportioneel te achten? Nee. Wanneer uit de gedragingen van een persoon blijkt dat een persoon is aangesloten bij een organisatie buiten het Koninkrijk gekoppeld aan het artikel, kan het Nederlanderschap worden ingetrokken. Er zijn daarbij echt maar twee voorwaarden van toepassing. Eén. Uit de gedraging moet blijken dat hij de intentie had om zich aan te sluiten bij de organisatie. Dat kan bijvoorbeeld zijn door uitingen op sociale media. Het is belangrijk dat er vastgesteld wordt dat er sprake is van een vrijwillige aansluiting. Daarnaast moeten er feitelijke handelingen zijn verricht voor de organisatie. Dat hoeven dus niet gevechtshandelingen te zijn. Dat kunnen ook allerhande andere handelingen zijn. Dat kan blijken uit bijvoorbeeld een ambtsbericht, maar ook uit informatie van organisaties zoals de IND, de politie of het OM.

De heer El Abassi zei dat er nu alleen jihadistische organisaties op de lijst staan en vroeg of het denkbaar is dat er ook rechts-extremistische organisaties op zouden kunnen komen. Ook hierbij herhaal ik de criteria zoals die in de wet zijn vastgelegd. Het moet dus gaan om organisaties die zich bevinden in gewapend conflict op nationaal of internationaal niveau en die een bedreiging vormen voor onze nationale veiligheid. Daarvoor is de ideologie niet van belang. Het gaat daadwerkelijk om deze twee aspecten. Zoals gezegd, kom ik in het eerste kwartaal met en nieuwe lijst.

Ik denk dat ik daarmee de lijst heb gehad, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ik zie verder geen vragen, dus u kunt … O, er is toch een vraag, van de heer Diederik van Dijk.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik heb een heel klein vraagje. Ik zit namelijk toch te puzzelen met het antwoord van de minister. Dat komt er, als ik het goed afpel, op neer dat hij, zo vat ik het op, kritisch is op

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

het amendement. Hij zegt dat de organisaties die ik in mijn amendement noem, in de zin van de EU-terroristenlijst en de nationale lijst, te breed zijn, omdat er ook terroristische organisaties onder vallen die niet meteen voldoen aan die twee criteria van de wet. Als dat zo is, is dat natuurlijk ontzettend eenvoudig op te lossen door te spreken over die organisaties geplaatst op de EU-terroristenlijst en de nationale sanctielijst terrorisme, voor zover die een bedreigingen vormen voor de nationale veiligheid en betrokken zijn in een gewapend conflict. Dan zijn de criteria helder verwoord. Tegelijkertijd bereik je daarmee dus wel dat die lijst in de toekomst beter geactualiseerd blijft dan nu.

Minister **Van Weel**:
Dat zegt dan nog steeds niks, want uiteindelijk zal de minister nog steeds een lijst moeten maken van organisaties en die vast moeten stellen. Door dat op te nemen, ondervang je niet de plicht die ik heb om die lijst actueel te houden en dat daadwerkelijk met een besluit van de Rijksministerraad bekend te maken.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Heel kort. Daarmee onderváng je niet die plicht, maar daarmee markéér je die plicht en komen we niet meer in de situatie dat we te maken hebben met een lijst die nu, zo blijkt, zes jaar lang eigenlijk gewoon niet meer herzien is. Dan ligt gewoon vast in de wet: hiervan heb je rekenschap te geven. Dat betreft organisaties, uiteraard voor zover die zien op de criteria van deze wet. In mijn beleving zal het dus wel degelijk wat oplossen.

Minister **Van Weel**:
Ik snap wat de heer Diederik van Dijk bedoelt. Ik denk dat er een categorie organisaties is die mogelijk binnen de reikwijdte valt. Maar zoals ik net heb gezegd, zijn het wel twee venndiagrammen. Daarbij lijken we nu ook een heleboel organisaties automatisch binnen de reikwijdte van deze wet te trekken die daar uiteindelijk helemaal niks mee te maken hebben en laat je er één of misschien twee van die lijst over waarvan je daadwerkelijk hard kunt maken dat er sprake is van hetgeen bedoeld is met deze wet, namelijk een organisatie in een gewapend conflict met een bedreiging voor de nationale veiligheid, waarbij er op z'n minst een aannemelijk risico is dat Nederlanders zich daarbij aansluiten. Als dat niet gebeurt, hoef je ook niet te voorkomen dat ze weer terugkomen naar Nederland. Bij de proportionaliteit van dat opnemen in de wet zet ik dan nog steeds vraagtekens. Een deel van de schadelijkheid is dan ook wel verminderd.

De **voorzitter**:
Mevrouw Bikker heeft hierop een vervolgvraag.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dan toch mijn vervolgvraag. Ik gaf eerder richting collega Van Dijk aan dat ik echt nog aan het studeren ben op zijn amendement. Maar vindt de minister dan de huidige lijst, zoals die nu in gebruik is, actueel en doeltreffend? Of zegt hij daarvan ook dat we dat misschien toch iets breder hadden moeten zien?

Minister **Van Weel**:
Als ik kijk naar recente uitreizigerscasus, dan denk ik dat de lijst nog steeds actueel is en dat dit nog steeds organisaties zijn waarbij de kans het grootst is dat Nederlanders zich daarbij zouden willen aansluiten in het buitenland, maar ik kan ook niet uitsluiten dat er meer zijn. Dat is de reden waarom ik nu die actualisatie doe.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Hoe voorkomen we dan dat dat alleen gebeurt op het moment dat er een wakker Kamerlid is, zoals collega Diederik van Dijk, of op een andere manier? Ik zou het namelijk juist verstandig vinden dat de NCTV of een andere daarvoor geëigende organisatie op tijd het belletje doet rinkelen? Heeft de minister dat nu in zijn beeld voldoende ondervangen? Of is daarin hulp van de Kamer toch nog bevorderlijk?

Minister **Van Weel**:
Ik laat me daarbij graag stimuleren door uw Kamer, maar ik kan me voorstellen dat we het dreigingsbeeld leidend maken bij het periodiek hernemen van die lijst. Als iets actueels zich aandient, kunt u er natuurlijk sowieso op rekenen dat ik of elke opvolger meteen zal inspelen op situaties die we zien ontstaan, dus als er een nieuwe organisatie zou opkomen en grote aantallen Nederlanders zich daar ineens bij aansluiten. Maar waar dat niet zo is, kan ik me voorstellen dat het vragen om op basis van het DTN, dat natuurlijk al op jaarlijkse basis komt, te bezien of de lijst actueel is, nuttig zou kunnen zijn om datgene te kunnen ondervangen waarop de heer Van Dijk doelt.

De **voorzitter**:
Helder. U kunt door.

Minister **Van Weel**:
Dan ga ik door met nut en noodzaak of eigenlijk noodzaak en effectiviteit. Daar waren een aantal vragen over gesteld door mevrouw Mutluer.

Een daarvan was: zijn we nou zeker dat terroristen die we hiermee hebben verbannen dan ook niet naar Nederland komen? In ieder geval wordt hen dat aanzienlijk moeilijker gemaakt. De legale weg om naar Nederland te reizen, is hiermee namelijk dichtgezet. Een ongewenstverklaring is wel degelijk een slot op de deur, inclusief de SIS-signalering van deze mensen.

We hebben tot nu toe alleen meegemaakt dat twee mensen gecontroleerd zijn teruggekeerd naar Nederland, omdat ze zich gemeld hebben. Er zijn bij ons geen gevallen bekend van personen die na intrekking op legale wijze — dat sowieso niet — of illegale wijze terug zijn gekomen naar ons land. We hebben uiteraard wel te maken met mensen zonder recht op verblijf hier en waarvan de nationaliteit is ingetrokken die zich nog wel in Nederland bevinden, maar dat is niet op basis van dit artikel maar op basis van artikel 14, lid 2 waarbij het inderdaad niet mogelijk is gebleken om mensen na het uitzitten van een gevangenisstraf ook daadwerkelijk uit het land gezet te krijgen. Daar heeft de Kamer onderling ook al een interruptiedebat over gevoerd.

De **voorzitter**:
Misschien kan mevrouw Vondeling weer even het voorzitterschap overnemen.

Voorzitter: Vondeling

De **voorzitter**:
Een interruptie van mevrouw Mutluer.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Toch moeten we de effectiviteit van dit wetsvoorstel in het licht zien van het WODC-

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

onderzoek dat in 2023 plaatsvond en eigenlijk aangaf dat een nieuwe evaluatie geen zin had, omdat de wet niet is veranderd en er sinds de eerdere evaluatieonderzoeken uit 2020 maar drie nieuwe zaken zijn geweest waarbij het Nederlanderschap is ingetrokken op grond van deze wet. Dat is niet veel. Sterker nog, dat is heel beperkt. De Raad van State heeft uiteraard ook tot drie keer toe aangegeven: wij vinden de onderbouwing, de noodzaak en de effectiviteit vrij beperkt. Hoe kijkt de minister naar deze twee constateringen, waaraan je niet zomaar voorbij zou mogen gaan, ook in het licht van de rechtsstatelijkheid?

Minister **Van Weel**:
Dat doen we ook niet. Ik heb een klein beetje déjà vu naar toen we spraken over de Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding. Daarbij heb ik ook betoogd dat de frequentie waarmee je maatregelen gebruikt of inzet wat mij betreft niet maatgevend is voor of een wet daadwerkelijk noodzakelijk of effectief kan zijn. Dat er maar drie gevallen zijn geweest, heeft ook te maken met het feit dat we op dit moment — gelukkig, zeg ik dan maar — niet te maken hebben met significante aantallen Nederlanders die zich wensen aan te sluiten bij zo'n organisatie, maar er is geen garantie dat dat aantal niet op een of andere manier weer zal toenemen. Dan is het hebben van dit stuk gereedschap in de kist, waarvan tot nu toe in 25 gevallen gebruik is gemaakt in het verleden, wel degelijk iets waarvan ik denk dat het bij kan dragen aan onze nationale veiligheid, ongeacht of je dat nou één keer per jaar gebruikt of twintig keer.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dan nog blijft er een vraag. Het liefst willen we natuurlijk zien dat deze mensen strafrechtelijk worden vervolgd. Een van de vragen die ik had was of het afnemen van de Nederlandse nationaliteit ook niet contraproductief zou kunnen zijn. Ik ben wel even benieuwd hoe de minister daarnaar kijkt, ook in het licht van het feit dat het dan ook echt lastiger wordt om ongewenst verklaarde vreemdelingen — dat zijn ze dan — in de gaten te houden dan wel deze mensen uiteindelijk te laten vervolgen, want we hebben al gezien dat het strafrechtelijk vervolgen in de regio niet werkt.

Minister **Van Weel**:
Dat laatste is heel moeilijk, maar daar blijven we wel op inzetten. Onder andere met Irak. Ook daar werd naar gevraagd. De NCTV is onlangs afgereisd naar Irak, juist met het doel om te kijken wat hier mogelijk is. We zijn daar ook over in overleg met andere Europese landen. Dus dat streven van de regering om te gaan voor die berechting in de regio, is niet weg.

Dan het verminderd toezicht. Bij 14.2 is dat inderdaad een worsteling. Meerderen wezen erop dat het op het moment dat mensen niet kunnen worden uitgezet en ze hier in Nederland zijn moeilijker is om ze in de gaten te houden. Dat is absoluut een punt van aandacht. Dat speelt bij deze categorie eigenlijk niet, want dit zijn mensen die we hun Nederlanderschap ontnemen terwijl ze zich in het buitenland bevinden. Daarmee wordt het dus moeilijker gemaakt voor ze om terug te keren. Er zijn ons dus ook geen gevallen bekend van mensen van wie we het Nederlanderschap hebben ingenomen die alsnog in Nederland zijn aangetroffen. Daar hoeven we dus hier nationaal ook geen toezicht op te houden. In die zin is dat een ontlasting van de nationale middelen en komt het de nationale veiligheid ten goede. Daar waar deze personen een dreiging blijven vormen, ook tegen Nederland vanuit het buitenland, is het mandaat van onze diensten adequaat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

om ze alsnog in de gaten te houden, op welke manier dan ook. Dat is niet gebonden aan het Nederlanderschap. Dat is gewoon gebonden aan de dreiging die dit soort personen kunnen vormen.

Voorzitter: Mutluer

De **voorzitter**:
U mag uw betoog voortzetten.

Minister **Van Weel**:
Ik voeg daaraan toe dat het natuurlijk altijd een individuele afweging is. Er kunnen ook zwaarwegende redenen zijn op grond waarvan strafrechtelijke vervolging wel te verkiezen is boven het ontnemen van het Nederlanderschap. Overigens kan het in theoretische zin — dat is nog niet gebeurd — ook beide. Je kunt het Nederlanderschap ontnemen en alsnog overgaan tot strafrechtelijke vervolging. Dan kan je iemand tijdelijk toegang geven om zijn strafproces bij te wonen. Nogmaals, dit is een heel exotische variant. Ik vind dat wij juist die afweging aan het begin van zo'n traject zouden moeten maken. Het belang van strafrechtelijke vervolging wordt daarbij altijd afgewogen tegen het belang van de nationale veiligheid. Mocht dat leiden tot een dreiging in het land waar diegene zich bevindt, is dat uiteraard ook een factor die we meewegen en die we natuurlijk ook meenemen in de contacten met het land waar het in dat geval over gaat. Daar waar het ISIS aangaat, hadden we te maken met Syrië waar dat, in ieder geval bij het regime, niet leidde tot enige vorm van contact, omdat we daar ook geen banden meer mee hadden, maar er zijn natuurlijk gevallen denkbaar waarbij je je daar wel degelijk rekenschap van wil geven.

Mevrouw Bikker vroeg: wat doen we met mensen die enkel de Nederlandse nationaliteit hebben? Daar kan de bevoegdheid tot intrekking niet worden toegepast. Met het oog op de bescherming van de nationale veiligheid is het ventiel dat daarop zit het niet actief terughalen naar Nederland van deze personen op het moment dat zij een gevaar voor de nationale veiligheid vormen. Om Nederland te beschermen tegen de dreiging die van hen uitgaat, zijn maatregelen getroffen om onopgemerkte terugkeer te voorkomen. Denk aan het vervallen van de geldigheid van paspoorten en het signaleren in het SIS ter fine van aanhouding.

Wanneer er sprake is van een aanhoudingsbevel, kan terugkeer naar Nederland plaatsvinden, maar dan onder begeleiding van de marechaussee. Dan wordt de verdachte bij aankomst aangehouden voor verhoor en kan het Openbaar Ministerie overgaan tot vervolging. We hebben twee gevallen gehad van mensen die zich daadwerkelijk hebben gemeld bij het Nederlandse consulaat. Op dat moment rest het vervolgingsspoor. Dan kun je mensen niet de toegang tot Nederland ontzeggen, maar dat gebeurt dan wel gecontroleerd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dank aan de minister voor de toelichting, al bevat die niet superveel nieuws. Mijn vraag zag er voornamelijk op te bezien hoe we onze veiligheid nou het allermeest beschermen. Deze wet is natuurlijk een klein stukje gereedschap in een breed instrumentarium dat alleen geldt voor mensen met een dubbele nationaliteit, waar ik ook nog vragen over heb gesteld. Daar komen we straks nog over te spreken. In het strafrechtelijk spoor is dat goedgekeurd. Bestuursrechtelijk vind ik dat nog spannend. Ik

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

wil zo doeltreffend mogelijk die veiligheid beschermen en tegelijk straffeloosheid voorkomen. Bij beide geldt dat ik vrees dat door alleen te weren mensen nog steeds straffeloos over de hele wereld rondreizen. Ik was toch wel benieuwd of de minister inmiddels na tien jaar ervaring met deze wetgeving meer inzicht heeft in wat we daar nou beter zouden kunnen doen, ook met andere Europese landen. We zitten al een hele poos met de handen in het haar en de situatie verandert in die zin natuurlijk weinig, behalve als mensen aankloppen bij een consulaat.

Minister **Van Weel**:
Terecht stelt mevrouw Bikker dat dit een worsteling is die we al tien jaar lang hebben en die voortduurt tot de dag van vandaag. Ik denk dat we dat — dat zeg ik ook in reactie op vragen van de heer Ceulemans over hoe we omgaan met de motie van mevrouw Coenradie over het niet actief terughalen van mensen naar Nederland — altijd op een case-by-casebasis zullen doen. Op het moment dat wij denken dat wij de nationale veiligheid beter zouden dienen door iemand gecontroleerd terug te halen, moeten we die mogelijkheid niet op voorhand dichtzetten.

Tegelijkertijd ziet u dat wij tot nu toe elke keer de afweging hebben gemaakt om mensen niet terug te halen en dat we daar zeer terughoudend mee zijn, omdat we denken dat de nationale veiligheid daar meer bij gebaat is dan als die mensen hier in Nederland in het systeem belanden. Dat is een beetje de status quo zoals die nu is. Dit kabinet vindt dit nog steeds een instrument waarmee we in ieder geval voor de nationale veiligheid voorkomen dat mensen hier een dreiging kunnen vormen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik heb me toch nog wat ingelezen en dan niet op de uitreiziger zelf, maar juist op de kinderen van uitreizigers, die niet zelf doelbewust zijn vertrokken om alles waar wij voor staan de rug toe te keren. Nederland is ook terughoudend in het terughalen van deze kinderen, terwijl ik me in beide gevallen kan voorstellen dat hoe langer men daar verblijft, hoe meer men geradicaliseerd raakt. Ik vraag de minister nu niet om nieuwe wetgeving of nieuw beleid. Wat ik hem wel vraag nu we tien jaar verder zijn is of er wetenschappelijk of onderzoeksmatig iets te zeggen is over hoe we dit een volgende keer beter zouden kunnen doen. Hebben we dat al uitgezocht? Moet dat nog uitgezocht? Kunnen we, ook in Europees verband, mogelijk wel lessen leren om te voorkomen dat we ook de komende decennia hier nog hinder van gaan ondervinden?

Minister **Van Weel**:
Dat is een hele terechte vraag. Het eerlijke antwoord is dat er positieve en negatieve verhalen zijn. Dat maakt het enorm lastig om nu, alsof het one size fits all is, te zeggen dat dit de goede aanpak was in dit geval.

We hebben kinderen teruggehaald. Dat hebben we met name gedaan met kinderen van wie geen ouders meer in beeld waren en die van zeer jonge leeftijd waren. Ik denk dat we in grote meerderheid zullen zeggen dat daar de kans dat je ze nog een normaal leven kunt meegeven het grootst is. Er zijn ook kinderen van 15 of 16 jaar die al tien jaar in zo'n kamp hebben gezeten, die eigenlijk niet in Nederland hebben geleefd of er geen actieve herinnering aan hebben en van wie de ouders het gedachtegoed niet hebben afgezworen. Die krijg je automatisch mee op basis van artikel 8 van het EVRM op het moment dat je de kinderen naar Nederland haalt. Dan wordt die weging alweer veel moeilijker.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dat is volgens mij de worsteling waar we continu in zitten. Ik weet dat vorige kabinetten die telkens die weging wel zorgvuldig hebben gemaakt en hebben geprobeerd om al die belangen in beeld te brengen. Ook wij doen dat. Dat heeft er tot nu in deze kabinetsperiode toe geleid dat wij in ieder geval niemand actief hebben teruggehaald naar Nederland.

De **voorzitter**:
Als laatste, mevrouw Bikker.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
We hebben eerder, acht of negen jaar geleden, gespeeld met de gedachte om ouders onmiddellijk uit de ouderlijke macht te zetten op het moment dat ze deze stap maken en dat eventueel ook voor nieuwgeboren kinderen te laten gelden. Daarover zijn destijds allerlei afwegingen gemaakt. We hebben inderdaad een reis afgelegd met positieve en negatieve ervaringen.

Ik zou het heel verstandig vinden als we nu breder kijken, ook omdat de Nederlandse Staat een verantwoordelijkheid voelt voor de kinderen geboren uit deze uitreizigers, juist naar wat op dit punt wijs zou zijn, bijvoorbeeld waar het gaat om die ouderlijke macht en het voorkomen dat artikel 8 EVRM alsnog de reden wordt dat ouders mee terugkomen terwijl je jonge kinderen op dat moment mogelijk wel nog uit die geradicaliseerde omgeving zou kunnen halen.

Ik vraag dus niet van de minister om nu deze wet te veranderen, maar ik zou het wel heel goed vinden — ik hoop op een toezegging van hem — als we op dit punt een aantal lessen gaan leren voor de toekomst en ook over artikel 8 EVRM mogelijk in Europees verband afspraken kunnen maken.

Minister **Van Weel**:
Ik weet dat artikel 8 EVRM een aantal keren heeft meegespeeld. Dat is vrij dwingend en geeft heel weinig ruimte voor het daadwerkelijk uit de ouderlijke macht zetten van ouders. Het recht op gezinsleven staat wat dat betreft heel hoog in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, en terecht. Het speelt ons hier echter wel parten. Dan nog kun je natuurlijk hebben dat de Raad voor de rechtspraak kinderen uiteindelijk tijdelijk onder ander gezag zet. Dat neemt echter niet weg dat ouders dan zeer waarschijnlijk recht hebben om hier te verblijven en omgang te houden met hun kinderen. Ik zit even te denken. Ik denk dat ik in het volgende halfjaarbericht — niet dat wat u binnen een paar weken krijgt, maar het volgende halfjaarbericht over terrorisme en extremisme — hier wat aandacht aan besteed.

De **voorzitter**:
De heer Ceulemans had ook een interruptie op dit onderdeel. Aan u het woord.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Even over de omgang van het kabinet met de aangenomen motie-Coenradie. De minister zegt: onze omgang met die motie is dat onze lijn in principe is dat we mensen niet terughalen, maar dat we dat op een individuele basis willen kunnen beoordelen. Dat is exact de lijn naar aanleiding waarvan deze motie is ingediend. In die motie staat inderdaad gewoon: constaterende dat het kabinet als uitgangspunt hanteert dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

uitgereisde IS-terroristen niet naar Nederland worden teruggehaald; constaterende dat het kabinet tegelijkertijd in individuele casussen de mogelijkheid openhoudt om alsnog tot repatriëring over te gaan. Dat is precies de werkwijze die de minister nu omschrijft.

Naar aanleiding daarvan is een motie ingediend door collega Coenradie die vraagt om een vaste beleidslijn om de mogelijkheid van actieve repatriëring op grond van een individuele afweging uit te sluiten. Dat vraagt dus om een beleidswijziging ten opzichte van de beleidslijn die de minister schetst en hij zegt nu: daar doe ik eigenlijk niks mee. Valt ik dat goed samen? Ik zit niet in de commissie JenV, dus ik weet niet of dat eerder gewisseld is, maar ik vind het een opvallende omgang met een aangenomen motie.

Minister **Van Weel**:
Er komt nog een formele schriftelijke afdoening van die motie. Daar zou ik u op willen wijzen. Wat ik net heb gezegd, is hoe we dat op dit moment doen en daarbij geven we ons dus rekenschap van die aangenomen motie.

De heer **Ceulemans** (JA21):
De minister schetst nu de manier waarop hij het nu doet en die handelswijze is de aanleiding geweest voor een motie om het kabinet op te dragen om die handelswijze te veranderen. Daarvan zegt de minister nu feitelijk: ik verander helemaal niets aan wat ik deed anders dan het feit dat ik me rekenschap geef van dat die motie is aangenomen. Daar hebben we niet zoveel aan. Ik zie de minister nee schudden. Dan ben ik wel benieuwd wat er dan concreet gaat veranderen naar aanleiding van dat een Kamermeerderheid geeft gezegd: ook op individuele basis moet repatriëring onmogelijk gemaakt worden.

Minister **Van Weel**:
De regering beziet altijd hoe zij omgaat met aangenomen moties. Dat doen we ook in dit geval. Daar komen we schriftelijk op terug. Daarbij telt niet altijd alleen de motie, maar tellen ook de wetten en regels waar we aan gehouden zijn. Dat hele complex zullen we meenemen in de reactie op hoe we omgaan met de aangenomen motie van mevrouw Coenradie.

De **voorzitter**:
Als alle moties zouden worden overgenomen door het kabinet, dan was ons werk inderdaad wat makkelijker geweest. Meneer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Dat is waar. Laat ik dan maar besluiten met dat mevrouw Coenradie, haar kennende, het hier niet bij laat zitten.

De **voorzitter**:
Ik denk dat we mevrouw Coenradie allemaal kennen. We wachten de reactie van haar af op de schriftelijke afdoening van de minister. Minister, gaat u verder.

Minister **Van Weel**:
En die kent mevrouw Coenradie ook heel goed. Die zal daar ook rekening mee houden in de wijze waarop hij met deze motie omgaat.

De heer Ceulemans vroeg hoeveel van de 75 uitreizigers in Syrië, Irak of elders een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dubbele nationaliteit hebben. Een deel van die uitreizigers die zich in dat gebied bevinden, heeft naast de Nederlandse ook een andere nationaliteit. Een groot deel van hen heeft zich duurzaam gevestigd in de regio en heeft niet de intentie om terug te keren naar Nederland. Dat is de groep waar mevrouw Mutluer op doelde, waar het gaat om het DTN. We hebben in 25 gevallen het Nederlanderschap kunnen intrekken op basis van artikel 14.4 bij deze groep en we kijken continu of er nieuwe aanknopingspunten zijn om dat ook bij resterende casus te doen. Soms komt er inderdaad nieuwe informatie naar boven of bereikt ons die via andere bronnen waardoor we zo'n casus weer kunnen openen. Dus het boek is wat dat betreft nooit dicht.

De **voorzitter**:
Eén opmerking van de heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Eén korte vraag, want dan is het volgens mij helemaal opgeklaard. Er wordt inderdaad steeds gesproken over 300 uitreizigers, maar de aantallen die zijn ingetrokken of in proces zijn, zijn een stuk lager. We kunnen er dus van uitgaan dat die hele restgroep of mensen zijn die daar zitten en die niet willen terugkomen of bijvoorbeeld mensen die inmiddels dood zijn.

Minister **Van Weel**:
Of mensen voor wie de drempel voor het intrekken van het Nederlanderschap niet kon worden gehaald. Dat zag dus op wat ik net zei, namelijk, één, dat aangetoond kan worden dat mensen zich vrijwillig hebben aangesloten bij een dergelijke organisatie en, twee, dat ze feitelijke handelingen hebben verricht voor die organisatie. Dat hoeven dus geen gevechtshandelingen te zijn, maar ze moeten wel aantoonbaar onderdeel zijn geweest. Wat we hebben gezien is dat het met name bij een deel van de vrouwelijke uitreizigers die daar hebben gezeten af en toe moeilijk was om de drempel van die twee bewijslasten te halen.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Dan toch daar een verduidelijkende vraag over. Ik heb ook een opmerking gemaakt over die datum, uit mijn hoofd 11 maart 2017. Daar vind ik van alles van. Dat is, of je dat nou goed vindt of niet, tenminste een duidelijke grens, maar die andere categorie begrijp ik gewoon niet. Dat zijn mensen die willens en wetens zijn uitgereisd naar Irak of naar Syrië op het moment daar het IS-kalifaat gevestigd was. Dat zijn dus mensen die doelbewust daarnaartoe zijn gegaan met als enige reden dat daar op dat moment dat kalifaat was, bestaande uit een terroristische groepering. Hoe kan het dan zo geredeneerd worden dat mensen die daarnaartoe zijn gegaan zich niet hebben aangesloten bij een gewapend conflict dat een gevaar vormt voor de openbare orde in Nederland en de organisatie die daaronder zit, op het moment dat dat het enige doel was voor die mensen om daarnaartoe te gaan?

Minister **Van Weel**:
Eén. Ik noemde daarnet het woordje "vrijwillig". Je zult in alle gevallen toch moeten vaststellen of daarvan sprake was. Ik denk niet dat dat in alle gevallen zo is. Er zijn om diezelfde reden ook mensen door de rechter in Nederland vrijgesproken van deelname aan een terroristische organisatie. Bovendien is er nog een categorie mensen die geen dubbele nationaliteit heeft. Die zit hier ook bij en die moeten we niet vergeten.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
U heeft er nog eentje, meneer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Het is geen interruptie, maar een vraag. Of ik moet eroverheen gelezen hebben, maar kunnen wij dan een keer een heel duidelijk overzicht krijgen van alles en iedereen die zich daar nog ophoudt, de reden dat ze daar zijn en de reden waarom ze in de ogen van de minister niet in aanmerking komen voor de behandeling waar dit wetsvoorstel op ziet? Dan hebben we daar een totaalbeeld van.

Minister **Van Weel**:
Ja, op hoofdlijnen, dus in categorieën van mensen die daar zitten, mensen met een dubbele nationaliteit, Syrië dan wel Irak et cetera. Op hoofdlijnen kan ik dat doen, maar ik ga dat niet op individuele casus doen. Dat zou ik niet mogen.

De **voorzitter**:
Helder. U mag door.

Minister **Van Weel**:
Mevrouw Vondeling vroeg naar de leeftijdsgrens. Ik zag dat u uw amendement heeft aangepast. Ik kom daar zo op terug. Origineel stond de leeftijdsgrens in het wetsvoorstel inderdaad op 16 jaar. Bij amendement van het lid Ceder is die grens destijds verhoogd van 16 naar 18 jaar. Nu kan het Nederlanderschap dus alleen worden ingetrokken bij personen die 18 jaar of ouder zijn. Ik kom zo meteen nog terug op de appreciatie van het amendement, ik wil alleen zeggen dat er tot dusver geen zaken bekend zijn van minderjarige uitreizigers die zich hebben aangesloten bij een terroristische organisatie in het buitenland. Ik kan daarbij alleen historische data geven.

De **voorzitter**:
Mevrouw Vondeling heeft hier een vraag over.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
De minister geeft aan dat er op dit moment geen cijfers zijn over minderjarigen die zich hebben aangesloten. Tegelijkertijd geeft hij aan dat het bij de totstandkoming van de wet wel gold voor 16-jarigen. Dat heeft volgens mij vijf jaar lang zo gegolden. Dan vraag ik mij af waarom we het nu niet weer in de wet opnemen, helemaal nu de AIVD vrij recent in een rapport zegt dat de dreiging vanuit minderjarigen steeds meer toeneemt, dat er steeds meer minderjarigen worden aangehouden voor terroristische misdrijven en dat er steeds meer minderjarigen willen uitreizen. Goed, de minister komt nog met een appreciatie, maar ziet de minister wel in dat het gezien de dreiging die uitgaat van die specifieke groep, goed zou zijn om die groep mee te nemen in deze bevoegdheid?

Minister **Van Weel**:
Mevrouw Vondeling heeft zeker gelijk dat er een dreiging uitgaat van deze groep. Nogmaals, dat wij radicalisering op steeds jongere leeftijd tegenkomen, is ook met dank — helaas, zeg ik daarbij — aan het sociale domein, het onlinedomein waar jongeren eenvoudig te benaderen en te rekruteren zijn, ook voor het plegen van aanslagen. Tot nu toe heeft dat bij minderjarigen nog niet geleid tot concreet uitreizen naar een terroristische organisatie. Dat is het enige dat ik noemde. In 2017, toen het amendement werd ingediend, was een van de overwegingen dat hiervoor geen nut en noodzaak zou

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zijn omdat de verwachting was dat er geen minderjarigen zouden uitreizen. Ik kan alleen maar staven dat dat in de afgelopen negen jaar inderdaad niet in het geval is geweest. Dat neemt niet weg dat wat niet is, wel zou kunnen. Een beetje ambivalent, maar …

De **voorzitter**:
We wachten op de appreciatie.

Minister **Van Weel**:
Dat was noodzaak en effectiviteit. Dan kom ik nu bij de uitvoering, voorzitter.

Mevrouw Martens-America zei deze bevoegdheid graag zo vaak mogelijk toe te willen passen en vroeg of ik als minister de behoefte heb om de wet vaker in te zetten en welke belemmeringen daarbij zijn. Ja, ik deel de behoefte. Daarom wil ik ook dat er periodiek wordt gekeken naar alle openstaande casussen, om te kijken of er nieuwe aanknopingspunten zijn om over te gaan tot intrekking. We moeten de criteria, de voorwaarden, natuurlijk wel in het oog houden. Het kan natuurlijk niet leiden tot stateloosheid. Daarom komen we uit op de dubbele nationaliteit. Ook dan moeten we elke keer kijken naar het individuele geval. In 2019 is de hele casus voor het laatst integraal bekeken. We doen dat ook nu op periodieke basis, op momenten dat nieuwe informatie beschikbaar komt.

Mevrouw Bikker vroeg naar inzichten in hoe de individuele belangenafweging verloopt. De belangenafweging op grond van artikel 14.4 heeft nog niet eerder geleid tot een besluit om niet in te trekken, kan ik aan de voorkant zeggen. In ieder geval wordt het OM bevraagd naar de strafrechtelijke belangen en het lokaal casusoverleg naar eventuele bijzondere omstandigheden. Er wordt ook gekeken of er voldaan is aan de voorwaarden: is er sprake van een tweede nationaliteit en aantoonbare aansluiting bij een terroristische organisatie, die zich ook na 11 maart 2017 heeft voortgezet? Ook omstandigheden zoals kinderen en familie en artikel 8 EVRM, waar we het al eerder over hadden, worden bij die belangenafweging betrokken. Er wordt ook gekeken of de juridische lat wordt gehaald wat betreft een terroristische organisatie. Die moet namelijk op de lijst staan waar we het eerder over hadden, of in ieder geval gelieerd zijn aan een organisatie die daadwerkelijk op die lijst staat.

Dan vroeg de heer El Abassi nog aan mensen met een dubbele nationaliteit die zijn uitgereisd naar onder andere Israël om daar in het leger te dienen. We hebben daar eerder in verschillende gremia over gewisseld. Het is aan het OM om onderzoek te doen naar oorlogsmisdaden en te beoordelen of verdachten van dergelijke misdrijven worden vervolgd. Personen die verdacht worden van oorlogsmisdaden kunnen bij terugkomst in Nederland worden vastgezet en vervolgd. Artikel 14.4 is dus niet van toepassing, want dat is alleen van toepassing op mensen die zich in het buitenland hebben aangesloten bij een terroristische organisatie die voorkomt op de lijst.

Over de regio hebben we het gehad. Op de motie-Coenradie komen we schriftelijk terug.

Mevrouw Martens-America vroeg of er voorbeelden zijn waarbij het intrekken niet mogelijk was, ondanks aansluiting bij een terroristische organisatie. Wat waren daarbij dan de juridische belemmeringen? Ik noemde net al de voorwaarden waaraan moet worden voldaan. We zijn bij alle uitreizigers waarbij aan de voorwaarden werd voldaan, overgegaan tot intrekking. In enkele gevallen is dat besluit vernietigd door de rechter,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

hoewel er wel sprake was van daadwerkelijk aansluiten. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat de rechter familieleven zwaarder meewoog dan wij dat uiteindelijk bij de intrekking hadden gedaan. Dat is individuele casuïstiek. In verreweg de meeste gevallen is het oordeel en de intrekking overeind blijven staan.

De heer Ceulemans vroeg hoeveel uitreizigers er zijn teruggekeerd en vervolgd. Volgens cijfers van begin dit jaar zijn zo'n 110 uitreizigers teruggekeerd naar Nederland of een ander land waarvan ze ook de nationaliteit hebben. Waar mogelijk is het Openbaar Ministerie tegen alle onbekende uitreizigers een onderzoek gestart. Bij terugkeer in Nederland worden verdachten aangehouden voor verhoor en besluit het Openbaar Ministerie over de vervolgen. Mochten ze dan onherroepelijk veroordeeld worden, kan op basis van artikel 14.2 van de wet waar we het vandaag over hebben de nationaliteit worden ingetrokken. Dat gebeurt nog bij verdachten die nu nog vrijkomen. Die weging maken we actief. Dat doe ik samen met de collega van Asiel en Migratie.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Een korte vraag daarover, die tweeledig is. Eén. Wat betreft de personen die hier worden vervolgd en gestraft, over welke orde van grootte aan straffen moeten we dan denken? Ik noemde het voorbeeld al van teruggekeerde vrouwen die zo'n dertig maanden cel krijgen waarvan een deel voorwaardelijk is. Twee. Op het moment dat ze vrijkomen of dat de straf afloopt, kan op grond van 14.2 de nationaliteit worden ingetrokken. Dat wordt dan steeds gewogen. Wat kunnen redenen zijn om het niet te doen? In hoeveel gevallen gebeurt dat ongeveer wel en niet?

De **voorzitter**:
Dat was een lange vraag. Ik hoor graag het antwoord van de minister. Het waren twee vragen in één.

Minister **Van Weel**:
Dat waren er inderdaad twee in één. Het antwoord op de eerste vraag kunt u zelf uit de documentatie van de Raad voor de rechtspraak halen, namelijk welke straffen rechters hebben opgelegd. Ik zal kijken of we daar in generieke zin iets over kunnen zeggen in een volgend bericht. Uiteraard worden al die casussen op hun individuele merites beoordeeld. Wat betreft het intrekken van het Nederlanderschap na een onherroepelijke veroordeling: daarvoor gelden dezelfde belangenafwegingen die we ook maken bij artikel 14.4. Alle persoonlijke omstandigheden worden dus meegewogen. Daarbij ligt de lat om niet over te gaan tot intrekking hoog. Dat zeg ik omdat het er ook toe heeft geleid dat we bij een aantal mensen van wie nog wel degelijk gevaar vanuit gaat, ook naar de mening van de diensten, toch overgegaan zijn tot de intrekking van het Nederlanderschap, ondanks dat dat onze toezichtsmogelijkheden verkleint. We zouden het namelijk onrechtvaardig vinden dat het vormen van een gevaar zal leiden tot het behoud van het Nederlanderschap, versus dat gevaar afwezig is en iemand zijn nationaliteit wel kwijtraakt. Dit zijn besluiten die elke keer in een individueel geval genomen worden, maar de lat om niet over te gaan tot intrekking ligt echt hoog.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Hoe vaak gebeurt het dan niet, in de orde van grootte?

Minister **Van Weel**:
Daar kunnen we op terugkomen. Als ik kijk naar mijn eigen ervaring, zeg ik dat er één

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

keer per maand of één keer per twee manden zo'n geval langskomt. In de regel wordt er overgegaan tot intrekking.

Dat brengt mij meteen bij de vraag van de heer Neijenhuis: welke mogelijkheden hebben we om te blijven monitoren? Wat betreft 14.4 is dat eenvoudig. Dan zijn het de diensten. Die zijn ook bevoegd om niet-Nederlanders, ook in het buitenland, te monitoren wanneer zij een gevaar vormen voor de nationale veiligheid. Wat betreft mensen die het Nederlanderschap kwijt zijn geraakt, maar zich wel in Nederland bevinden — dan heb ik het dus niet over dit wetsvoorstel, maar over 14.2 — kent het uitdagingen. Op het moment dat iemand het Nederlanderschap niet meer heeft, heeft iemand ook niet alle middelen, zoals reclassering, ggz, et cetera, onverkort tot de beschikking. Als iemand verdachte is in een strafrechtelijk onderzoek kan het OM, ook na het intrekken van het Nederlanderschap, wel bijzondere opsporingsbevoegdheden inzetten om iemand alsnog op te sporen. Dat kan ook in het buitenland, met inachtneming van de regels over internationale rechtshulp.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Ik zat even te zoeken of dit het eind van het antwoord was. Dank voor het antwoord, maar ik ben vooral erg benieuwd hoe de lacunes gaan worden opgelost. Wat kan ik van het kabinet verwachten qua tijdlijn en voorstellen?

Minister **Van Weel**:
We, de minister van Asiel en Migratie en ik, hebben daar onlangs een brief over gestuurd. Het ligt voornamelijk op onze beide terreinen. Het gaat over verblijfsrecht. Uiteindelijk is ons primaire doel om deze mensen uitgezet te krijgen naar het land van de nationaliteit die ze nog hebben. Die inspanningen gaan onverkort door. In de tussentijd — daar kom ik zo meteen op terug in een aantal vragen — proberen we natuurlijk met de uitbreidingen van de terugkeermogelijkheden, maar ook de vreemdelingendetentie, een aantal stappen te zetten om de controle op deze mensen te vergroten.

Mevrouw Straatman vroeg: hoe vaak is het voorgekomen dat van intrekking is afgezien vanwege de aanwezigheid van minderjarige kinderen? Wat gebeurt er als die naar Nederland afreizen? Hoe voorkomen we dat ouders zich kunnen aansluiten? Er is tot nu toe niet besloten om af te zien van intrekking vanwege de aanwezigheid van minderjarige kinderen. Wel heeft de rechter één intrekking vernietigd, omdat bij het besluit te weinig rekening werd gehouden met de belangen van haar Nederlandse kinderen. Het is een bredere belangenafweging, zoals gezegd. Ook wij wegen dit hierin mee. Minderjarige kinderen kunnen niet zomaar zelfstandig naar Nederland reizen. Ze zullen in ieder geval over een geldig reisdocument moeten beschikken en als ze niet over de Nederlandse of een andere EU-nationaliteit beschikken, zal verblijfsrecht moeten worden aangevraagd. Als die kinderen inmiddels in Nederland zijn, zou verblijfsrecht voor de ouders kunnen worden aangevraagd. Dan hangt het er even van af of een beroep wordt gedaan op EVRM 8 en het inmiddels beruchte Chavez-arrest of dan daadwerkelijk overgegaan moet worden tot gezinshereniging. Ik kan dat dus niet uitsluiten. Ik had dat eerder in een interruptiedebatje met mevrouw Bikker ook al gezegd.

De heer Ceulemans vroeg of we artikel 14.2 — we hebben het er vandaag niet over — kunnen aanscherpen om ook bij voordeling in het buitenland over te kunnen gaan tot intrekking van het Nederlanderschap. Op grond van artikel 14.2 is het van belang dat er een onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf ligt. Dat moet een

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

misdaad tegen de Nederlandse Staat zijn en daardoor te linken zijn aan de band met Nederland die uiteindelijk wordt verbroken. Daarom moet het een Nederlands vonnis zijn en kan het niet worden verbreed naar buitenlandse veroordelingen.

De heer Ceulemans zei ook dat ze vaak niet vertrekken, dat vreemdelingenbewaring te kort duurt en dat deze mensen nooit op straat terecht mogen komen en vroeg of dat geregeld wordt. Ik heb al gezegd dat het absoluut een prioriteit is voor zowel mij als de minister van Asiel en Migratie. Als u mij vraagt wat de gevallen zijn waar ik af en toe buikpijn van heb, dan zitten deze daar zeker bij. Die hebben dus de volle aandacht. Dat vraagt ook een hoop van de capaciteit van onder andere onze diensten en onze gemeenten, om deze mensen in de gaten te houden. Vanuit strafrechtelijke detentie zijn we al aan het proberen om te werken aan het vertrek van deze mensen en als dat niet direct mogelijk is, dan wordt ingezet op toezichtsmaatregelen, waaronder de vreemdelingenbewaring.

We hebben ingezet op nieuwe Europese terugkeerwetgeving en het verruimen terugkeermogelijkheden om strenger op te kunnen treden tegen vreemdelingen die een veiligheidsrisico vormen. De Terugkeerverordening is op 16 oktober gedeeltelijk in werking getreden. Daarbij zijn de termijnen voor vreemdelingenbewaring in ieder geval verruimd. Voor personen die een veiligheidsrisico vormen, is er nu geen maximumtermijn meer. Dat zal zijn vanaf 17 oktober 2027. Zoals gezegd ben ik zelf ook naar Marokko geweest eerder dit jaar, samen met de minister van Buitenlandse Zaken. Een van de belangrijke onderwerpen die we daar hebben besproken, is ook hoe we in dit beperkte aantal gevallen toch kunnen komen tot overeenstemming en vertrek.

De **voorzitter**:
Ik zie twee interrupties. Ik begin met mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
De minister zegt dat de termijn voor vreemdelingenbewaring vanaf 17 oktober wordt verlengd en dat is goed. Wij begrepen alleen dat telkens het spannende punt is of er zicht is op terugkeer. Als dat zicht er niet is, kan iemand überhaupt niet in vreemdelingenbewaring worden geplaatst. Geldt dat knelpunt nog steeds onder die nieuwe Terugkeerverordening of ziet de minister hier ook wel beweging, zodat we in ieder geval deze mensen zo snel mogelijk daar kunnen plaatsen en dan voor die periode kunnen vasthouden na 17 oktober?

Minister **Van Weel**:
Er moet nog steeds een vorm van zicht zijn, maar de vraag is even — daar ga ik met de minister van Asiel en Migratie naar kijken — wat zicht is. We hebben op dit moment geen landen waar we helemaal niemand naar terug kunnen sturen of er is maar een heel beperkt aantal landen waarvoor dat geldt. Je zou dus kunnen betogen dat er wel degelijk zicht is, ook als dat in een specifiek geval wellicht nog niet gematerialiseerd is. Ik denk dat we daar gaan proberen te zoeken naar de ruimte die er is.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag, mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Dank. Ik denk dat het heel mooi is dat de minister dat samen met de minister van Asiel

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

en Migratie probeert. Voor de voor terrorisme veroordeelden die nu vrijkomen uit detentie geldt nog niet die onbeperkte termijn, maar zouden we daar dan die definitie zicht op terugkeer wel op kunnen toepassen? Zouden we de mensen die vrijkomen in 2027 ook direct al kunnen vastzetten? Dan kunnen we meteen kijken of deze definitie ook juridisch stand houdt.

Minister **Van Weel**:
Daar ga ik met de minister van Asiel en Migratie naar kijken, want dat deel ligt primair op zijn terrein.

De heer **Ceulemans** (JA21):
In het verlengde daarvan. Ik had hierover in het vragenuur een aantal vragen gesteld aan de minister van Asiel en Migratie. We blijven de hele tijd in rondjes cirkelen. We kunnen natuurlijk in principe denaturaliseren totdat we een ons wegen, maar op het moment dat mensen het land niet uitgaan, om wat voor reden dan ook, of niet vastgezet kunnen worden, heb je daar in de praktijk niet zo heel erg veel aan. Ik begreep dat de minister bij de behandeling van de wet in de Eerste Kamer onlangs heeft gezegd dat hij in december samen met deze minister met een brief komt om die obstakels weg te nemen. Zitten daar nog aanvullende zaken in ten opzichte van wat u net tegen mevrouw Straatman zei? Worden daar ook echt die obstakels mee weggenomen of blijven we daarmee nog steeds met dit soort problemen zitten?

Minister **Van Weel**:
Die toezegging had mij nog niet bereikt, maar ik hou december vrij om te werken aan deze brief met de collega van AenM. Weet in ieder geval dat wij beiden zeer gebrand zijn om hier oplossingen voor te vinden, hoe creatief dan ook. Dit zijn, zoals ik al zei, de gevallen die absoluut bovenaan onze buikpijnlijst staan.

Dan het onlinecontactverbod, een vraag van mevrouw Straatman. Zij heeft daar natuurlijk ook een motie over ingediend bij de behandeling van de Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding. Ik streef ernaar om de Kamer in lijn met de motie in het eerste kwartaal van 2027 nader te informeren over hoe we daar invulling aan kunnen geven.

Dan kom ik bij het kopje overig, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dat gaat rap dan.

Minister **Van Weel**:
Dat is geen dun mapje.

De **voorzitter**:
Dan was ik te snel. Gaat u door, minister.

Minister **Van Weel**:
Het ambtshalve beroep. De heer Diederik van Dijk had daar een vraag over: Waarom wordt dat gehandhaafd en welke alternatieven zijn overwogen? Ik snap aan de ene kant de zorgen die de SGP hier uit, maar ik wil wel zeggen … Ah, ik wacht een paar seconden. De heer Van Dijk komt net weer binnen. Ik heb dus begrip voor de zorgen die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zijn aangekaart door de SGP, maar ik wil wel zeggen dat het ambtshalve beroep zeker niet alleen is ingevoerd ter bescherming van de betrokkene. Wij als Staat hebben er juist groot belang bij om op de kortst mogelijk termijn in rechte vast te laten stellen dat het Nederlanderschap terecht is ingetrokken. Als we geen ambtshalve beroep hebben, blijft dat boven de markt hangen en kan een betrokkene later, misschien zelfs jaren later, alsnog beroep instellen. Met die langdurige onzekerheid zijn ook wij als Staat niet gediend.

We hebben ook naar alternatieven gekeken. Het WODC heeft onderzoek gedaan naar aanleiding een motie van de SGP. De onderzoekers concludeerden daarin uiteindelijk dat de huidige procedure voldoet. We hebben ook gekeken naar alternatieven, zoals een bekrachtigingsprocedure waarin de rechter het intrekkingsbesluit bekrachtigt. Dat is in de kern niet wezenlijk anders dan nu gebeurt bij een ambtshalve beroep, omdat ook zo'n procedure dan door de Staat zou worden geïnitieerd. Dus dat alles afwegende, ben ik voornemens het ambtshalve beroep te handhaven.

De heer Van Dijk vroeg ook of ik bereid ben om mogelijkheden te onderzoeken tot ambtshalve intrekking van het Nederlanderschap bij uitreizen. Bij de personen waar dat mogelijk is gebleken, is het Nederlanderschap ingetrokken. Dat is een vergaande maatregel, die ook weer niet lichtvaardig mag worden toegepast. Conform artikel 68 van het Besluit verkrijging en verlies Nederlanderschap wordt bij mogelijke intrekking rekening gehouden met verschillende voorwaarden, waaronder de proportionaliteit van de maatregel, het belang van strafrechtelijke vervolging en gevolgen voor het Unieburgerschap. We zullen dus altijd per individueel geval moeten beoordelen of de intrekking opportuun is. Ambtshalve intrekking zou die belangenafweging tekortdoen.

Mevrouw Straatman vroeg: "Het is bij KB en in bijzondere gevallen mogelijk om na vijf jaar een beroep te doen op een uitzondering. Hoe zit dat?" Door de intrekking van het Nederlanderschap op grond van de Rijkswet op het Nederlanderschap, lid 2, 3 of 4 is de band met het Koninkrijk definitief verbroken. Het is dus niet de bedoeling dat zomaar van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt. Een uitzondering is alleen toegestaan indien zich zeer bijzondere omstandigheden voordoen. Die uitzonderingen zijn ook niet nader gedefinieerd.

De betrokkene moet de minister gemotiveerd verzoeken om een toestemmings-KB te bevorderen onder aanvoering van de bijzonderheid van zijn omstandigheden. Ook de Raad van State zal daarbij moeten worden gehoord. De uiteindelijke toestemming wordt dan bij koninklijk besluit verleend. Dat vijfde lid komt niet voort uit de internationaalrechtelijke plicht, maar is met name bedoeld als een correctiemechanisme indien sprake is van zeer bijzondere omstandigheden die naar het oordeel van zowel de minister als de Raad van State alsnog nopen tot het herkrijgen van het Nederlanderschap. Het bestaan daarvan is wenselijk, maar in de praktijk zal daar natuurlijk zeer terughoudend gebruik van worden gemaakt. Dat is tot op heden nog niet voorgekomen.

Mevrouw Martens-America vroeg of ik de afweging deel dat een evenredigheidsafweging beperkt kan blijven bij Nederlanders met een tweede Europese nationaliteit. Nee, conform het zojuist door mij genoemde artikel 68 wordt rekening gehouden met verschillende voorwaarden, waaronder de proportionaliteit van de maatregel, het belang van strafrechtelijke vervolging en de gevolgen voor het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Unieburgerschap. In de gevallen waarin naast het Nederlanderschap sprake is van een andere nationaliteit van een EU-lidstaat, is deze factor minder van belang. Een automatisch verlies van het Nederlanderschap betekent dat er geen belangenafweging kan plaatsvinden, terwijl het wél om een verstrekkende maatregel gaat. Gelet op de vele betrokken belangen, waaronder de afweging tussen de bescherming van de nationale veiligheid en het belang van vervolging, vind ik het belangrijk dat die afweging plaatsvindt voordat de intrekking uiteindelijk plaatsvindt.

De heer El Abassi vroeg nog of de intrekking niet in strijd is met artikel 1, "want discriminatie". Dat is het niet. Ik denk dat dit ook in de recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State naar voren is gekomen. Het onderscheid vloeit voort uit de bescherming die het internationaal recht biedt tegen stateloosheid. Daarom wordt het onderscheid expliciet geaccepteerd. Daarmee is het ook gerechtvaardigd. Dat is inmiddels ook vaste rechtspraak. De uitspraak van 30 september jongstleden van de Raad van State heeft dat nog eens expliciet bevestigd.

Dan nog de vraag wanneer het kabinet komt met wetgeving over het intrekken van het Nederlanderschap wegens ernstige misdrijven. Daar is uiteraard ook een amendement over ingediend en daar kom ik straks nog op terug. Er wordt op dit moment in opdracht van het WODC een onderzoek uitgevoerd naar wat er binnen de grenzen van het Europees Verdrag kan inzake nationaliteit. Dat onderzoek komt begin volgend jaar. Dat wil ik graag afwachten om dan een afgewogen weging te kunnen maken. Op dat moment zal ik dat ook appreciëren.

Dat was het kopje overig.

De **voorzitter**:
Dat waren alle vragen. Ik kijk naar mijn collega's: mist u antwoorden op vragen die in de eerste termijn zijn gesteld? Ja, mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Het kan zijn dat ik niet helemaal goed heb opgelet, maar ik heb ook gevraagd of de minister bereid is om ook na de permanentmaking de Kamer periodiek te informeren over de inzet daarvan. De minister zei zojuist dat hij na ieder dreigingsbeeld ook gaat kijken of hij de lijst van terroristische organisaties op de sanctielijst moet actualiseren. Zou dat ook een moment zijn waarop de minister zegt: het afgelopen jaar hebben we een x-aantal keren een poging gedaan en dat heeft zoveel keren juridisch standgehouden?

De **voorzitter**:
De minister. Dat was een vraag om een soort evaluatie.

Minister **Van Weel**:
Ik denk dat we op jaarlijkse basis in ieder geval kunnen aangeven hoe vaak deze bevoegdheid is ingezet en met welk resultaat. Dat lijkt me geen punt.

De **voorzitter**:
Goed. Ik zie verder geen onbeantwoorde vragen. Minister, gaat u nu al in op de amendementen? Ja. Dat lijkt mij prima.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Minister **Van Weel**:
Voorzitter. U weet dat ik altijd probeer maximaal mee te denken met uw Kamer, ook bij amendementen, en u zo veel mogelijk probeer te accommoderen in de wensen die uit amendementen voortkomen. Vandaag ben ik helaas in de uitzonderingsmodus. Ik zal u toelichten waarom. We maken nu een wet permanent, een wet die een lange geschiedenis heeft en die ook zwaar bediscussieerd is vanaf 2017 tot en met nu. Ik denk dat daarin een evenwicht zit en ik ben huiverig om dat evenwicht nu, zeker gelet op de kortehorizontermijn die we nog hebben totdat deze wet vervalt, al te drastisch aan te passen — om een aantal redenen. Eén. Ik denk dat drastische aanpassingen van deze wet, gelet op het belang, zouden nopen tot hernieuwde advisering van de Raad van State. Twee. Ik denk dat in de Eerste Kamer amenderingen zonder advies van de Raad van State die verstrekkend zijn, tot complicaties zouden kunnen leiden. Drie. Ik denk dat het vandaag ook qua amendementen zou moeten gaan om artikel 14.4. Dat als disclaimer voorafgaand aan de appreciaties van de diverse amendementen.

Ik begin bij het amendement op stuk nr. 16, van het lid Vondeling. Dat gaat over het ambtshalve instellen van beroep en het afschaffen daarvan. Met verwijzing naar wat ik zojuist heb gezegd, namelijk dat het ambtshalve instellen van beroep volgens mij ook in het belang van de Staat is, omwille van het krijgen van duidelijkheid, ontraad ik dit amendement.

Dan het amendement op stuk nr. 22, van mevrouw Lammers. Dat ontraad ik, onder verwijzing naar wat ik heb zojuist heb gezegd. Ik wil graag het WODC-onderzoek afwachten om een deugdelijk wetstraject in te zetten. Ik denk dat het ook buiten de scope valt van het wetstraject dat wij vandaag behandelen, namelijk artikel 14.4.

Dan het amendement op stuk nr. 24. 14.4 gaat over het afschaffen van de hardheidsclausule in de naturalisatietoets. Dit amendement ontraad ik. Dit ziet namelijk op een ander onderdeel van de wet dan waar het wetsvoorstel van vandaag over gaat.

De **voorzitter**:
Ik moet even kijken welk amendement dit was, want dat heb ik nog niet op mijn lijst staan.

Minister **Van Weel**:
Stuk nr. 24.

De **voorzitter**:
Ontheffing wegens … Ja, gevonden. Oké. Ontraden.

Minister **Van Weel**:
Om dezelfde reden ontraad ik ook het amendement op stuk nr. 25. Ook dit ziet op een ander onderdeel van de rijkswet dan waar het vandaag over gaat. Ook dat rechtvaardigt, denk ik, een apart debat, in dit geval met de minister van Asiel en Migratie.

De **voorzitter**:
Een interruptie van mevrouw Lammers hierop.

Mevrouw **Lammers** (Groep Markuszower):
Ik heb het ook al eerder gezegd, ik denk richting mevrouw Martens-America: de hele

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Rijkswet op het Nederlanderschap ligt nu voor. Op de agenda stond één punt, maar dat betekent niet dat op andere punten niet ook geamendeerd kan worden. Ik vind dit dus geen goede reden. Ik hoor nog een tweede reden, maar goed. Zeggen dat het niet past bij deze bespreking? Nee, dat maakt niet uit, want die hele wet ligt nu voor en die kan dus ook in z'n geheel geamendeerd worden. De amendementen zijn al een hele tijd geleden ingediend, maar daar is verder niks mee gedaan. Dat vind ik ook jammer.

Minister **Van Weel**:
Technisch gezien heeft mevrouw Lammers natuurlijk volledig gelijk. Deze amendementen kunnen gewoon worden ingediend en in stemming gebracht. Alleen, als u mij vraagt naar het advies van het kabinet, dan is mijn advies dat ik van mening ben dat dit verstrekkende amendementen zijn, waarbij ik de voorkeur zou geven aan een volledig traject, inclusief advisering en een separaat debat. In sommige gevallen, bijvoorbeeld als we nog wachten op WODC-onderzoek, zie ik dat liever iets verder in de tijd. Maar u heeft volledig gelijk dat het u absoluut vrijstaat om amendementen op de volledige rijkswet in te dienen.

Het amendement op stuk nr. 26 gaat over fraude en bedrog. Om dezelfde reden ontraad ik ook dat amendement.

Het amendement op stuk nr. 27 gaat over naturalisatie: afschaffing van de derdegeneratieregel. Dat ontraad ik met dezelfde verwijzing.

Het amendement op stuk nr. 28 gaat over de naturalisatiestop. Dat ontraad ik met dezelfde argumentatie.

Dan het amendement op stuk nr. 29, van mevrouw Vondeling. De intrekking strekt ertoe om de terugkeer te voorkomen in het belang van de nationale veiligheid. Dat doel kan niet meer worden bereikt als een uitreiziger toch al is teruggekeerd in Nederland. Dan ligt strafrechtelijke vervolging en vervolgens intrekking op basis van artikel 14, lid 2 meer in de rede. Om die reden ontraad ik dit amendement.

Het amendement op stuk nr. 31, van de heer Diederik van Dijk. Met verwijzing naar het debat zoals we het hebben gehad, ontraad ik dit. Ik herhaal mijn toezegging dat ik in het eerste kwartaal met een en ander kom. Ik herhaal ook mijn verkapte uitnodiging van mijn opdracht om ons daar scherp op te houden op periodieke basis.

Dan hebben we nog het gewijzigde amendement op stuk nr. 32, van het lid Vondeling. Nogmaals, inhoudelijk volg ik de redenering. Ik heb in het debat ook aangegeven dat hoewel tot nu toe nog geen sprake is geweest van minderjarige uitreizigers, op wie dit van toepassing had kunnen zijn, je dit niet kunt uitsluiten naar de toekomst. Omwille van de behandeling in de Eerste Kamer en de discussie zoals die in het verleden is geweest, ontraad ik het vanuit de kabinetspositie.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik vind het wel bijzonder dat de minister zegt: gezien het verleden. De samenstelling van de Kamers was toen anders. In het verleden, vanaf 2017 tot 2022, heeft dit ook gewoon gegolden voor 16- en 17-jarigen. Daarnaast is de dreiging dus juist vanuit die minderjarigen alleen maar toegenomen. Dat wordt bevestigd door het kabinet en door de veiligheidsdiensten. Steeds meer minderjarigen willen uitreizen. Dat dit tot nu toe niet

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

is gebeurd, sluit niet uit dat dit in de toekomst wel kan gebeuren.

Ik vind het heel vreemd dat de minister het amendement nu ontraadt op basis van "gelet op dat we dit snel moeten behandelen gelet op de Eerste Kamer", want het is volgens mij inhoudelijk echt een terecht amendement. Het is ook belangrijk om toe te voegen. Nu is ook de mogelijkheid om dat te doen. Toch vraag ik om een meer inhoudelijke reactie op dit amendement. Is de minister het met mij eens dat dit eigenlijk wel mogelijk zou moeten zijn?

Minister **Van Weel**:
Ik hink daarbij echt oprecht op twee gedachten. Zo heb ik het ook geprobeerd in mijn weging mee te geven. Ja, oorspronkelijk was het voornemen ook om dit te laten gelden vanaf 16 jaar. En ja, dat was met het oog op het voorkómen dat minderjarigen zouden kunnen uitreizen. Daarbij wilden we hiervan gebruikmaken. Tegelijkertijd zien we dat het in de afgelopen tien jaar niet is voorgekomen. De indieners van het amendement destijds droegen dat aan als een van de argumenten om de leeftijdsgrens te verhogen naar 18 jaar. Ook zij hadden een punt als we terugkijken naar de historie. Ten slotte zeg ik tegen mevrouw Vondeling: nee, we kunnen in de toekomst niet uitsluiten dat minderjarigen uitreizen. Het is puur een inhoudelijke appreciatie. Ik hink op twee gedachten. Ik snap dit amendement goed.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Als de minister op twee gedachten hinkt, zou ik toch zeggen dat het oordeel aan de Kamer is. De minister zegt dat we deze bevoegdheid mogelijk in de toekomst nodig hebben, sluit dus niet uit dat minderjarigen uitreizen en geeft ook toe dat er een risico van uitgaat. Waarom geeft hij het dan geen oordeel Kamer?

De **voorzitter**:
Minister, blijft u bij uw appreciatie?

Minister **Van Weel**:
Ja, want de proportionaliteit vind ik moeilijk te onderbouwen, gelet op de geschiedenis van de afgelopen tien jaar. Met alle begrip en woorden die ik hieraan wijd, blijf ik toch bij mijn appreciatie.

De **voorzitter**:
Daarmee hebben alle amendementen vanavond de appreciatie "ontraden" gekregen; volgens mij een unicum.

Minister **Van Weel**:
Ja, waarvoor mijn excuses, voorzitter. Ik heb in mijn inleiding ook toegelicht waarom ik dat in dit geval op een iets andere manier apprecieer dan ik normaliter in uw Kamer poog te doen.

De **voorzitter**:
De voorzitter heeft geen oordeel, een Kamerlid wel, en dat gaan we horen in de tweede termijn, waar we nu naartoe gaan met uw permissie.

Ik stel voor dat we ons rondje weer maken. Er kunnen moties worden ingediend en eventueel nog vragen worden gesteld. Ik wil graag beginnen bij mevrouw Lammers voor

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

haar tweede termijn. Die heeft ze niet. Dan ga ik naar mevrouw Vondeling.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Sorry, ik was nog niet voorbereid. Dank, voorzitter. Dank aan de minister voor de beantwoording.

Ik ben het niet eens met de appreciatie. Ik hoop dat de meerderheid van de Kamer het amendement steunt om deze bevoegdheid ook in geval van minderjarigen mogelijk te maken.

Mij rest nog het indienen van één motie. Ik heb begrepen dat er een toezegging is over de lijst op grond waarvan het Nederlanderschap kan worden ingetrokken, maar mijn fractie vindt het heel belangrijk dat Hamas en Hezbollah er ook op staan. Daarom deze motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet een lijst hanteert van terroristische organisaties waarbij aansluiting door een persoon kan leiden tot intrekking van het Nederlanderschap;

constaterende dat terroristische organisaties als Hamas en Hezbollah niet op deze lijst staan;

verzoekt de regering om de lijst met terroristische organisaties op basis waarvan het Nederlanderschap kan worden ingetrokken bij aansluiting uit te breiden met in ieder geval Hamas en Hezbollah,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Vondeling.

Zij krijgt nr. 33 (36984-(R2222)).

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Dank u wel.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Het moeilijke hieraan vind ik dat de PVV en de VVD hierop eigenlijk hetzelfde zouden willen, maar dat ik vind dat zo'n lijst tot stand moet komen op basis van instituties die erover gaan. Nu dient de PVV een motie in met random organisaties, maar de lijst zou misschien nog wel veel langer kunnen. Denk bijvoorbeeld aan het Iraanse regime. Op basis van welk criterium heeft de PVV-fractie besloten een motie in te dienen met deze twee organisaties?

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Het is gewoon bekend dat er van deze organisaties een enorme dreiging uitgaat. Als het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gaat om Hamas: de minister heeft een wetsvoorstel ingediend dat zich niet specifiek op deze organisatie richt, maar we zien wel de dreiging vanuit deze organisatie hier in dit land en natuurlijk ook in het buitenland. Wij hebben deze organisaties als voorbeeld gekozen, maar wat mij betreft mag deze lijst vele malen langer worden. Als de VVD daarvoor voorstellen doet, zullen we die zeker positief beoordelen.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
De reden waarom ik dit op deze manier bespreek, is omdat we denk ik hetzelfde doel hebben, maar ik het idee heb dat dit soort moties averechts werken. Immers, hoe zou de PVV het vinden als een bepaalde partij aan de linkerkant van het politieke spectrum moties zou gaan indienen waarin organisaties staan? Is het nou echt de intentie … Ik hoor de PVV nu zuchten, maar we zijn wel Tweede Kamerlid. Als ik vraag op basis van welk criterium de fractie besluit organisaties aan zo'n lijst toe te voegen en bijvoorbeeld niet het regime in Iran en hoe zij om zou gaan met een motie van partijen aan de linkerkant van het spectrum … Is de PVV het niet met mij eens dat hier wel degelijk over nagedacht moet worden?

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Dat hebben wij ook gedaan. Dit gaat over terroristische organisaties, dat zijn mijn overwegingen. De VVD zoekt kennelijk een smoes om tegen te stemmen; dat mag, dat staat de VVD vrij. Als de VVD met voorstellen komt om de lijst nog verder uit te breiden: graag. Wij zullen die zeker positief beoordelen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik ben ook wat verrast, omdat ik gewoon zie hoe de heer Diederik van Dijk, die naast collega Vondeling zit, op dit punt allerlei voorstellen heeft gedaan. Volgens mij is het dan goed gebruik dat we ons gewoon aansluiten bij mensen die al een voorstel hebben gedaan. Eerlijk gezegd kan ik me dat eerder voorstellen, maar misschien heeft collega Vondeling er zelf ook over nagedacht, daarom een open vraag.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Nou, echt, ik kijk ook zéér positief naar de voorstellen van collega Van Dijk. Het amendement zullen wij ook zeker steunen. Maar volgens mij was ik eerder aan het woord dan collega Van Dijk. Ik sloot mijn inbreng af met precies deze input. Ik heb geen vraag gekregen van de VVD en ook niet van de ChristenUnie. Ik vind het dus heel vreemd dat u nu doet alsof ik dit punt heb weggekaapt, terwijl ik daar juist een punt van heb gemaakt. Ik doe rustig. Ik vertel gewoon mijn verhaal.

De **voorzitter**:
Ik voel met name passie. Mevrouw Bikker.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ja, voorzitter. Met meer passie dan ooit gaat deze commissie te werk, maar toch mijn rustige vraag. Ik heb namelijk het amendement van collega Diederik van Dijk gezien voor ik mijn inbreng schreef. Ik was hier ook later, want de trein reed slecht. Maar goed, al die dingen gaan we hier niet bespreken. Het gaat mij er om dat als iemand al een amendement heeft gediend, een collega dan op hetzelfde punt met een motie komt. Dat verrast mij wat. Daar stel ik een rustige vraag over, helemaal niet in de beschuldigende sfeer. Mijn neiging was om dit gesprek met de SGP te voeren, omdat ik het van hen knap bedacht vond en zij als eerste met dit punt kwamen toen de wet er lag. Maar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vervolgens, joh, in vrede gaan we verder hoor.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik wil echt niet gaan jij-bakken. Het is ook geen aanval. De ChristenUnie zegt dat dat wij nu — daar komt het op neer — een punt kapen van de SGP. Helemaal niet. Ik hoop dat er brede steun is voor elk voorstel om dit soort organisaties op zo'n lijst te zetten. Ik heb mijn bijdrage — mevrouw Bikker heeft dat misschien niet gehoord, maar ik hoop wel dat zij het even corrigeert want het is gewoon onjuist — hier gewoon op gebaseerd.

De **voorzitter**:
Er is inhoudelijk gediscussieerd.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik probeer het echt inhoudelijk te houden. Doe dat nou ook, mevrouw Vondeling, zou ik via de voorzitter willen zeggen. Ik zit niet te jij-bakken. Ik vraag rustig om een toelichting. Het is wel zo dat ik de afgelopen week heb meegemaakt dat ik als ik een net iets minder vergaande motie steun of een motie de door een andere collega is ingediend, maar niet die van de PVV de complete bolletjesterreur om de oren krijg. Ik zou het veel jammer vinden als dit grondige debat dat we met de minister voeren straks gaat over het wel of niet steunen van een motie. Het gaat er volgens mij over hoe we hoe we ermee omgaan dat we juist mensen die zich aansluiten bij terroristische organisaties op een doeltreffende manier bestraffen. Tegelijkertijd moeten we in onze rol als Tweede Kamer niet politiek zelf organisaties aandragen voor lijsten. Ik vrees namelijk dat als mijn buurvrouw of mijn buurman die lijst moet samenstellen, die er heel anders uitziet. Ik denk toch echt dat we dat met elkaar moeten objectiveren.

Maar joh, echt in alle rust. Dat probeerde ik net ook al. Kennelijk kwam dat niet over. Dus hier nog een keer: ik probeer echt dat debat te bevorderen over een veiliger Nederland, zoals u mij ook in eerste termijn heeft kunnen horen doen. We kunnen politiek van mening verschillen, maar we hoeven elkaar niet te maat te nemen toch?

De **voorzitter**:
Wel op de inhoud en een hele, hele kort reactie, mevrouw Vondeling.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Ik reageer volgens mij de hele tijd op de inhoud. Ik zeg ook dat deze motie is gebaseerd op de inhoud van mijn bijdrage in eerste termijn. Het is dus niet uit de lucht gegrepen. Het staat ons allen vrij om moties in te dienen en dat er een bolletjesterreur komt, is niet dankzij mij. Dat is dankzij anderen. Het staat ons gewoon vrij om moties in te dienen. Dit is gewoon exact dezelfde tekst als die ik in mijn bijdrage in eerste termijn heb geleverd.

De **voorzitter**:
Helder. Dank u wel voor uw tweede termijn. Ik ga naar de heer Diederik van Dijk van de SGP voor zijn tweede termijn.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank, voorzitter. Er komen allemaal, ik vermoed onder druk, verkeerde opmerkingen naar boven. Wij discussiëren in onze partij ook weleens over dames. Het geeft echt meer verbinding, meer zachtheid. Nou, ik neem nog wel even mee of dat zo uitwerkt. Nee, hoor …

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Die begreep ik niet. Moet ik nu ingrijpen? Ik kijk even naar de dames.

Mevrouw **Vondeling** (PVV):
Nee, hoor. Zeker niet.

De **voorzitter**:
Dan mag u door, meneer Van Dijk.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank u, voorzitter. Laat ik me maar gauw op de inhoud richten. De SGP zal dit wetsvoorstel steunen. Waar ik in mijn bijdrage vooral aandacht voor heb gevraagd en voor heb gepleit, als het gaat over de uitvoering van de wet, is meer slagkracht, meer robuustheid, meer aansluiting op de werkelijkheid. In dat licht heb ik twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat artikel 14, vierde lid van de Rijkswet op het Nederlanderschap voorziet in de mogelijkheid om in het belang van de nationale veiligheid het Nederlanderschap in te trekken van meerderjarige personen die zich buiten het Koninkrijk hebben aangesloten bij een terroristische organisatie die een bedreiging vormt voor de nationale veiligheid;

overwegende dat het zich aansluiten bij een terroristische organisatie een ernstige bedreiging vormt voor de nationale veiligheid en getuigt van een bewuste keuze tegen de Nederlandse rechtsstaat;

verzoekt de regering om bij uitreizigers die zich hebben aangesloten bij terroristische organisaties actief en voortvarend toepassing te geven aan de bevoegdheid tot intrekking van het Nederlanderschap en om te zetten in een vaste beleidslijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Diederik van Dijk.

Zij krijgt nr. 34 (36984-(R2222)).

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Mijn tweede motie staat in relatie tot het amendement dat ik had ingediend, maar dat is ontraden, zoals dat voor meer amendementen geldt. Wat dat betreft is het jammer dat de heer Van Weel blijkbaar nog geen gesprek heeft gehad met de heer Buma, maar dat gaat vast nog komen. Hoewel ik rotsvast geloof dat een Kamermeerderheid bij nadere bestudering mijn amendement gaat steunen, toch voor de zekerheid ook de volgende motie daarachter.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat op grond van artikel 14, vierde lid van de Rijkswet op het Nederlanderschap het Nederlanderschap kan worden ingetrokken van personen die zich buiten het Koninkrijk hebben aangesloten bij een organisatie die deelneemt aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormt voor de nationale veiligheid;

constaterende dat voor de toepassing van deze bevoegdheid gebruik wordt gemaakt van een afzonderlijke lijst van organisaties die een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid, welke per AMvB wordt vastgesteld;

constaterende dat deze lijst in 2020 voor het laatst is geüpdatet;

overwegende dat deze lijst aanzienlijk beperkter is dan de nationale sanctielijst terrorisme en de EU-terroristenlijst;

overwegende dat het onwenselijk is dat personen die zich aansluiten bij organisaties die op grond van een nationale of Europese beoordeling als terroristisch zijn aangemerkt, buiten het bereik van deze regeling blijven;

verzoekt de regering te bewerkstelligen dat de lijst van organisaties, bedoeld in artikel 14, vierde lid van de Rijkswet op het Nederlanderschap, actief en periodiek wordt doorgelicht, daarbij het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland leidend te laten zijn en deze lijst zo veel als mogelijk aan te laten sluiten bij de nationale sanctielijst terrorisme en de EU-terroristenlijst,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk, Bikker, Ceulemans en Lammers.

Zij krijgt nr. 35 (36984-(R2222)).

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u. Dan ga ik naar D66.

De heer **Neijenhuis** (D66):
Dank u, voorzitter. Dank ook aan de minister voor de beantwoording op de gestelde vragen. Ik heb verder geen vragen meer en ook geen moties.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Neijenhuis. Dan ga ik naar mevrouw Straatman van het CDA voor

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

haar tweede termijn.

Mevrouw **Straatman** (CDA):
Dank, voorzitter. Ook namens mij dank aan de minister voor de beantwoording van de vragen. Wat ons betreft is dit een hele belangrijke wet, dus wij zullen die van harte steunen.

De **voorzitter**:
De heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Voorzitter, dank. Dank aan de minister voor de beantwoording. Ook wij zullen steun geven aan het wetsvoorstel. Het is belangrijk dat die permanentmaking zo snel mogelijk in orde komt. Zoals gezegd ook dank voor het antwoord op de vragen en een aantal toezeggingen dat gedaan is, ook met betrekking tot de informatie over de samenstelling van de groep die zich daar nog bevindt, hoe die groep eruitziet en wat daarmee kan gebeuren. Dat zie ik dan tegemoet.

Er komt nog een officiële afdoening van de motie-Coenradie, begreep ik, maar als die afdoening in lijn ligt met wat de minister zei, namelijk dat het staand beleid wordt voortgezet, dan zijn we daar zoals gezegd nog lang niet klaar mee.

Daarnaast tot slot het volgende. De wet ziet op artikel 14.4. Daar heb ik ook het grootste deel van mijn inbreng over gedaan. Daar ziet ook de motie op van de heer Van Dijk, die ik heb meegetekend. Ik heb ook gezegd dat er een spanningsveld zit, omdat artikel 14.4 in veel gevallen natuurlijk ook niet helemaal los gezien kan worden van artikel 14.2, ook gelet op het type misdrijf waar het op ziet. Ik heb daarvoor één motie. Die komt ook voort uit een van de vragen die ik heb gesteld. Dat is de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat een onherroepelijke veroordeling voor het financieren van, opruiing tot of dreigen met terroristische misdrijven geen grond is voor intrekking van het Nederlanderschap op grond van artikel 14.2 van de Rijkswet op het Nederlanderschap;

constaterende dat het kabinet het WODC laat onderzoeken of de intrekkingsgronden kunnen worden uitgebreid binnen de ruimte van het Europees Verdrag inzake nationaliteit;

verzoekt de regering de nodige voorbereidingen te treffen om ook een onherroepelijke veroordeling voor het financieren van, opruiing tot of dreigen met een terroristisch misdrijf grond te maken voor intrekking van het Nederlanderschap,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Ceulemans.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Zij krijgt nr. 36 (36984-(R2222)).

Dank u wel. De heer El Abassi van DENK.

De heer **El Abassi** (DENK):
Dank, voorzitter. Ik heb een drietal moties. Ik ga maar meteen beginnen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat volgens de Raad van State onvoldoende is aangetoond wat de toegevoegde waarde van de intrekkingsbevoegdheid is;

verzoekt de regering onafhankelijk onderzoek te laten verrichten naar de daadwerkelijke effectiviteit van de intrekkingsbevoegdheid, waarbij concrete gevallen worden onderzocht en een uitgebreide vergelijking wordt gemaakt met bestaande strafrechtelijke en preventieve maatregelen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid El Abassi.

Zij krijgt nr. 37 (36984-(R2222)).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat op de huidige lijst voor nationaliteitsintrekking uitsluitend jihadistische organisaties staan;

overwegende dat de NCTV ook andere extremistische dreigingen signaleert;

verzoekt de regering inzichtelijk te maken welke strafrechtelijke en bestuursrechtelijke instrumenten beschikbaar zijn tegen dreigingen die buiten de reikwijdte van deze intrekkingsbevoegdheid vallen en in hoeverre deze toereikend zijn, uiteraard binnen de grenzen van onze rechtsstaat,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid El Abassi.

Zij krijgt nr. 38 (36984-(R2222)).

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **El Abassi** (DENK):
Dan mijn laatste motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Raad van State, het College voor de Rechten van de Mens, de tijdelijke commissie Grondrechten en constitutionele toetsing en de Commissie Meijers kritisch zijn op de intrekkingsbevoegdheid en/of de permanentmaking daarvan;

verzoekt de regering om af te zien van de permanentmaking van de intrekkingsbevoegdheid,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid El Abassi.

Zij krijgt nr. 39 (36984-(R2222)).

De heer **El Abassi** (DENK):
Dat was het, voorzitter.

De **voorzitter**:
Naar aanleiding van uw tweede termijn is er één vraag, van mevrouw Bikker.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Het is mij glashelder — dat was het ook al na zijn inbreng in de eerste termijn — dat collega El Abassi tegen het permanent maken van de wet is, maar wat is het verschil tussen zijn motie en tegen de wet stemmen?

De heer **El Abassi** (DENK):
We hebben een fijn debat gehad met z'n allen. Ik heb aan de voorkant van het debat een aantal vraagtekens geplaatst. Die vraagtekens zijn blijven hangen en ik ben ook niet de enige die ze heeft geplaatst. Ik heb ook een aantal wijze instanties genoemd. Daar is geen antwoord op gegeven. Het lijkt mij dus heel wijs om deze wet niet in te voeren en om dat hier ook per motie met elkaar te besluiten.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Ik heb heel vaak discussies met collega Bontenbal, omdat ik vind dat een Kamerlid wel het recht heeft om voluit moties in te dienen als diegene het ergens mee oneens is. Een motie indienen waarin je zegt dat je tegen de wet gaat stemmen, zou ik dan alleen weer niet doen. Maar goed, dat is een advies. Dit zal voor mij een reden zijn om tegen de motie te stemmen, ook in het geval dat ik tegen de wet stem. Je hebt hier namelijk gewoon de wetsstemming voor.

De heer **El Abassi** (DENK):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Daar kan ik wel op reageren, hoor. Ik heb ervoor gekozen om dat via de motie te doen. In de motie staat ook heel duidelijk waarom ik vind dat we het niet moeten doen. Ik zou dus zeggen "steun de motie vooral", maar ik verwacht dat dat helaas niet gaat gebeuren.

De **voorzitter**:
Volgens mij was dat helder. Het woord is aan mevrouw Bikker.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Voorzitter, dank u wel. We hebben genoeg over deze motie gewisseld. Ik wil de minister danken voor zijn uitgebreide beantwoording. Op een paar punten blijf ik vraagtekens houden, maar dat is eigenlijk de afgelopen tien jaar al zo op dit thema. De vraag is: hoe draag je nou het meeste bij aan de veiligheid van ons land, van Europa en ook verder in de wereld als er mensen zijn uitgereisd met een terroristisch oogmerk? Die mensen hebben zich vaak heel helder afgekeerd van onze samenleving en verdienen dus ook echt alle straffen die je maar kan verzinnen die passend zijn bij de daden die ze plegen. Dat is allemaal te begrijpen. Tegelijkertijd is de vraag: als zij dan vervolgens rondzwerven en nog steeds een geradicaliseerde bedreiging vormen, heb je dan het goede gedaan? Eerlijk gezegd is dat de worsteling die ik telkens opnieuw heb bij dit type wetten. Dat ga ik mee terug nemen naar mijn fractie.

Ik wil verder wel twee punten benoemen. In het strafrecht hebben we juist heel duidelijk het jeugdstrafrecht van het volwassenenstrafrecht afgebakend. Zo hebben we ook gekeken naar de intrekking van het Nederlanderschap, die voor minderjarigen anders is dan voor meerderjarigen. Ik constateer dat er een amendement voorligt om die grens naar 16 jaar te brengen. Als dat wordt aangenomen, zal het voor mijn fractie extra ingewikkeld zijn om voor het wetsvoorstel te stemmen.

Voorzitter. Het tweede punt haakt hierop in, want dat gaat over de positie van minderjarigen. Ik constateer dat artikel 8 EVRM en de mogelijkheid voor ouders om na te reizen als we kinderen hiernaartoe halen, een belemmering vormen om kinderen hiernaartoe te halen. Die afweging op zichzelf begrijp ik goed, maar de kinderen zijn hier nu de dupe van. Dat zijn ze dus ook van artikel 8 EVRM, dat juist ooit is bedacht ter bescherming van kinderen.

Op dat punt heeft de minister een voor mij waardevolle toezegging gedaan. Ik ben dus ook gewoon even benieuwd wat er gaat volgen, niet in de komende brief, maar in de halfjaarsbrief daarna over het dreigingsbeeld. Ik kan me namelijk voorstellen dat we juist op dit punt met elkaar wat slimmer worden, bijvoorbeeld door gezagsbeëindiging voor ouders van minderjarigen eerder in te zetten. Dan hoeft artikel 8 EVRM volgens mij ook geen werking te hebben, als ik de instructies van de IND tenminste goed lees. Maar alles op z'n tijd. Ik ga nu eerst lezen wat de minister erover zegt, maar dit thema wordt dus wel vervolgd.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Er is één vraag, een interruptie, van mevrouw Straatman.

Mevrouw **Straatman** (CDA):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik heb nog één vraag aan mevrouw Bikker. Zij had het ook over die leeftijdsgrens van 16 jaar en over het jeugdstrafrecht. Nu kent natuurlijk ook het jeugdstrafrecht, juist voor 16-jarigen en 17-jarigen, de mogelijkheid voor de rechter om onder omstandigheden deze mensen wel te berechten onder het volwassen strafrecht. Hoe weegt mevrouw Bikker mee dat die maatwerkmogelijkheid wel in het strafrecht zit? Zou zo'n maatwerkmogelijkheid er mogelijk ook voor de intrekking van het Nederlanderschap moeten zijn? Hoe weegt zij dat?

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dat is precies het verschil tussen het strafrecht en het bestuursrecht. We hebben hier toch met een andere afweging te maken. Je hebt dus geen adolescentenbestuursrecht. Aangezien we dat niet hebben, neig ik toch naar het volgende. Minderjarigen doen toch eerder — ik hoop even dat mijn minderjarigen thuis niet meeluisteren — onverhoedse, impulsieve dingen. Dat is juist ook waarom we een jeugdstrafrecht en een adolescentenstrafrecht hebben ingericht. We weten namelijk dat ze minder weerbaar zijn. Recent onderzoek zegt ook nog dat 18 daarin … Nou ja, dat is ook maar iets wat we ooit met elkaar bedacht hebben, maar dat is nu wel het uitgangspunt van de wetgeving en daar wil ik dan voorlopig ook maar aan vasthouden.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Mevrouw Martens-America.

Mevrouw **Martens-America** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Ik wil de minister en zijn team bedanken voor de beantwoording vandaag, maar ook voor de snelle voorbereiding. Ik wil mijn collega's ook, grotendeels, bedanken voor het debat. Het was een bijzonder debat. Ik denk dat dat de kwalificatie is die ik er vandaag voor zou willen gebruiken. Mijn fractie gaat alle amendementen die zijn ingediend zorgvuldig bekijken. Ik wil daarbij wel meegeven dat wat de VVD-fractie betreft het feit dat deze wet de Eerste Kamer doorkomt op dit moment het allerbelangrijkst is. We zitten met een deadline. We zullen zien.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dan zou ik graag het woord willen.

Voorzitter: Lammers

De **voorzitter**:
Dat geef ik u nu op basis van het overgenomen voorzitterschap.

Mevrouw **Mutluer** (PRO):
Dank u, dank u. Volgens mij hebben wij gewoon een bijzonder, maar ook een goed debat gehad met elkaar. Er zijn inhoudelijke afwegingen over en weer gewisseld. Ik heb eerder al mijn standpunt namens PRO weergegeven. Daarbij herhaal ik ook weer de woorden van de Raad van State: intrekking van het Nederlanderschap is een vergaande bevoegdheid, die door een minister wordt genomen zonder enige veroordeling. Ook het WODC heeft daar de nodige evaluaties van gedaan. Ook daaruit kwam dat niet bewezen is dat ons land daarmee direct veiliger wordt. Het risico van straffeloosheid is groot. Ik herhaal dat ik daarom ook mijn fractie zal adviseren om tegen de wet te

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

stemmen — ik heb dus ook geen moties — maar dat was volgens mij naar aanleiding van mijn bijdrage vrij helder.

Daar laat ik het bij.

De **voorzitter**:
Dank u wel.

Voorzitter: Mutluer

De **voorzitter**:
Ik neem het voorzitterschap weer terug. Ik kijk even naar de minister. Hoeveel minuten heeft u nodig? Nul minuten. Nou, dan gaan we door. O, u heeft nog geen moties. Dan moeten we toch even wachten, want het lijkt me wel verstandig dat de collega's de moties hebben. Ik stel voor dat we even vijf minuten wachten. Dan kunnen we in de moties meekijken op het moment dat de appreciatie van de minister komt. Tot over vijf minuten.

De vergadering wordt van 16.10 uur tot 16.15 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Minister, ook de leden van de Kamer hebben nu alle moties, dus stel ik voor dat u gaat beginnen met uw appreciatie.

Minister **Van Weel**:
Dank, voorzitter. Dank aan de leden voor hun inbreng in de tweede termijn. Ik zal meteen overgaan tot het appreciëren van de moties.

De motie op stuk nr. 33, van mevrouw Vondeling, ontraad ik. Uiteraard gaan wij ook de organisaties Hamas en Hezbollah meewegen bij de totstandkoming van een nieuwe lijst, maar dat moet wel een zuiver proces zijn.

De motie op stuk nr. 34, van de heer Diederik van Dijk, over uitreizigers geef ik oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 35, van de heer Diederik van Dijk, over de lijst geef ik oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 36, van de heer Ceulemans. De heer Ceulemans noemt zelf het WODC-rapport al. Ik wil dat ook echt afwachten. Alsdan is het niet heel veel werk om dat op te nemen in een wetswijziging. Voor nu geef ik deze motie dus het oordeel "ontijdig".

De **voorzitter**:
Een vraag van de heer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
"Ontijdig". Proef ik daaruit dat de minister er wel op uit is om deze gronden in ieder geval serieus mee te wegen, dus dat bij de uitbreidingsgrond voor het intrekken van het Nederlanderschap deze gronden meegewogen kunnen worden, maar dat de minister de motie nu ontijdig vindt omdat dit onderdeel is van het lopende WODC-proces, ook

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

inhoudelijk? Oké. Dan ...

De **voorzitter**:
Dan houdt u de motie aan?

De heer **Ceulemans** (JA21):
Ja, dan houd ik 'm even aan.

De **voorzitter**:
Op verzoek van de heer Ceulemans stel ik voor zijn motie (36984-(R2222), nr. 36) aan te houden.

Daartoe wordt besloten.

Minister **Van Weel**:
Ik zal het nog wat meer specificeren. Het WODC-onderzoek gaat nu juist aangeven waar de grens ligt van misdrijven die je mee mag wegen voor het intrekken van het Nederlanderschap. Dan weten we ook meteen of het binnen of buiten die grens valt, vandaar.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Excuus, voorzitter, als ik nog even mag? Dan houd ik voor nu de motie eventjes aan.

De **voorzitter**:
Zo hebben we 'm ook genoteerd. Dank u wel.

Minister **Van Weel**:
De motie op stuk nr. 37, van de heer El Abassi, is overbodig. Dat onderzoek heeft het WODC destijds gedaan en dat leidt nu juist tot het wetsvoorstel zoals dat nu voorligt.

De motie op stuk nr. 38 geef ik oordeel Kamer. We nemen dat mee in het eerstkomende halfjaarbericht.

De motie op stuk nr. 39: het zal u niet verbazen, maar die ontraad ik.

De **voorzitter**:
Volgens mij zijn we rond. Er waren volgens mij geen andere vragen in de tweede termijn gesteld aan de minister, dus ga ik naar de toezeggingen die zijn gedaan. Even voor alle helderheid, collega's: de stemmingen over de moties die zijn ingediend bij dit debat, zijn voorzien op aanstaande dinsdag, 1 december, tenzij u het anders wilt. De stemmingen over de amendementen en het wetsvoorstel zijn voorzien op 8 december, over twee weken.

De toezeggingen.

- In het eerste halfjaarbericht terrorisme en extremisme 2027 zal de minister de Kamer informeren over een aantal zaken, waaronder de vraag over het repatriëren van jonge kinderen en de straffen die zijn opgelegd aan teruggekeerde uitreizigers.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

- De minister komt in het eerste kwartaal 2027 met een nieuwe lijst van organisaties en na permanentmaking van dit wetsvoorstel informeert hij de Kamer jaarlijks over de inzet van de wet.

Volgens mij heb ik daarmee alle toezeggingen genoemd. We missen er nog één? Meneer Ceulemans.

De heer **Ceulemans** (JA21):
Of ik heb niet goed geluisterd. De straffen die teruggekeerde uitreizigers krijgen is één, maar twee, de minister had ook toegezegd om ons te voorzien van een overzicht van het type samenstelling van personen die zich daar nog ophouden. Ik weet niet of dat een officiële toezegging is, maar dat is in ieder geval ook toegezegd.

De **voorzitter**:
Dat is bij dezen een officiële toezegging. We gaan die toevoegen aan de toezeggingen die ik zojuist heb genoemd. Ik merk dat ik als voorzitter een beetje moe begin te worden na zes uur voorzitten. Als er verder geen op- of aanmerkingen zijn, stel ik voor dat we deze vergadering gaan afsluiten. Mijn dank aan de minister voor zijn beantwoording en aan de Kamerleden voor hun inhoudelijke inbreng. Tot de volgende keer.

Sluiting 16.23 uur.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl